

Seppo Honkanen

SANOISTA MIESTÄ, KUVISTA PRESIDENTTIÄ
Ehdokas Sauli Niinistö lehtikuvissa 2005–2017

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2023

Seppo Honkanen: Sanoista miestä, kuvista presidenttiä – Ehdokas Sauli Niinistö lehtikuvissa 2005–2017
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2023

Tässä tutkielmassa selvitetään, miten viisi suomalaista sanomalehteä kuvittivat Sauli Niinistön asettumisen presidenttiehdokkaaksi kolmissa vaaleissa vuosina 2005–2017, sekä miten hänen muuttunut asemansa ja toisaalta mediaympäristön muutos näkyivät tutkimusaineistossa. Tutkimuksessa avataan lehtikuvien visuaalisten järjestysten, tietoisesti tai tiedostamatta, sisältämiä arvoja, asenteita ja näkökulmia. Lisäksi tutkitaan uutiskuvan ja kuvatekstin vuorovaikutusta, niiden yhdessä luomia merkitysisältöjä. Samalla pohditaan, millainen rooli median visuaalisella aineistolla on ihmisten mielikuviin poliittisista päättäjistä.

Keskeisenä tutkimusmenetelmänä käytetään semioottista kuva-analyysia. Semiotiikka tutkii merkkejä ja merkityksiä sekä niiden välisiä suhteita. Semioottisen tradition mukaan teksti, kuva tai muu sanoma saavat merkityksiä vasta, kun ne ovat vuorovaikutuksessa vastaanottajien kanssa. Kuva-analyysin avulla avattavat visuaaliset järjestykset tarkoittavat visuaalisen todellisuuden säännönmukaisuuksia ja sen merkityksiä. Lähes jokainen on nähnyt tiedotusvälineissä kuvia presidenttiehdokkaista, mutta harva on tavannut heitä henkilökohtaisesti.

Tutkimusaineistoista on löydettävissä kolme toisistaan poikkeavaa kokonaisuutta, jotka kertovat sekä ajan että ehdokkaan aseman muutoksesta. Vuonna 2005 sanomalehdet kuvittivat Niinistön ehdokkaaksi asettumisen asiallisesti. Vuonna 2011 visuaalisuuden määrä kasvoi selvästi, vanhat tupakointikuvat kaivettiin esiin ja erityisesti Aamulehti innostui mittavaan Niinistö-ilotteluun rakentamalla ehdokkuudesta kanteen jopa Afrikan tähti -mukaelman. Vuonna 2017 lehtikuvien määrä aineistossa väheni ja istuvan tasavallan presidentin ehdokkuuden käsittelytapa palasi visuaalista presidenttimyyttiä uusintavaksi. Niinistö kasvoi arkistokuvien kiharatukkaisesta pelimiehestä arvovaltaiseksi, etäiseksi presidenttihahmoksi. Samalla kuva-aineisto vahvistaa tulkintaa siitä, että eräs Niinistön kansansuosion selityksistä on hänen henkilöbrändiinsä kuuluva boheemi rosoisuus.

Aineiston kuvista on löydettävissä monitasoisia merkityksiä ja oleellinen kysymys on, missä ne syntyvät. Kulttuurin pitkä käsivarsi vaikuttaa tässä huomaamatta, tiedotusvälineet eivät tietoisesti keskity rakentamaan suurta määrää piilomerkityksiä tulkitsijan löydettäväksi. Eräs tutkimuksen keskeisistä havainnoista on se, että aineistosta löydettävät merkitykset voivat kertoa enemmän tulkitsijasta itsestään kuin objektiivisesta todellisuudesta. Tulkintojen houkuttavuudesta huolimatta onkin tärkeää ymmärtää, ettei tämän tutkimusaineiston perusteella ole mahdollista muodostaa pitkälle meneviä johtopäätöksiä yksittäisten kuvien tai sanomalehtien vaikutuksista ehdokas Niinistön menestykseen. Samalla on kuitenkin perusteltua todeta, ettei Sauli Niinistöä olisi valittu tasavallan presidentiksi ilman tiedotusvälineiden hänestä välittämiä kuvia sekä niiden synnyttämiä merkityksiä ja mielikuvia.

Tutkimus osoittaa, että visuaalisilla merkityksillä on tärkeä rooli ihmisten mielikuvien muokkaamisessa ja yhteiskunnallisen päätöksenteon taustalla vaikuttavissa tekijöissä. Tämä korostaa tarvetta ymmärtää visuaalisen median monitahoista merkityksellisyyttä ja sen vaikutusta yhteiskunnalliseen keskusteluun ja poliittiseen päätöksentekoon.

Avainsanat: Sauli Niinistö, presidentinvaalit, ehdokkaaksi asettuminen, lehtikuvat, kuva-analyysi, semiotiikka, visuaaliset järjestykset, merkitysten muodostuminen

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto

1.1. Äänestäjät ja poliitikot ovat yhtä riippuvaisia mediasta	1
1.2. Media muutoksessa	4
1.2. Puolivallattomasta leskimiehestä tasavallan presidentiksi	5
1.3. Tutkimuksen tavoite	8

2. Teoreettiset lähtökohdat

2.2. Onko kaikki kielellistä?	10
2.3. Visuaalinen lukutaito ja tulkinta	11
2.4. Kuvan ja sanan yhteispeli	14
2.5. Tulkitsemisen ongelmakohtia	15
2.6. Miten kuvilla ja visuaalisuudella vaikutetaan?	18

3. Aineiston esittely ja metodi

3.1. Tutkimusaineiston koostumus	20
3.2. Aineisto vuodelta 2005	21
3.3. Aineisto vuodelta 2011	26
3.4. Aineisto vuodelta 2017	34
3.5. Tutkimusmetodi	37
3.5.1. Semiotiikka ja merkitysten muodostuminen	38
3.5.2. Merkityksen prosessi	40
3.5.3. Ikonit, indeksit ja symbolit	41
3.5.4. Firstness, secondness ja thirdness	42
3.5.5. Denotaatio, konnotaatio ja myytti	43
3.5.6. Visuaalisten merkitysten rakennustavat	45

4. Analyysia apuvälinein

4.1. Denotatiivisia havaintoja	48
4.2. Aineistosta muodostuvia konnotaatioita	51
4.3. Myyttiset itsestäänselvyydet aineiston kuvissa	56
4.4. Kohde, merkki ja suhde todellisuuteen	59
4.5. Kuvatekstien synnyttämät merkitykset	61

5. Johtopäätöksiä ja pohdintaa

5.1. Mitä tutkimusaineisto kertoi?	67
5.2. Kuvien ja median muutoksesta	69
5.3. Kulttuurin käsivarret vallankahvassa	70

Lähteet

Primääriaineisto	75
Kirjallisuus	76

1. Johdanto

1.1. Äänestäjät ja poliitikot ovat riippuvaisia mediasta

Politiikan medioitumisesta on puhuttu ainakin 1980-luvulta lähtien (Isotalus 1998, 242), ja median rooli on kokenut viime vuosikymmeninä valtavan muutoksen tiedostusvälineiden lisääntyneen itsenäisyyden, määrän ja kaupallistumisen sekä nopean teknologisen kehityksen ja käyttötapojen muutoksen myötä. Poliitikkojen on aina täytynyt voittaa kansalaisten luottamus saadakseen asemansa ja säilyttääkseen sen. Tämä perusasia ole muuttunut mihinkään, mutta käytännössä poliitikkojen rooli on kokenut merkittävän muutoksen. Heistä on tullut äänestäjille julkisuuden henkilöitä, joiden edesottamuksia seurataan ainakin osittain samoista syistä ja kanavista kuin muidenkin julkimoiden.

Median ja politiikan keskinäisriippuvuuden syventyessä journalistit ja viestinnän ammattilaiset ovat tulleet tärkeäksi osaksi poliittisen päätöksenteon prosesseja. Erityisen tärkeä rooli heillä on vaalikampanjoissa, sillä viestimet tarjoavat merkittäviä vaikutuskanavia poliittisen agendan asettamiselle ja mielikuvien muokkaamiselle (Kestilä-Kekkonen 2014, 70). Ihmiset myös tekevät äänestyspäätöksensä aiempaa yksilöllisemmin perustein, sillä luokkasidonnaiset tai elinkeinoista kumpuavat kollektiiviset ryhmäidentiteetit ovat ainakin osin tehneet tilaa individualistisemmalle tavalle jäsentää politiikkaa (Forsberg & Raunio 2014, 12).

Valta on politiikan valuutta, joka mahdollistaa sen, että päätöksiä tehdään ja toimeenpannaan. Poliittinen valta ei jakaannu sen mukaan, mitä peruslaki ja muut säädökset säätävät (Wiberg 2006, 255), vaan vallan saaminen ja menestyksekkäs käyttäminen edellyttää muodollisten ehtojen täyttymisen lisäksi esimerkiksi median tehokasta hyödyntämistä. Tiedotusvälineiden valta perustuu esimerkiksi Johanna Sumialan (2010) mukaan niiden kykyyn keskittää itseensä symboleja, joiden avulla ne kykenevät liittämään katsojia ja lukijoita yhteisesti jaettuun sosiaaliseen maailmaan. Läpimedioituneessa yhteiskunnassa lähes kaiken tapahtuessa median välityksellä voidaan ajatella, että mediasta on tullut politiikan osapuoli, ja samalla poliitikot ja puolueet ovat mukautuneet median vaatimukseen (Paunonen 2021, 122).

Median vaikutusvaltaa ei epäile ainakaan konkaripoliitikko Paavo Väyrynen. Termi ”mediapeli” syntyi vuoden 1994 presidentinvaalien alla, kun keskustan ehdokas Väyrynen hermostui Mainostelevisiion uutislähetyksestä, jossa pienen äärioikeistolaisryhmän edustaja oli päästetty

syyttämään häntä Venäjän lähettämän nootin tilaajaksi. Oman käsityksensä mukaan keskustan Väyrysellä olisi ilman tiedotusvälineiden vaalienaluspäivinä lietsomaa kielteistä julkisuutta ollut hyvät mahdollisuudet päästä toiselle kierrokselle Martti Ahtisaarta (sd) vastaan ja myös voittaa hänet. (Lappalainen 2011.)

Vastaava logiikka pätee yhtä hyvin presidentin valintaan kuin tuotteiden ostamiseen lähikaupasta. Äänestyspäätökset tehdään yleensä televisioesiintymisten, lehtikuvien, sosiaalisessa mediassa jaettujen näkemysten ja vaaliväittelyistä syntyneiden vaikutelmien perusteella. Harva jaksaa todella paneutua siihen, mitä ehdokkaat sanovat, mitä he itse ovat kirjoittaneet tai mitä hänestä on kirjoitettu. Vain harva on esimerkiksi tavannut ketään presidenttiehdokkaista henkilökohtaisesti, mutta voidaan olettaa, että enemmistö täysi-ikäisistä suomalaisista on esimerkiksi nähnyt painettuja kuvia kaikista presidenttiehdokkaista. 2000-luvun eduskunta- ja presidentinvaalien yhteydessä tehtyjen kyselyjen mukaan vain noin kahdeksan prosenttia äänestäjistä oli ollut ehdokkaiden kanssa tekemisissä muuten kuin median välityksellä (Herkman 2011, 24). Valtaan pyrkivä poliitikko rakentaa toimintansa vastakkainasettelun ja näyttävien mediaspektaakkeliensa varaan. ”Pienistä asioista tehdään suurta ja suurista, monen kansalaisen kannalta merkityksellisistä päätöksistä tai linjauksista taas pientä. Kyse on mielikuvista ja tunteista enemmän kuin päätöksenteosta”. (Paunonen 2021, 55.)

Uusilla ja vanhoilla medioilla voidaan olettaa olevan huomattavasti valtaa, mutta sen tarkemmista ominaisuuksista on vaikea päästä yksimielisyyteen. Paunonen (2021, 22) toteaaakin, että kun mennään peruskysymykseen median vallasta, yksiselitteistä vastausta siihen ei ole. Epäilemättä on perusteltua todeta, että ylivoimaiselle enemmistölle äänestäjistä mielikuva poliitikoista muodostuu erilaisten tiedotusvälineiden kautta ja se, miten heitä mediassa kuvataan vaikuttaa tavalla tai toisella myös vaalitulokseen. Vaikka mediakonvergenssi eli viestimien fuusioituminen ja internetin käyttötapojen kehittyminen ovat luoneet runsain mitoin uusia tiedonvälitys- ja tiedonhankintatapoja, perinteisten sanomalehtien merkitys mielipiteiden synnyttäjinä on ollut edelleen merkittävä tässä tutkimuksessa käsiteltävien Sauli Niinistön presidentinvaalikampanjoiden aikana. Ahkerasti lehtiä lukevat henkilöt ovat perinteisesti olleet televisionkatsojia aktiivisempia poliittisia osallistujia (Hollander 2007, 386). Toisaalta ihmisillä on tapana valita lähinnä sellaista luettavaa, joka myötäilee ja uusintaa heidän jo valmiiksi muodostamiaan poliittisia kantoja (Gunther & Mughan 2000, 418). Kokoomuslainen ei luultavasti ole kovin ahkera lukemaan Kansan Uutisia eikä vasemmistoliiton äänestäjä aiemmin ilmestynyttä Nykypäivää, nykyistä Verkkouutisia.

Tiedotusvälineet vaikuttavat siihen, millä tavalla miellämme todellisuuden: mistä näkökulmasta sitä katsomme, millä kielellä siitä puhumme ja millaiseksi ymmärrämme muut ihmiset – esimerkiksi presidenttiehdokkaat (Kunelius 1997, 132). Poliitikkojen ja äänestäjien suhde mediaan on kaksisuuntainen: äänestäjät ovat riippuvaisia median tarjoamasta tiedosta, ja vastaavasti poliitikot ovat riippuvaisia mediajulkisuudesta. Poliittisten toimijoidenkin on ollut pakko omaksua mediajulkisuuden logiikka ja muuttaa omaa toimintaansa ja käytöstään sen mukaiseksi (Strömbäck & Esser 2009, 220.) Tämän tutkimuksen kohteena olevan Sauli Niinistön itsensä tiedetään hyvinkin tarkasti lukevan lehtiä ja seuraavan mediaa (Mörttinen & Nurmi 2018, 150), jonka perusteella voidaan olettaa hänen osaavan ennakoida ehdokkuutensa käsittelyä mediassa. Timo Paunonen (2021, 8) jakaa median ja poliitikkojen suhteen viime vuosikymmeninä kolmeen kehitysvaiheeseen:

1. Tabloidisaatio (1980-luvun loppu–1990-luku). Media kiinnostui poliitikoista henkilöinä. Poliitikon yksityiselämästä tuli kiinnostavaa, ja siitä tuli vallitseva uutiskriteeri koko mediassa. Poliitikkojen ja toimittajien suhteissa viilenemistä.
2. Medioituminen (2000-luku). Yhteiskunnan päätöksenteko muuttui mediavälitteiseksi. Medialla ei ole valtaa poliittisiin päätöksiin, mutta se pystyy nostamaan keskustelunaiheita politiikan agendalle. Poliitikkojen ja toimittajien suhteissa varovaisuutta.
3. Professionalisoituminen (2010-luku). Poliitikka käyttää mediaa hyväkseen tuomalla keskusteluun asioita median haluamalla tavalla. Poliitikka ja media käyttäytyvät samalla tavalla. Molemmat hyötyvät. Poliitikkojen ja toimittajien suhteissa normalisoituminen.

Keskustelu vallasta tuo viestinnän tutkimuksen keskelle poliittista keskustelua ja kamppailua. Jos hyväksymme lähtökohdaksi sen, että joukkoviestintä on erottamaton osa yhteiskunnallista vallankäyttöä, viestinnän tutkimus merkitsee yhteiskunnallisen vallankäytön erittelyä ja arviointia. Näin se merkitsee myös puuttumista yhteiskunnalliseen vallankäyttöön ja sen mekanismeihin. (Kunelius 1997, 209.) On perusteltua tutkia, miten ja millaisia kuvia käyttäen tasavallan presidentiksi tahtovan henkilön ehdokkuudesta uutisoidaan. Tässä tutkimuksessa tavoitteenani on selvittää, miten eräät sanomalehdet kuvittivat Sauli Niinistön asettumisen presidenttiehdokkaaksi kolmissa vaaleissa vuosina 2005–2017 ja miten hänen muuttunut asemansa ja toisaalta mediaympäristön ja median käyttötottumusten muutos, esimerkiksi digitalisoituminen ja paperilehtien tabloidisaatio, näkyivät paperilehtien kuvissa.

1.2. Media muutoksessa

Menneinä vuosikymmeninä sanomalehti tipahti postilaatikkoon. Se luettiin ja otettiin sellaisena kuin se oli, ehkä hieman jupistiin omia näkemyksiä. Maakuntalehden päätoimittaja saattoi julistaa lehdessään mitä tahansa, eikä häntä kyseenalaistettu ainakaan julkisesti. Toimitus julkaisi myös lehden mielipideosastolla hyväksi kokemiaan näkökulmia, tai tiedotti lukijoille, että kirjoituksista on saatu runsaasti myönteistä palautetta.

Perinteisen median ja sanomalehtien toimintaympäristö muuttui tässä tutkimuksessa käsiteltävän ajanjakson 2005–2017 aikana. Erityisesti digitalisaation edistymisen myötä sanomalehtien lukijakunta pieneni, hajautui ja siirtyi yhä enemmän digitaalisiin kanaviin. Sanomalehdet joutuvat kilpailemaan yhä useamman median kanssa ihmisten ajasta ja huomiosta. Nykyisin huonosti kirjoitettu, kuvitettu tai virheellinen juttu tyrmätään sosiaalisessa mediassa laajasti. Uutisetkaan eivät jää odottamaan seuraavan päivän paperilehden ilmestymistä, vaan leviävät hetkessä esimerkiksi Twitterissä ja Facebookissa. (Torkki 2014, 175.)

Välineet mielipiteiden ilmaisemiseen, julkaisemiseen ja kuluttamiseen löytyvät lähes kaikilta: housujemme taskuissa lojuu puoli-ilmaisia, hipaisuilla toimivia insinööri- ja ohjelmointitaidon mestarinäytteitä. Voimme jakaa hetki sitten syntyneen kuvan, videon tai ajatuksen kenen tahansa ulottuville. Teksti-, kuva- ja videovirtojen sinkoilla ne myös vanhenevat hetkessä. Yksilöistä ja organisaatioista on tullut medioita medioiden paikalle: yleisöt eivät enää ole mykkiä vastaanottajia, vaan aktiivisia toimijoita ja kommentoijia. Elämme keskellä suurinta media- ja viestintämurrosta kirjapainotaidon keksimisen jälkeen. Digitaaliteknologia mullistaa sosiaalista, teknologista ja taloudellista toimintaympäristöä valtavalla nopeudella. Käyttäjämassojen liikkeet eivät kunnioita kunnan tai valtakunnan rajoja, saati virallisia ennusteita. Uusia palveluja, yhteisöjä ja toimintatapoja syntyy ja kuolee nopeammin kuin laajapohjainen asiantuntijatyöryhmä saa järjestettyä kokouksen alustavien toimenpiteiden käynnistämisestä. (Honkanen, 2014.)

Perinteinen media, myös laatulehdistö, on jäljitellyt tabloidien ja viihdejulkaisujen journalistisia ja visuaalisia tekniikoita jo pitkään. Etenkin Yhdysvalloissa ja Manner-Euroopassa median tabloidisoituminen, eli journalismin iltapäivälehtimäistyminen, on kiihtynyt taloudellisten paineiden kasvaessa ja teknisten toimintamahdollisuuksien laajentuessa. Televisio ja internet ovat tehneet mediasta entistä visuaalisemman ja viihteellisemmän, mikä on etenkin perinteisissä laatuvälineissä

ymmärretty uhaksi. Lehtien ulkoasun merkityksen lisääntymistä on kritisoitu ja nykymediaa pidetään yhä pinnallisempänä ja epäanalyttisempänä viestintävälineenä. (Vanhanen 2010, 74.) Koska median julkisuusskriteerit kautta linjan ovat viihteellistyneet, on myös politiikan uutiskriteereille käynyt samalla tavalla. Poliitiikan on oltava viihteellistä, jotta se pysyy julkisuudessa. Jos politiikka ja poliitikot eivät olisi esillä, laskisi politiikkaa kohtaan tunnettu kiinnostus entisestään. (Pernaa 2007, 17.) Taitava poliitikko pystyy rakentamaan oman mediastrategiansa, toimimaan sen mukaisesti ja ohjailemaan mediaa ilman, että media kokee toiminnan suunnitelmallisena. Samalla median hallinta on poliitikoille suunnitelmallista, professionaalista toimintaa. (Paunonen 2021, 7.)

Media ei enää ole jossain yläpuolellamme sijaitseva monumentti, joka ilmoittaa mitä tapahtuu ja miten me siihen suhtaudumme. Perinteiset tiedotusvälineet tavoittavat suuria yleisöjä, mutta niiden keski-ikä nousee ja levikkipeitot laskevat. Pelkkä asiallista tietoa välittävä sanomalehti ei tahdo riittää suurelle yleisölle, sillä asiantiedonkin kuluttamiseen pitää liittyä elämyksellisyyttä. A.–P. Pietilän mukaan elämyksien tuottaminen on aivan eri asia kuin tiedonvälitys ja tapahtumien asianmukainen kronikointi. Elämyksellisyyttä on vahvasti sidoksissa viihteellisyyteen, kiinnostavuuteen ja ainutlaatuisen kokemuksen tunteeseen. Ilta- ja aamulehdet pystyvät luomaan elämyksiä henkilökohtaisten lukukokemusten ja kuvallisten elementtien kautta. Aiemmin juuri puheenaiheet ja räväkkä käsittelytapa erottivat ne muista sanomalehdistä, mutta nyt myös perinteiset, vakavampina pidetyt sanomalehdet ovat omaksumassa ilta- ja aamulehtimäisemmän käsittelytyylin. (Pietilä 2007, 110.)

1.2. Puolivallattomasta leskimiehestä tasavallan presidentiksi

”Olen vastannut myönteisesti kokoomuksen kutsuun ja olen innostuneesti ja halulla mukana. Tarkoituksena on ottaa voitto näissä presidentinvaaleissa”, Sauli Niinistö julisti 31. maaliskuuta 2005 (Yli-Huttula 2006, 17–39). Kuusi vuotta aiemmin hän oli omien sanojensa mukaan ollut innoton, haluton ja puolivallaton leskimies.

Kokoomuksen puheenjohtajalla, valtiovarainministerillä Sauli Niinistöllä oli vuonna 1999 kovat paineet asettua presidenttiehdokkaaksi Harri Holkerin ja siinä vaiheessa myös puhemies Riitta Uosukaisen kieltäytyttyä (Yli-Huttula 2006, 17–39). Niinistön kuurupiilo kesti pitkään, mutta lopulta hän syyskuussa kieltäytyi ehdokkuudesta. Niinistö selitti olevansa yksinhuoltajaisä ja ”puolivallaton leskimies”, jonka elämäntilanteeseen presidentin tehtävä ei sovi. Helsingin Sanomien politiikan

toimittaja Unto Hämäläinen on Yli-Huttulan (2018, 41) mukaan paljastanut, että syksyllä 1999 tehdyssä, julkaisematta jätetyssä mielipidetutkimuksessa Sauli Niinistö olisi ollut selkeä kansan ykkössuosikki jo tuolloin. Kauas hänen taakseen tutkimuksessa jäi esimerkiksi sittemmin presidentiksi valittu ulkoministeri Tarja Halonen (sd).

Vuoden 2006 presidentinvaaleihin ”innostuneesti ja halulla” osallistunut Sauli Niinistö oli istuvan presidentin Tarja Halosen haastaja. Työväen presidentti -iskulauseella kampanjoinut Niinistö pääsi toiselle kierrokselle, ja viimeistään tuolloin hänen voidaan ajatella nousseen tavallisten poliitikkojen kategoriasta omiin korkeuksiinsa: vaalikampanjan aikana naiset tanssivat luonnollisten kokoisten pahvisten Sauli-kuvien kanssa, samoin kuultiin rekkamiesten soittaneen kampanjatoimistoon pyytäen lupaa vuorata autojensa kyljet Niinistön kuvilla (Mörttin & Nurmi 2018, 124). Niinistö jäi lopulta kakkossijalle, mutta lopulta vain yllättävän pienellä marginaalilla. Tasavallan presidentiksi valittiin toiselle kaudelle Tarja Halonen, joka sai 51,8 prosenttia kaikista äänistä. Niinistön osana oli tyytyä tappioon, vaikka hurja loppukiri ehti nostaa kannatuksen jo 48,2 prosenttiin. (Tilastokeskus 2006.) ”Se oli rikastuttava kokemus ja olin tulokseen todella tyytyväinen”, hän muisteli näitä vaaleja Yli-Huttulan (2018, 41) mukaan 12 vuotta myöhemmin.

Ennen suostumistaan toistamiseen kokoomuksen presidenttiehdokkaaksi vuoden 2012 vaaleihin Niinistö punnitsi huolellisesti, jäisikö presidentille uuden perustuslain aikana riittävästi valtaa ja mielekästä tekemistä, jotta tehtävä olisi tavoittelemisen arvoinen (Uimonen 2018, 40). Tälläkin kertaa hän leikki julkista kuurupiiloa ehdokkuudesta utelvienv toimittajien kanssa, mutta kun hän 28. kesäkuuta 2011 kertoi lähtevänsä tavoittelemaan tasavallan presidentin tehtävää, kovin monet eivät varsinaisesti yllättyneet. Oman värinsä Niinistön tiedotustilaisuudelle antoi ajankohta: samana päivänä tuoreen pääministerin Jyrki Kataisen johtama kuuden puolueen hallitus antoi tiedonannon hallitusohjelmastaan. Pällekkäisyys tulkittiin ehdokas Niinistön haluksi varastaa huomio Kataiselta. Kataisesta oli tullut pääministeri omilla avuillaan ilman kokoomuksen suosituimman poliitikon tukea, joten nyt oli Niinistön vuoro näyttää kyntensä. (Uimonen 2012, 281–286.) Näissä vaaleissa Niinistön harteilla oli ylivoimaisen ennakkosuosikin viitta, jonka hän kantoi onnistuneesti. Ensimmäisellä kierroksella tammikuussa 2012 Niinistö sai 36,96 prosenttia äänistä. Helmikuussa järjestettävälle toiselle kierrokselle vastaehdokkaaksi selvisi Vihreän liiton Pekka Haavisto, joka sai äänistä 18,76 prosenttia. Sauli Niinistö valittiin tasavallan presidentiksi 62,6 prosenttia ääniosuudella. (Tilastokeskus 2012.)

Viisi vuotta myöhemmin istuva presidentti Niinistö jatkoi tutuksi käynnyttä piiloleikkiään: ehdokkaaksi toiselle kaudelle tammikuun 2018 vaaleihin hän ilmoittautui mukaan vasta toukokuussa 2017. Tosiasiassa hänen on helppo huomata tehneen vaalityötä vähintään itsenäisyyden juhluvuoden alusta saakka, mutta koska tämä ei ollut virallista kampanjointia vaan presidentin rooliin kuuluvia tehtäviä, peliliikkeitä ei välttämättä havaittu kampanjoinniksi. On myös ilmeistä, että poliittisen uransa ajan Niinistö on toteuttanut niin sanotun jatkuvan kampanjoinnin ideaa: tämä tarkoittaa sitä, että kansalta mandaattinsa saava viran haltija ottaa kaiken varalta huomioon työtehtävissään ja julkisissa esiintymisissään uudelleenvalinnan mahdollisuuden (Uimonen 2018, 371–375). Presidenttinä Niinistö päätyi jo hyvissä ajoin siihen, ettei hän lähde vaaleihin enää kokoomuksen vaan kansalaisliikkeen ehdokkaana. Sauli Niinistö 2018 -kansalaisliike keräsi Niinistön tueksi peräti 156 000 kannattajakorttia. Ilta-Sanomien gallupin mukaan vuonna 2017 peräti 72 prosenttia kansasta ilmoitti tukevansa Niinistöä toiselle kaudelle (Mt., 367–368).

Tammikuun 2018 vaaleissa Sauli Niinistö sai vaalien ensimmäisellä kierroksella 62,6 prosenttia annetuista äänistä ja valittiin suoraan tasavallan presidentiksi historiallisella äänivyöryllä. Mielenkiintoinen sattuma oli, että Niinistön ensimmäisen kierroksen ääniosuus oli täysin sama kuin toisella kierroksella 2012. Toiseksi eniten ääniä sai jälleen Pekka Haavisto, jonka osuudeksi äänistä jäi 12,4 prosenttia. (Tilastokeskus, 2018.)

Sauli Niinistön vuonna 1999 itseään kuvaillessaan käyttämästä adjektiivista ”puolivallaton” muodostui eräänlainen iskusana, jonka monet yhdistävät edelleen Niinistön persoonaan. Hänen henkilönsä liitetään yleisesti tietynlaista kapinallisuutta ja omalähtöisyyttä: Niinistö haluaa pitää lopullisen sanan itsellään ja säilyttää mahdollisuuden muuttaa mieltään viimeiseen hetkeen saakka. Esimerkiksi valtiovarainministerinä Niinistöllä oli tapana livistää kokousmatkojen illallisilta tuntemaan vapautta rullaluistellen. (Mörttinen & Nurmi 2018, 154–266.) Niinistöä pidetään pedanttina henkilönä, joka hoitaa työtehtävänsä kunnianhimoisesti ja tarkasti, mutta saattaa yksityiselämänsä käännteissä olla hyvinkin boheemi. Julkisuuden suhteen Niinistö on taitava ja tietoinen peluri. ”Sauli on presidenttinäkin poikkeuksellinen siinä, että esikunnastaan huolimatta hän on hyvin itsenäinen. Sauli on itsensä ’spin doctor’ ja hyvä sanankäyttäjä, vaikka myös kryptinen”, kuvailee Jyri Häkämies. (Yli-Huttula 2018, 211, 215.)

1.3. Tutkimuksen tavoite

Tässä tutkimuksessa tavoitteenani on selvittää, miten eräät sanomalehdet kuvittivat Sauli Niinistön asettumisen presidenttiehdokkaaksi kolmissa vaaleissa vuosina 2005–2017 ja miten hänen muuttunut asemansa ja toisaalta mediaympäristön ja median käyttötottumusten muutos, esimerkiksi digitalisoituminen ja paperilehtien tabloidisaatio, näkyivät paperilehtien kuvissa. Vuonna 2005 Niinistö oli presidentti Halosen haastaja, vuonna 2012 hänet valittiin ensimmäiselle kaudelleen ja vuonna 2017 hän tavoitteli toista kautta ja kampanjoi istuvana tasavallan presidenttinä. Tutkimusmenetelmänä hyödynnän ensisijaisesti semioottista kuva-analyysia: miten ja millaista todellisuutta artikkeleiden kuvat rakentavat ja representoivat Niinistön ehdokkaaksi asettumista seuraavana päivänä. Tutkimuskohteekseni olen rajannut paperisten sanomalehtien uutisvalokuvat ja kuvatekstit. Varsinaiset artikkelitekstit, otsikointi ja verkossa julkaistut artikkelit olisivat toisen tutkimuksen kohde.

Aineistona käytän lehtikuvia vuosilta 2005, 2011 ja 2017. Aineistona käytettävän materiaalin olen rajannut siten, että Niinistön ehdokkuus julkistettiin tutkimusaineistoon kuuluvan lehden ilmestymistä edeltävänä päivänä. Aineisto koostuu Aamulehden, Etelä-Saimaan, Helsingin Sanomien, Satakunnan Kansan ja Suomenmaan uutiskuvista ja kuvateksteistä. Näistä Helsingin Sanomat on Suomen ainoa valtakunnallinen sanomalehti, Suomenmaa kilpailevan porvaripuolueen keskustan äänenkannattaja ja Aamulehti, Etelä-Saimaa ja Satakunnan Kansa alueellisia maakuntalehtiä.

Valtaa on siellä, missä on sosiaalisia järjestyksiä. Visuaalinen järjestys viittaa visuaalisen todellisuuden säännönmukaisuuksiin ja siihen kätkeytyviin loputtomiin merkityksiin. Se sisältää tiedostamattomia arvoja, asenteita ja näkökulmia, jotka vaikuttavat ihmisen kehitykseen siinä missä kielelliset järjestyksetkin. Jotkut valokuvat on helpompi tunnistaa poliittisiksi kuin toiset, mutta kaikki valokuvat ovat jollakin tasolla poliittisia. Ne esittävät maailman tietynlaisena visuaalisena konstruktiona, tietyssä kehyksessä ja kontekstissa. Kyseessä on paitsi kuvan itsensä ominaisuus, myös kuvan käyttökohteen ja yleisösuhteen ominaisuus. (Seppänen 2003, 41, 219; Hartley 1992, 28–29.)

Elämme kuvien ja visuaalisten järjestysten keskellä, katsomme ympäristöämme, itseämme ja toisiamme näkemisen muovaamalla ymmärryksellä. Visuaalisen kulttuurin tutkimus rajataan usein

kuvan tai kuvallisuuden ja representaation tutkimukseksi, johon kuuluu myös kuvia kehystävien verbaalitekstien tutkimus. (Rossi & Seppä 2007, 7–8.) Tässä tutkimuksessa avaan visuaalisten järjestysten, tietoisesti tai tiedostamatta, sisältämiä arvoja, asenteita ja näkökulmia. Lisäksi tutkin uutiskuvan ja kuvatekstin vuorovaikutusta, niiden yhdessä luomia merkitysisältöjä. Tulkitseen kohteena olevan materiaalin sisältämiä, tuottamia ja uusintamia merkityksiä semiotiikan tarjoamia käsitteitä käyttäen. Hyödynnän aineiston tulkinnassa myös visuaalista lukutaitoa, jonka merkitystä esimerkiksi Janne Seppänen (2001, 2003) korostaa. Se tarkoittaa, että pyrin havainnoimaan lehtikuvista löytyviä kulttuurin ja yhteiskunnan merkitystuotannon mekanismeja. Vaikka niin sanottu tavallinen lehdenlukija ei tietoisesti koeta hahmottaa kuvista monimutkaisia merkitysrakenteita, saati pura niitä akateemiseksi sivistyssanoiksi, hän ottaa joka tapauksessa vastaan kuvien välittämiä vaikutteita ja merkityksiä.

Tutkielmani koostuu viidestä luvusta. Toisessa luvussa (Teoreettiset lähtökohdat) kerron teoreettisesta viitekehystä: käsittelen visuaalisen lukutaidon käsitettä sekä kuvan ja sanan yhdessä muodostamia merkityksiä. Pehdyn myös kuvien tulkitsemisen ongelmakohtiin. Kolmannessa luvussa (Aineiston esittely ja metodi) esittelen aineistoina olevat lehtikuvat eri vuosilta ja semiotiikan kuvajournalismin tutkimusmetodin. Samalla sanallistan aineistoa sen mukaisesti, millainen mielikuva katsojana ja lehdenlukijana materiaalista itselleni muodostui nimenomaan ensitarkastelussa, ennen syvempää paneutumista ja kuvien merkityksiin kaivautumista. Neljännessä luvussa (Analyysia apuvälinein) syvennyn aineiston analyysiin hyödyntäen toisessa luvussa esiteltyjä teoreettisia lähtökohtia. Viidennessä luvussa (Johtopäätöksiä ja pohdintaa) kokoan tutkimustulokset ja pohdin, mitä niistä, kuva-analyysistä ja median vaikutuksista vaalituloksiin voidaan perustellusti päätellä.

2. Teoreettiset lähtökohdat

2.1. Onko kaikki kielellistä?

Valokuvalla on tietty selkeä erityisominaisuus. Se jäädyttää yhden historiallisen hetken kaksiulotteiseksi ja pysyväksi. Kun katsomme valokuvaa, tiedämme, tai luulemme tietävämmme, että kuvan esittämä henkilö tai objekti on todella ollut läsnä kameran edessä. (Hietala 1996, 44.) Yhdessä ja erikseen kuva ja sana muodostavat merkityksiä. Arkielämässä niitä yhdistellään jatkuvasti, sillä ne toimivat sujuvasti yhdessä merkityksiä välittäen. Perimmäinen kysymys on, voiko kaiken kuvassa olevan kääntää kielelliseksi selitykseksi. Onko kuva verbaalisen merkitysjärjestelmän sisällä, vai sisältääkö se kenties jotakin, jota ei voi muuttaa verbaalikielen ilmauksiksi. (Mikkonen 2005, 382.)

Verbaalinen kieli antaa yksilön kokemuksille hahmon: auttaa nimeämään, määrittelemään, jäsentämään, tulkitsemaan ja pitkälti myös arvottamaan omia kokemuksiaan. Kielessä valmiina olevat käsitteelliset jäsenykset eli kielelliset kategoriat ja niihin kytkeytyvät arvot ja uskomukset ohjaavat yksilön ajattelua tiettyyn, kielellisten kategorioiden sisällä olevaan suuntaan. On selvää, että käsityksemme ilmiöstä riippuu siis aina paitsi ilmiöstä itsestään, myös kielellemme tavasta jäsentää maailmaa merkitykselliseksi kokonaisuuksiksi. (Mälkiä 1997, 27.)

Kielen käsitteellistä ajattelua ohjaava valta on pitkälti opittua ja perittyä, ja siksi se on myös salakavalan huomaamatonta. Kieli tarjoaa meille laajan ja monimutkaisen välineistön, jonka avulla jäsenämme ja rakennamme todellisuutta. Koska todellisuuden jäsentäminen tapahtuu siten pitkälti kielellisen ajattelun kautta, ajattelu voidaankin ymmärtää pelkäksi kielen käytöksi ja kielen valtaa voidaan kuvata kulttuurisena valtana. Mutta vaikka kieli ohjaakin ajattelua, se ei tarkoita, että kieli samalla kokonaan määrittäisi ajattelun. Voimme aina kehittää ja luoda uutta kieltä, keksiä uusia tapoja käsitteellistää ja nimetä todellisuutta ja sen eri ilmiöitä – kieli ei siis ole ajattelun vankila. (Mälkiä 2007, 17–43.)

Benvenisteläinen semiotiikka väittää, että kaikki, mikä on merkityksellistä, voidaan myös kääntää kielellisiksi merkityksiksi. Tällaista käsitystä kutsutaan logosentiseksi. Ranskalainen filosofi Francois Wahl mukailee benvenisteläistä käsitystä väittäen, että esitys ennen kielellistä diskurssia ja kulttuuria ei ole mahdollinen. Kuvaa ei ole olemassa ennen kuin se tulee kielellisen diskurssin sisään. Hän pitää tiukasti kiinni ajatuksesta, ettei kuvassa ole muuta kuin mitä siitä on sanottavissa. Kai

Mikkonen kuitenkin toteaa, että tuskin pitää paikkaansa, että luonnollinen kieli olisi ainoa todellinen ihmisten välisen kommunikaation malli, kuten jotkut semiootikot benvenisteläisessä hengessä väittävät (Mikkonen 2005, 382–384.) Hietaharjun (2005, 13) näkemyksen mukaan kielellinen selitys useimmiten latistaa koetun: ”ikään kuin selityksen avaruus olisi suppeampi kuin koetun avaruus”.

Jos kuvien tulkinnaksi käsitetään pelkästään yksilön tietoisesti sanoiksi pukemat merkitykset, unohdetaan se, että valokuvat voivat ’puhua’ suoraan ihmisen ruumiille ja tunteille herättäen voimakkaitakin emotionaalisia kokemuksia. Nämä tiedostamattomat merkityksenannot, siis kuvakokemukset, voidaan Pienimäen (2013) mukaan määritellä kuvan implisiittiseksi tulkinnaksi. Kriittisenä tulkintana hän pitää tilannetta, jossa yksilö ei ainoastaan spontaanisti tuota tulkintaa, vaan on myös tietoinen kokemuksestaan ja tulkinnastaan, jopa tulkintaprosessistaan.

Aivoissa kielen käsittelystä vastaa Michael Gazzanigan kielioppikoneeksi nimittämä yleensä vasemmassa aivopuoliskossa sijaitseva osa. Siihen kuuluvat ainakin Brocan ja Wrenicken alueet, mutta myös muut aivojen osat kummassakin aivopuoliskossa aktivoituvat sekä puhetta kuunnellessa että puhetta tuottaessa. On merkille pantavaa, että Brocan alueelta on löydetty erityisiä peilisoluja, joilla on ilmeisesti merkittävä rooli myös verbaalisen kielen oppimisessa. Todennäköisesti ymmärrämme paitsi näkemämme eleet, myös sanat peilisolujen avulla. Puhe on siis luultavasti hyvin läheistä sukua visuaalisten havaintojen perusteella suoritettulle eleiden matkimiselle. (Viitala 2010, 153.)

Kognitiivisia prosesseja, kuten visuaalisten havaintojen yhdistelyä ehdollistaa inhimillinen kulttuuri. Silmien muodostamilla optisilla kuvilla ei Mikkosen mukaan ole mitään varmasti sisäsyntyistä biologista merkitystä toisin kuin mahdollisesti hajulla, maulla tai kosketuksella. Lukemisen tavoin visuaalisen kokemuksen prosessointi eli verkkokalvolle syntyvän kuvan hahmottaminen aivoissa vaatii erilaisten havaintoa koskevien vihjeiden liittämistä yhteen. Se tarkoittaa, että myös kielellä on oma tehtävänsä visuaalisen havainnon tulkitsemisessa. (Mikkonen 2005, 383.) Kuva siis ei ole pelkkää kieltä, vaikka jollain tasolla sen sisällön olemassaolo on mahdollinen vain kielen kautta. Tähän käsitykseen on helppo myös intuitiivisesti yhtyä.

2.2. Visuaalinen lukutaito ja tulkinta

Kieli rakentaa todellisuutta, ja ihminen on kielellinen, mutta toisaalta verbaalinen kieli käsittää vain osan ihmisen elämään vaikuttavista seikoista. Yhteiskuntatieteiden lingvistinen käänne suuntasi

tutkijoiden huomion pitkälti kieleen muiden havaitsemis- ja kokemistapojen jäädessä varjoon. Visuaalisesta lukutaidosta alettiin keskustella Yhdysvalloissa 1960-luvulla, mutta Suomessa vasta 1980-luvulla. (Seppänen 2003, 19.) Voimakkaasti 1990-luvulta lähtien kasvanut kiinnostus visuaalista maailmaa kohtaan on synnyttänyt monimuotoista ja runsasta keskustelua. Kuvatulvan ohella olisikin kenties syytä puhua kuvallisuutta koskevan akateemisen puheen tulvasta. Samalla on käynyt ilmeiseksi, että näkemisen, kuvallisuuden ja visuaalisen lukutaidon tarkka määrittelyminen on hankalaa tai vähintäänkin asiasta on lukuisia keskenään ristiriitaisia tulkintoja. (Rossi & Seppä 2007, 8.)

Edelleen on kuitenkin myös tutkijoita, jotka eivät pidä visuaalisen lukutaidon käsitteestä. Esimerkiksi Paul Messariksen mielestä kuvien lukeminen perustuu arkipäiväiseen fyysisen ja sosiaalisen maailman havaintokokemukseen; vain kielellinen ilmaisu edellyttää aitoa lukutaitoa. Täysin vastakkaista käsitystä edustavat semiootikot Gunther Kress ja Theo van Leeuwen. Heidän mukaansa sekä kieli että visuaalinen kommunikaatio sisältävät perustavanlaatuisen kulttuuria ylläpitävän merkityssysteemin, mutta kyseiset merkityssysteemit eroavat toisistaan ja ovat toisistaan riippumattomia. Kress ja van Leeuwen ovat sitä mieltä, että kielellä ja kuvilla on oma erityinen kielioppinsa, jota on opittava hallitsemaan, ja sitä voimme kutsua visuaaliseksi lukutaidoksi. Kuvatutkija Scott McCloudin näkemys on eräänlainen välimuoto Messariksen ja Kressin ajattelusta. Hänen mielestään realistisen kuvan katsoja ei tarvitse muodollista, opittua visuaalista lukutaitoa. Sen sijaan pelkistetympi, abstraktimpi kuva edellyttää erikoistunutta lukutaitoa. (Kupiainen 2007, 39–42.)

Reijo Kupiaisen (2007, 54) mielestä visuaalisen lukutaidon tärkeä ulottuvuus on kuvien ja visuaalisten järjestysten haastaminen. Visuaalinen lukutaito on näin ymmärrettävä laajassa mielessä osallisuudeksi kulttuuristen merkitysten tuotantoon, vaihtoon ja vastaanottoon. Hänen mukaansa vastaavalla tavalla kuin kirjallisen lukutaidon kulta-aikoina nyt voitaisiin alkaa puhua ”visuaalisesta julkisosta, joka osallistuu visuaalisten järjestysten luomiseen ja arviointiin”.

Kun lehtikuvaa katsotaan tarkemmin, mitä oikeastaan näemme? Tarkkaan ottaen vain painoväriä valkoisella paperilla. Materiaaliselta kannalta painettu kuva koostuu neljästä väriaineesta: syaanista, magentasta, mustasta ja keltaisesta. Väriaineet on järjestetty paperilla niin, että katsoja hahmottaa ne kuvaksi, jolla on merkityksiä. Katsojalla on siis kyky tulkita painoväriin muodostamat linjat ja hahmot esittäväksi kuvaksi ja tämä tapahtuu huomaamatta, lähes automaattisesti. (Veivo & Huttunen 1999, 14.) Sanat voidaan jakaa pienempiin yksiköihin, erottavina piirteinä toimiviin äänneisiin. Kuvalliset

merkit ovat sen sijaan jatkuvia, joten niitä on mahdotonta jakaa vastaaviin merkityksettömiin elementteihin. Voimme kyllä erotella kuvan osia, esimerkiksi viivoja tai sävyjä, mutta yksittäinen viiva tai sävy voi olla merkitsevä. Kuvassa merkkien rajat ovat siis horjuvia. Se, mitä pidämme merkitsevänä ja mitä merkityksettömänä, määrittyy kuvan muodostaman kokonaisuuden kautta (juuri visuaalisen lukutaidon avulla. (Veivo & Huttunen 1999, 64.)

Richard Sinatra määrittelee visuaalisen tulkinnan olevan aiemman visuaalisen kokemuksen jäsentämistä uusien visuaalisten viestien avulla merkityksen muodostamiseksi. Hän käsittää visuaalisen lukutaidon kuvalliseen kulttuuriin kytkeytyväksi kommunikaatioksi representaatioiden avulla, jota luonnehtivat kuvittelukyky, tuottaminen ja esteettinen arvottaminen ja sitoutuminen. (Seppänen 2003, 142–145.) Janne Seppänen itse muotoilee visuaalisen luku- ja tulkintataidon kyvyksi hahmottaa näkyvää todellisuutta osana laajempia kulttuurisia merkitysrakenteita. Hänen mukaansa visuaalinen lukutaito ja kuvien analysointi ovat kulttuuristen itsestäänselvyyksien haastamista sekä merkitysten löytämistä sieltä, missä ne ovat näkymättömmimpiä. Näkyväksi tehty näkymätön on Seppäsen käsityksen mukaan visuaalisen lukutaidon eli tulkitsemisen ydin. (Seppänen 2003, 224.) Sosiokulttuurisesti tulkitun visuaalisen lukutaidon tärkeä ulottuvuus onkin kuvien ja visuaalisten järjestysten haastaminen. ”Se on näin ymmärrettävä laajassa mielessä osallisuudeksi kulttuuristen merkitysten tuotantoon, vaihtoon ja vastaanottoon”. (Kupiainen 2007, 54.)

Eräs visuaalisen lukutaidon keskeinen osa on taito hahmottaa mediakuvastoista erilaisia visuaalisia järjestyksiä, jotka tarkoittavat kuvastoissa olevia merkityksellisiä säännönmukaisuuksia ja rakenteita. Niitä ovat vaikkapa etnisyyteen, sukupuoleen tai valtaan liittyvät kuvan piirteet. (Puustinen & Seppänen 2010, 124.) Toisin sanoen visuaalisesti lukutaitoinen osaa hahmottaa esimerkiksi, millainen näkyvyys erilaisilla yhteiskunnallisilla ryhmillä ja eri sukupuolilla on, miten johtavassa asemassa olevat henkilöt esitetään tai millaisia kuvastoja nostetaan esiin.

Seppänen määrittelee visuaaliselle lukutaidolle kaksi astetta. Ensisijainen visuaalinen lukutaito opitaan huomaamattomasti ja ikään kuin luonnollisesti. Se on sopeutumista visuaalisiin järjestyksiin, niiden merkitysten omaksumista ja kykyä toimia vakiintuneiden merkitysten varassa. Varsinaisesta visuaalisesta lukutaidosta voidaan puhua vasta sitten, kun katsoja alkaa pohtia visuaalisten järjestysten merkityksiä ja tulee tietoiseksi niihin liittyvistä voimista, rakenteista ja valtasuhteista. Tässä vaiheessa visuaalinen lukutaito ei ole enää vallitseviin visuaalisiin järjestyksiin sopeutumista vaan niiden vaikutusten pohtimista ja itsestäänselvyyksien kyseenalaistamista. (Seppänen 2003, 192–193.) ”Visuaalisen lukutaidon kannalta tärkein asia on siis kulttuurin ja yhteiskunnan

merkitystuotannon mekanismien ymmärtäminen, ei niinkään semiotiikan tai visuaalisen havainnoinnin peruslainalaisuuksien muodollinen hallinta”, kiteyttää Seppänen (2003, 224). Voidaankin perustellusti todeta, että vasta visuaalisten järjestysten merkityksiä tietoisesti pohtiva ja refleктоiva katsoja osoittaa aitoa visuaalista lukutaitoa. Hän osaa esittää kuvalle erilaisia kysymyksiä, esimerkiksi miksi esitetyt asiat ovat juuri siten kuin ovat, kenelle kuva on suunnattu, mikä on sen yleisö ja vaikuttaako se teokseen, mitä on kuvassa ja mitä on jätetty pois, mitä kuvalla tavoitellaan ja miksi.

2.3. Kuvan ja sanan yhteispeli

Verbaalisen ilmaisun ajatellaan usein olevan jonkinlainen vastakohta kuvalliselle esittämiselle. Kirjoitustaidon asema on nähtävissä jo itse kulttuurin käsitteen määrittelyssäkin: alkujaan latinankielinen sana *cultura* tarkoittaa maan tuottavuuden hallitsemista ja ohjaamista auran avulla sekä hengen viljelyä kirjan avulla. Viime vuosikymmenten kuvatulva on innostanut tutkijat puhumaan visuaalisen kommunikaation vallankumouksesta, mutta samanaikaisesti voidaan myös todeta, että länsimaisessa yhteiskunnassa ei ole koskaan kirjoitettu yhtä paljon kuin nykyään. (Kupiainen 2007, 36–37.)

Kuvan ja sanan suhdetta on hahmotettu erilaisten analogioiden avulla. Esimerkiksi ihmiselämän muodot, kuten perhesiteet ovat toimineet vertauskuvina käsitteitä muodostettaessa: puhutaan kuvan ja sanan suhteesta, yhteistyöstä, vuorovaikutuksesta, vieraannuttamisesta ja toisen alueelle tunkeutumisesta sekä käytetään ihmiselämään kytkeytyviä ilmaisuja kuten ”married art” (suomeksi sisartaiteet). (Mikkonen 2005, 21). Eräissä semioottisissa kuvatutkimuksissa kuva ja teksti on nähty myös täysin vastakkaisina kielijärjestelminä (Vanhanen 1991, 5).

Sanomalehdissä teksti ja kuva muodostavat kiinteän kokonaisuuden, joka rikotaan ainoastaan poikkeustapauksissa julkaisemalla valokuva ilman minkäänlaista selittävää tekstiä. Kuvateksti voi luoda kuvalle kokonaan uuden merkityksen tai kääntää kuvan merkityksen pääläelleen – kuva ja teksti muodostavat yhdessä uuden, kolmannen merkityksen, joka voikin olla enemmän kuin osiensa summa. Teksti tulee toimeen myös yksin, se ei ole aivan vastaavalla tavalla riippuvainen kuvasta. Siitä huolimatta tekstin yhteydessä käytetään erittäin usein visuaalisia merkkejä vaikutuksen tehostamiseksi. (Mikkonen 2005, 13.) Vaikka valokuva kykenee sananparren mukaan kantamaan enemmän merkityksiä kuin tuhat sanaa, sen kerronnallisesta keinovalikoimasta puuttuvat monet

keskeiset verbaalisen kielen mahdollisuudet kuten aika- ja persoonamuodot, sitaatit, lauseenvastikkeet, erisnimet, sijamuodot ja täyteilmaisut (Seppänen 2001, 99).

Kuvan ja sanan ero ja erityisyys on niiden yhteistoiminnan ehto (Mikkonen 2005, 381). Sanan valta kuvaan nähden on siinä mielessä selvä, että kuvassa piilee monien mahdollisten merkitysten varasto. Sanat ovat yksiselitteisempiä ja usein juuri niistä riippuu, mitkä kuvan mahdollisista lukuisista merkityksistä kulloinkin aktualisoituvat. Kuitenkin sanat harvoin suoraan sanelevat, miten kuvan esittämä asia tulee ymmärtää. Ne vain rakentavat konteksteja, joissa kuvan ja sen esittämän asian tietynlainen ymmärtäminen käy luonnolliseksi. (Pietilä 1996, 189–191.)

Eräs vaikutusvaltaisimpia teoreettisia yrityksiä kuvata kuvan ja sanan suhteen muotoja on ollut ranskalaisen kirjallisuudentutkijan Roland Barthesin teoria kielellisten merkkien tehtävistä kuvan yhteydessä. Barthes ajatteli, että kuvateksti ankkuroi kuvan merkitykset. (Seppänen 2003, 39.) Yhtä hyvin voitaisiin toisaalta ajatella, että kuva itse asiassa ankkuroi kuvatekstin merkityksen. Barthesilainen kuvan ankkurointi tarkoittaa sitä, että sanat selventävät kuvan merkitystä vähentämällä sen monimielisyyttä. Toinen Barthesin luoma vuorovaikutusfunktio on vuorottelu. Se tarkoittaa, että teksti ja kuva ovat toisiinsa nähden täydentävässä suhteessa eli teksti ei vain selvennä kuvan merkitystä vaan täydentää ja vie sitä eteenpäin. (Mikkonen 2005, 58.) Konnotaatio- ja myyttitasolla sanat ohjaavat luentaamme. ”Ne kertovat – toisinaan – *miksi* valokuvaa on pidetty ottamisen arvoisena ja – yleensä – *kuinka* se tulisi lukea” (Fiske 1993, 146).

Tarina kertoo, että 1930-luvulla julkaistiin Kansan Uutisissa ja Uudessa Suomessa sama valokuva. Kuvassa oli paitsi Suomen lippu, myös joukko punalippuja. Uuden Suomen kuvatekstin mukaan ”Suomen lippu häpeää näiden punaisten lippujen keskellä”. Kansan Lehden kuvateksti puolestaan määrittäi saman kuvan aivan toiseen kontekstiin: ”Uljaasti liehuvat punaiset liput”. (Heikkilä 2006, 152.) Esimerkki kuvaa oivallisella tavalla, kuinka sama lehtikuva voi saada kokonaan päinvastaisen merkityksen ainoastaan joitakin kuvatekstin sanoja vaihtamalla.

2.4. Tulkitsemisen ongelmakohtia

Tieteellisen menetelmän oleellisena kriteerinä pidetään yleisesti objektiivisuutta. Analysoitaessa kuvan ja kuvatekstin synnyttämiä merkityksiä ja representaatioita tulokset ovat väistämättä enemmän tai vähemmän subjektiivisia. Löydetyt merkitykset ja tulkinnat riippuvat esimerkiksi analysoijan

persoonasta, näkökulmasta, taustasta, kognitiivisesta kapasiteetista ja mielentilasta. Kulttuurisen tuotteen tulkinta on kulttuurista ja yksilöllistä, joten tulkintojen hedelmällisyys ja osuvuus ovat lopulta kiinni tutkijan tieteellisestä mielikuvituksesta. (Eskola & Suoranta 2003, 145.)

”Tieteellisen menetelmän *objektivisuus* tarkoittaa, että tutkimuskohteen ominaisuudet ovat tutkijan mielipiteistä riippumattomia ja että tutkimuskohdetta koskeva tieteellinen tieto syntyy tutkijan ja kohteen vuorovaikutuksessa. Lisäksi tiedon lähteenä on oltava tutkimuskohteesta saatava kokemus eivätkä opinkappaleet, auktoriteetti tai intuitio. Tutkimuskohteesta voidaan näin saada totuudellista tietoa, jonka laadusta myös tutkijayhteisö voi olla yhtä mieltä. Tiede on siis objektiivista, kun sen tulosten sisältö vastaa tutkimuskohteen ominaisuuksia, ja subjektiivista, jos sen tuloksiin vaikuttavat yksityisten tutkijoiden henkilökohtaiset mieltymykset, toiveet ja ennakko-oletukset.” (Haaparanta & Niiniluoto, 2017, 38.)

Tiukasti tulkittuna visuaalisten järjestysten analyysi ei täytä Haaparannan ja Niiniluodon määrittelemiä tieteellisyyden kriteerejä. Ongelmaa käsitellessään Veikko Pietilä kirjoittaa (1996, 15), että kahden tutkijan päätyminen ”samasta tekstistä samaan tulkintaan olisi melkoinen ihme”. Hän toteaa tulkinnan edellyttävän kykyjä, joka yhteisestä kulttuurisesta pohjasta huolimatta vaihtelevat tutkijasta toiseen. Pietilän mielestä näitä tulkintakykyjä voidaan kyllä harjoittaa, mutta niiden pohjalta on ”mahdotonta kaaviloida samaan tulokseen johtavaa tulkintamenetelmää”. Se ei kuitenkaan tarkoita hänen mukaansa, että lähilukuun ja omaan tulkintaan perustuvat tutkimukset voitaisiin tuomita mielivaltaisiksi. Kuvan kielellisen tulkinnan on kuitenkin hyödyllistä epäröidä, suhteuttaa sanottavansa itseensä, käyttämiinsä ilmauksiin ja siihen, mikä voisi olla kuvan kieli tai miten katse voitaisiin kääntää takaisin kuvasta kieleen (Mikkonen 2005, 393). Hannu Vanhanen (2002, 28) toteaa, että kuvan subjektiivinen lukeminen perustuu vaistomaiseen reaktioon, joka saattaa olla pinnallista ja arvottavaa: kuvaa pidetään joko hyvänä tai huonona. Hänen mukaansa kuva voi jäädä leijailevaksi ankkuroimattomaksi mysteeriksi, ellei tulkitsija makroluennalla ja osamerkityksiä erittelemällä kykene sitomaan sitä mihinkään kontekstiin.

Merkityksiä analysoitaessa tähdellinen kysymys kuuluu, mistä löydetyt merkitykset tulevat, kuka ne lopulta synnyttää. Pertti Lappalaisen (1992, 148–149) mukaan valtapotentiaali saattaa olla ja aktualisoitua missä vain, sijaintia ei voida tietää ennakolta. Onko esimerkiksi lehtikuvan merkityksen tuottanut ja löydettäväksi ladannut kuvaushetkellä valokuvaaja, sen julkaistavaksi valinnut kuvatoimittaja vai kuvatekstin kirjoittanut toimittaja. Missä määrin lehtikuvan synnyttämään merkitykseen on vaikuttanut myös taittaja, kuvankäsittelijä, päätoimittaja tai lehden kustantaja? Merkityksellistääkö kuvan, tekstin tai kuvatekstin sittenkin vasta tulkitsija itse?

Sama ele, sana, merkki tai esine saattaa eri tilanteissa tarkoittaa eri asioita. Merkityksen ongelman ratkaisu edellyttääkin tilanteen huomioimista, sen miettimistä, milloin mikäkin merkitsee mitään (Kunelius 1997, 154). Toisaalta on selvää, että sanoilla ja kuvilla on vakiintuneita, pysyviä merkityksiä. Yksittäinen ihminen ei voi päättää, että 'presidentti' merkitseekin tänään samaa asiaa kuin 'pääministeri'. Meistä tulee inhimillisiä toimijoita, kun opimme tiedostamattamme ja automaattisesti käyttämään kieltä vakiintuneiden merkitysten avulla. Ajatellaan esimerkiksi termiä politiikka. Yleisesti sen ajatellaan viittaavan toimintaan politiikan areenoilla: eduskunnassa, hallituksessa, ministeriöissä. Entäpä jos politiikka viittaisikin ihmisten arkiseen yhteistoimintaan tärkeiksi katsomiensa päämäärien edistämiseksi? (Seppänen 2005, 109.)

Risto Kunelius (1997, 223) kirjoittaa, että ”viestintä ja joukkoviestintä ovat tulvillaan ideologisia kutsuja. Jokainen teksti sisältää jonkinlaisen oletuksen tavasta, jolla lukija tekstin lukee. Näin tekstit tarjoavat meille tietynlaisia lukijasubjektin rooleja.”

On tapana puhua merkitysten tulkinnasta, mutta eivät merkitykset ole objektiivisen valmiina odottamassa ymmärtäjäänsä. Koska merkitykset syntyvät vasta kohteen ja tulkitsijan kohdatessa, valistuneinkaan tutkija ei voi etukäteen tietää, millaisia merkityksiä yksittäinen henkilö saattaa esimerkiksi lehtikuvasta kokea löytävänsä. Kärjistetysti voi jopa väittää, ettei kuva-analyysissä ole kyse kuvien itsensä tutkimisesta vaan ”tulkitsijan kulttuuristen tulkintakykyjen tutkimuksesta”. (Pietilä 1996, 203.) Tutkittaessa esimerkiksi Sauli Niinistön presidenttiehdokkaaksi asettumisen kuvitusta, on todennäköistä, että voimakkaasti vasemmistolainen tai kokoomuslainen tulkitsija löytävät samoista kuvista hyvinkin erilaisia merkityksiä ja viittauksia. Tämä voisi olla hedelmällinen aihe aivan uudelle tutkimukselle.

Sanomalehteen merkityssisältöjä muodostetaan tietoisesti, koska se on toimittajien ja valokuvaajien tehtävä. Osa merkityksistä on siis tietoisin valinnoin ja pyrkimyksin rakennettuja. Mutta, kuten Veikko Pietilä (1996, 207) alleviivaa: lopulta kulttuurin pitkä käsivarsi toimituksen selän takana kirjoittaa syvempiä merkityksiä juttujen sisälle. Kulttuuriset myytit ja konnotaatiot, tiedostetut ja tiedostamattomat, aktualisoituvat sanomalehden sivuilla. Yksilö tulkitsee ne subjektiivisella tavallaan riippumatta siitä, onko hän analytyttisyyteen pyrkivä tutkija vai tavallinen lehdenlukija.

2.5. Miten kuvilla ja visuaalisuudella vaikutetaan?

Usein valokuva ymmärretään läpinäkyväksi todellisuuden kuvaukseksi, realistiseksi representaatioksi. Tässä roolissa uutiskuva vahvistaa uutisten genreen kuuluvaa läpinäkyvyyden illuusiota (Seppänen 2003, 63) ja samalla myös kuvan valtaa. Kulttuuriteoreetikko Siegfried Kracauer esitti, että kyvyssään paljastaa maailman todellisuus valokuva on enemmän kuin perinteiset kuvataiteet. Myös Andre Bazin hehkutti juuri valokuvan jäljennys- ja tallennusluonnetta. Bazinin mielestä oli upeaa, että on mahdollista tuottaa täydellinen kopio maailmasta ilman ihmismielen tai käden tulkintaa tai väliintuloa. Hänen mukaansa kamerankäyttäjän osuus rajoittuu lähinnä kohteen valintaan, koska objektin kuva siirtyy kameraan kutakuinkin automaattisesti. (Hietala 2007, 156.)

Bazinin ja Kracauerin hengenheimolaiset ovat tavallaan oikeassa, mutta toisaalta aivan väärässä. Lehtikuvan luonteesta seuraa, että sitä on helppo manipuloida halutun vaikutelman saamiseksi. Valokuvaaja voi ohjata kuvan tulkintaa esimerkiksi tarkennuksen ja valaistuksen avulla sekä valitsemalla sopivan perspektiivin, kuvakulman ja sommittelun. Kuvan kokonaisvaikutelmaan vaikuttavat myös julkaisukonteksti, kuvan koko, rajaus sekä kuvan sijainti julkaisussa, esimerkiksi se millaisia otsikoita ja muita valokuvia on samalla sivulla. Seppo Saves (1986, 125) näki filmikameroiden aikana manipuloinnin keinoja olevan neljä: valinnainen, rajauksellinen, tekstillinen ja taitollinen kuvamuuntelu. Kuva saadaan siis valehtelemaan niillä samoilla keinoilla, joita toisaalta käytetään ja koetaan kuvan totuudellisuuden tueksi. Digitaalikuvaus ja kuvankäsittelymenetelmät ovat tehneet manipulaatiosta vielä äärettömän paljon helpompaa.

Vaikka kuva olisikin totta; aidosta, lavastamattomasta tilanteesta ja jälkikäsittelemätön, se on vain yksi ilmaus yhdestä ohikiitävästä hetkestä. Aina löytyy erilainen ilme, kuvakulma, sävy maailma, asento tai valotus. Näiden valinnalla tiedotusvälineet voivat rakentaa ja uusintaa mielikuvia, asioiden, tapahtumien ja esimerkiksi politiikkojen imagoja. Lisäksi kuvan kertovaa vaikutelmaa muodostavat viittaukset kuvan hetken ulkopuolelle: esimerkiksi katse, ilme, ele, puhetilanne, hahmojen katseen suunta (Mikkonen 2005, 212). Tällaisia viittauksia ja kuvatekstiä sopivasti yhdistämällä voidaan toimituksissa luoda esimerkiksi Niinistön presidenttiehdokkuudelle lähes millainen kehys tahansa, vaikka käytettäisiinkin kuvituksessa sinänsä täysin totuudenmukaista, aidossa tilanteessa tallennettua valokuvaa. Kuvat luovat mielikuvia, mutta mielikuvien voi paradoksaalisesti katsoa myös tuottavan uutiskuvia (Seppänen 2003, 63).

Propaganda voi olla valkoista, harmaata tai mustaa. Harmaassa ja mustassa propagandassa turvaututaan valheellisiin faktoihin, mutta valkoinen propaganda ei valehtele tai vääristä totuutta. Se pyrkii synnyttämään mielikuvan luotettavuudesta ja objektiivisuudesta ilmoittamalla tiedon alkuperän ja vahvistamalla dokumentein sen uskottavuutta. Valkoisen propagandan ja informoinnin välillä ei välttämättä ole mitään muuta eroa kuin yleisötulkinta toiminnan moraalista hyväksyttävyydestä. Valkoista propagandaa edustaa esimerkiksi tiedotusväline, joka uutisaineistonsa valinnassa painottaa tiettyä maailmankuvaa tai näkökulmaa. (Lehtonen 1998, 155.) Jos vaikkapa sanomalehden kuvatoimittaja päättäisi valita kuvavirrasta mahdollisimman positiivisia kuvia suosikkiehdokkaastaan Sauli Niinistöä luodakseen hänestä myönteisemmän vaikutelman, kyseessä olisi valkoinen propaganda. Toisaalta voimakkaat, liian ilmeiset vaikutusyritykset voivat kääntyä pääläelle. Yleisö saattaa alkaa pohtia esimerkiksi ylitiöpositiivisten kuvien tarkoitushakuisuutta ja median tapaa valita ja rajata näkökulmia. (Puustinen & Seppänen 2010, 124.)

Vaikka kuvavalinnat ainakin näennäisesti tehdään aina toimituksissa, median toimintalogiikan sisäistäneet poliitikot voivat myös itse vaikuttaa kuvilla. He voivat esimerkiksi tarjota tiedotusvälineille tilaisuuksia ikuistaa itsensä heidän henkilöimagoonsa sopivissa olosuhteissa ja vaatetuksessa. Suuri merkitys voi olla myös varsin pieniltä vaikuttavilla ratkaisuilla median edustajia kohdattaessa: mihin kohtaan poliitikko kuvaustilanteessa asettuu poseeraamaan suhteessa kameraan. Mediapelin taitava päättäjä ottaa nämä seikat huomioon.

”Urho Kekkonen oli ensimmäinen suomalainen kuvapresidentti ja todennäköisesti viimeinen julkisuutta Tamminimestä käsin hallitsemaan kyennyt mediapeluri. UKK järjesteli kuvauksia ja lehtikuvaajat seurasivat presidentin liikkeitä kaikkialle vuosikymmenien ajan. UKK otti julkisuuden hallintaansa asiantuntijan ottein: hän oli symbolien ja symbolisten tekojen mestari.” (Vanhanen 2010, 82.)

Sauli Niinistöä pidetään taitavana mediastrategina, joka ottaa julkikuvassaan huomioon myös visuaaliset seikat. Kun Niinistö valittiin eduskuntaan 1980-luvulla, hänet koettiin peräti keikarimaiseksi pukeutujaksi, ”yhdeksi aikansa dandyista” ja vaikutelmaa tehostivat hänen nuorekkaat kiharansa. Vuonna 1994 Niinistöltä kysyttiin *Salon Seudun Sanomissa*, pukeutuuko hän mielestään tyylikkäästi. ”Kyllä. Tosin kuulun niihin, joiden mielestä sukat ovat solmiota tärkeämmät. Ensiksi mainitut eivät näy”. (Mörttinen & Nurmi 2018, 212.)

3. Aineiston esittely ja metodi

3.1. Tutkimusaineiston koostumus

Tutkimusaineistona käytän lehtikuvia ja kuvatekstejä vuosilta 2005, 2011 ja 2017. Aineistona käytettävän materiaalin olen rajannut siten, että Niinistön ehdokkuus julkistettiin tutkittavien lehtien ilmestymistä edeltävänä päivänä, joten sen voidaan olettaa olevan merkittävä uutinen. Aineisto koostuu Aamulehden, Etelä-Saimaan, Helsingin Sanomien, Satakunnan Kansan ja Suomenmaan uutiskuvista ja kuvateksteistä. Näistä Helsingin Sanomat on Suomen ainoa valtakunnallinen sanomalehti, Suomenmaa kilpailevan porvaripuolueen keskustan äänenkannattaja ja Aamulehti, Etelä-Saimaa ja Satakunnan Kansa alueellisia maakuntalehtiä. Aineiston ei voi katsoa kuvaavan koko suomalaista lehdistöä, mutta näkemykseni mukaan se antaa riittävän monipuolisen katsauksen, jotta sen perusteella voidaan mielekkäästi havainnoida esimerkiksi tutkimusvuosien välisiä muutoksia. Aineisto on tallennettu mustavalkoisessa formaatissa vuosina 2005 ja 2011, vaikka osa kuvista on julkaistu värillisinä. Vuoden 2017 aineisto on tässä tutkimuksessa mukana alkuperäisissä väreissään.

Aineistoon kuuluvat lehdet ovat Suomenmaata lukuun ottamatta virallisesti sitoutumattomia, mutta on perusteltua pohtia, heijastelevatko ne asenteiltaan ja uutisointipainotuksiltaan esimerkiksi omistajien, toimituksen tai alueensa väestöpohjan poliittista jakaumaa. Huomionarvoista on myös se, että Aamulehti ja Satakunnan Kansa kuuluivat tutkimusvuosina Alma Media -konserniin ja käyttivät samoja kuvatietokantoja, joten niiden julkaisemien kuvien voi olettaa muistuttavan paljolti toisiaan.

Vuoden 2017 aineistossa oleellinen muutos aiempiin vuosiin on se, että Suomenmaa on muuttunut sanomalehdestä viikkolehdeksi. Seuraavassa ehdokkuusuutisen (29. toukokuuta 2017) jälkeen ilmestyneessä numerossaan (31. toukokuuta) Suomenmaa ei lainkaan käsittele aihetta kuva- tai teksti uutisena. Aamulehden, Etelä-Saimaan ja Satakunnan Kansan etusivuilla ehdokkuus mainitaan ainoastaan teksti uutisena. Uutisaukeamallaan nämä neljä lehteä käsittelevät Niinistön ehdokkuutta laajasti kuvien ja tekstin kera myös tällöin.

Tavoitteeni on selvittää, kuinka aineistossa olevat sanomalehdet kuvittivat Sauli Niinistön asettumisen presidenttiehdokkaaksi kolmissa vaaleissa vuosina 2005–2017 ja kuinka hänen muuttunut asemansa ehdokkaasta istuvaksi presidentiksi ja toisaalta mediaympäristön muutos

näkyivät paperilehtien kuvissa. Tässä luvussa esittelen tutkimusaineiston ja sanallistan sen lyhyesti aineistosta muodostuvan ensivaikutelman perusteella. Myöhemmät, tulkinnan edetessä mahdollisesti löytyneet sekä muodostuneet konnotaatiot ja visuaaliset tulkinnat saattavat olla jopa täysin erilaisia. Tämä toimii havainnollisena esimerkkinä kuva-analyysissa löydettyjen merkitysten subjektiivisuudesta. Näkemykseni mukaan tämän korostaminen on oleellista ja tekee näkyväksi kuvatutkimukseen liittyvät haasteet.

3.2. Aineisto vuodelta 2005

Vuoden 2005 tutkimusaineistossa lehdet käsittelevät Niinistön ehdokkuutta kuvitetusti kannessa (Helsingin Sanomat uutiset sivulla) ja sisäsivujen artikkeleissa. Poikkeuksena on Suomenmaa, joka käsittelee Niinistön ehdokkuutta vain sisäsivulla. Ehdokkuuteen liittyviä kuvia on vuoden 2011 aineistossa yhteensä 11. Yksi näistä on pilapiirros, muut valokuvia. Niinistö esitetään kaikissa kuvissa fyysisenä henkilönä.

Aamulehti, kuva 05–1, sijainti: kansikuva, mitat: 25 cm x 18 cm.

Kansikuvassa presidenttiehdokas Sauli Niinistö seisoo etualalla, katsoen kameraan kasvoillaan monitulkintainen ilme. Hän virnistää huulet sisään imettyinä näyttäen yhtä aikaa velmulta, kierolta ja voitonvarmalta. Niinistön asento on hivenen pullisteleva. Hätäuloskäyntikyltti ikään kuin kasvaa Niinistön päästä; hänen takanaan on ovi kyltteineen. Kuvassa on Niinistön lisäksi neljä muuta miestä. Yksi

huoneen takaosassa seisova nainen pilkottaa heidän välistään. Vasemmalla laidassa olevat kaksi pukumiestä ovat lähes yhtä hallitsevassa roolissa kuin Niinistö. Jokainen kuvan henkilö katsoo eri suuntaan. Se luo harhailevan, epämääräisen vaikutelman ja kokonaisuus on hieman absurdi.

Kuvateksti kertoo: ”Peliin. Sauli Niinistön presidenttiehdokkuus varmistui torstaina. Niinistö pitää kiinni presidentin valtaoikeuksista, muun muassa ylipääällikkyydestä.” Totta tosiaan, Niinistö näyttää

kuvassa pelurilta. Taustalla olevat miehet tukevat vaikutelmaa pelistä, vedonlyönnistä, ehkä jopa kasinosta. Peli ja kasino ovat tuttuja käsitteitä 1980-luvulta.

Aamulehti, kuva 05–2, sijainti: sivu 5, mitat: 23,5 cm x 16,5 cm.

Sisäsivun kuva on kuin suoraan vaalikampanjasta. Kuvassa on kokoomuksen puheenjohtaja Jyrki Katainen (vasemmalla), Suomen vaakuna (keskellä) ja presidenttiehdokas Sauli Niinistö (oikealla). Kuvakulma on jyrkkä alaviisto. Se kasvattaa molempien miesten pituutta ja esittää heidät johtajan valta-asemassa.

Puoluejohtaja Katainen hymyilee isällisen aurinkoisesti. Hän katsoo kuvan vasemmasta laidasta viistosti yläoikeaan. Niinistön katse näyttää kohdistuvan kaukaiseen taivaanrantaan, lukijan ylitse. Vaalean taustan keskellä komeilee sumeahko Suomen leijona.

Kuvateksti kertoo: ”Ehdolle. Kokoomuksen puheenjohtaja Jyrki Katainen (vas.) kertoi torstaina kokoomuksen presidenttiehdokkaasta. –puolivallattomuus on oikeastaan pikkuisen virheellinen muistikuva. Äitini kutsui minua puolettomaksi, joka on ehkä varsinaissuomalainen ilmaisu ja siitä tämä puolivallattomuus, Sauli Niinistö naureskeli.” Kuvan ja tekstin yhteisvaikutelma on positiivinen ja tunnelmaltaan toinen kuin kannessa. Presidentiaalisena näyttäytyvän valokuvan rinnalla on kepeämpi kuvateksti, viittaus Niinistön puolivallattomuuteen.

Etelä-Saimaa, kuva 05–3, sijainti: kansikuva, mitat: 29,3 cm x 17,5 cm.

Tämä kuva on poikkeuksellinen. Presidenttiehdokas Sauli Niinistö seisoo etualalla, mutta selin. Hän on yksin, mustassa puvussa, pappimaisena hahmona seurakunnan edessä. Takana on valkoisiin liinoin käärittyjen pöytien ääressä kymmeniä toimittajia ja valokuvaajia. He kuuntelevat, tekevät muistiinpanojaan näyttäen

nöyriltä, lähes rukoilevalta seurakunnalta.

Kuvateksti kertoo: ”Euroopan investointipankin varapääjohtaja Sauli Niinistö lähtee puolueensa presidenttiehdokkaaksi. Niinistö on kisassa innostuneesti mukana ja lähtee siihen voittaakseen. Hänen mielestään presidentin on oltava ajassa elävä mielipidejohtaja. Omaksi johtoajatukseksi hän nostaa suomalaisen elämänmuodon puolustamisen.” Kuvateksti on asiallinen ja tietyllä tavalla täysin irrallinen suhteessa kuvan tunnelmaan. Tämä teksti kertoo mitä on tapahtunut, mistä on kysymys. Viittauksen ”ajassa elävään mielipidejohtajaan” voi nähdä jopa ironisena, sillä kuvan henkimä tunnelma on pysähtyneisyys ja arjesta irtautuminen.

Etelä-Saimaa, kuva 05–4, sijainti: sivu 12, mitat: 18,7 cm x 16 cm.

Artikkelikuvan vasemmassa laidassa seisoo riemastunut kokoomuksen puheenjohtaja Jyrki Katainen. Hän katsoo alaspäin ja näyttää juuri revenneen nauruun. Oikeassa reunassa virnisteleä tyytyväiseltä näyttävä tuore presidenttiehdokas Sauli Niinistö, joka on kääntynyt puolittain Kataista kohti. Hänen kasvonsa näkyvät lähes profiilina. Katse on vahva, oikealta vasemmalle. Vaikutelma on itsevarma, mutta myös veitikkamainen. Valokuva on otettu alaviistosta. Se saa

molemmat miehet näyttämään suurikokoisilta lisäten vaikutusvallan ja korkean aseman tunnelmaa. Niinistön ja Kataisen kravattit ja paidat ovat sävy sävyyn: huolitellut puolivallattomat herrat vallankahvassa.

Kuvateksti kertoo: ”Kokoomuksen presidenttiehdokas Sauli Niinistö (oik.) sai onnitteluja puoluetovereiltaan torstaina. Puolueen puheenjohtajalla Jyrki Kataisella oli mieluisa tehtävä ilmoittaa Niinistön ehdokkuudesta.” Kuten Aamulehdessä, sisäsivun artikkelikuvitus ja kuvateksti verrattuna etusivuun on asetelmaltaan hyvin erilainen. Tämä kuvan ja tekstin yhdistelmä on Niinistölle myönteinen. ”Onnitteluja” ja ”mieluisa” ovat selkeästi positiivisia termejä.

Satakunnan Kansa, kuva 05–5, sijainti: etusivu, mitat: 5 cm x 7,2 cm.

Pieni kuva, juttuvinkin yhteydessä, etusivun vasemmassa yläkulmassa kertoo Sauli Niinistön presidenttiehdokkuudesta. Kuvassa hämöttää taustalla Suomen vaakuna ja etualalla myhäilee Niinistö. Se on otettu alaviistosta, tyylikäs ja niin sanottuun presidenttimyyttiin mainiosti istuva. Tämä kuva voisi olla suoraan vanhasta vaalimainoksesta. Kuvan yhteydessä ei ole kuvatekstiä. Sen alapuolella on ainoastaan otsikko *”Niinistön ehdokkuus riemastutti puolueen”*. Kuvan ja sanan yhteisvaikutelma on hyvin positiivinen, joskin kenties asiallisen vanhakantainen.

Satakunnan Kansa, kuva 05–6, sijainti: sivu 7, mitat: 23 cm x 17,5 cm.

Kuva on sama kuin Etelä-Saimaassa (kuva 05–4), mutta julkaistu hieman suuremmassa koossa ja lämpimän värisävyin. Kuvateksti kertoo: *”Kokoomuksen riemastunut puheenjohtaja Jyrki Katainen loisti tyytyväisyyttä Sauli Niinistön ilmoittauduttua presidenttipeliin.”* Teksti on yksinkertainen ja myönteinen. Siinä loistetaan riemastuneena, tuplapositiivisesti, joten myönteisyydestä ei jää epäilystä.

Helsingin Sanomat, kuva 05–7, sijainti: uutiset sivu, mitat: 12 cm x 25 cm.

Helsingin Sanomien uutiset sivun korkeassa pystykuvassa pukuun ja kravattiin sonnustautunut Sauli Niinistö katsoo pois päin kamerasta ja hieroo leukaansa toisella kädellä kahvikuppia kannatellen. Kuvan tausta on sumea.

Niinistö on kuvattu alaviistosta, joka saa hänen hahmonsensa näyttämään kookkaalta. Henkilöstä välittyvä tunnelma on pohdiskeleva, voisi jopa sanoa: epäileväinen. Etenkin yhdistettynä kuvatekstiin *”Varapääjohtaja Sauli Niinistö kertoi tällä kertaa ryhtyvänsä presidenttiehdokkaaksi innostuneesti ja halulla”* katsojan mieleen nousee kysymys siitä, näinköhän ehdokkuus aidosti

kiinnostaa tälläkään kertaa. Myönteisesti tulkittuna pohdiskelevan ilmeen voi lukea syvällisyydeksi, pysähtymiseksi ajattelemaan.

Helsingin Sanomat, kuva 05–8, sijainti: sivu 4, mitat: 17,5 cm x 11 cm.

Pilapiirtäjänimimerkki Karlsson käsittelee ehdokkuutta piirroksessa, jossa Niinistö rullaluistelee kaukaloon Suomi-paidassa naisyleisön hurratessa. Puhekuplan ”Olenko täällä ihan yksin?” kysymyksen voi tulkita viittaavan vaalien keskeneräiseen ehdokasasetteluun.

Helsingin Sanomat, kuva 05–9, sijainti: sivu 6, mitat: 12 cm x 25 cm.

Uutisartikkelin korkeassa ja kapeassa pääkuvassa Sauli Niinistö on kuvattu alakulmasta vartalo sivuttain katsojaan. Valo laskeutuu hänen kasvoilleen siten, että kasvojenpiirteet ja profiili korostuvat. Naistoimittaja kannattelee mikrofonia Niinistön kasvojen edessä. Kaksi naista seisoo taustalla kasvot kohti katsojaa. Kuvateksti kertoo neutraaliin sävyyn tilanteesta: ”Media jonotti haastatteluja presidenttiehdokkaaksi juuri ilmoittautuneelta Sauli Niinistöltä”.

Visuaalisesti mielenkiintoinen yksityiskohta on taustalla oleva taideteos, jossa ilves seisoo ikään kuin Niinistön takana. Hänen etupuolellaan teoksesta erottuu kaksi silinteripäistä herrasmiestä kättelemässä. Tehdäänkö tässä kulissien takaista kassakaappisopimusta?

Helsingin Sanomat, kuva 05–10, sijainti: sivu 6, mitat: 9 cm x 7 cm.

"Elämäni miehet", sanoi viime vaalien ehdokas Riitta Uosukainen Topi Uosukaisesta ja Sauli Niinistöstä edellisten vaalien alla.

Uutisartikkelin toisessa kuvassa yläviistosta kuvatut Sauli Niinistö ja Toivo Uosukainen osoittavat toisiaan etusormilla sivuttain katsojaan nähden. Heidän välissään seisoo edellisissä presidentinvaaleissa (2000) kokoomusta edustanut Riitta Uosukainen ja nauraa iloisesti. Kuvateksti kertoo: ”'Elämäni miehet', sanoi viime vaalien ehdokas Riitta Uosukainen Topi Uosukaisesta ja

Sauli Niinistöstä edellisten vaalien alla”.

Suomenmaa: kuva 05–11, sijainti: sivu 5, mitat: 4 cm x 8,5 cm

Pienikokoisessa kuvassa seisoo ehdokas Sauli Niinistö pukuun ja kravattiin pukeutuneena kasvot katsojaan päin. Kuvateksti kertoo: ”Sauli Niinistö suostui kokoomuksen presidenttiehdokkaaksi”. Taustalla on erikoisia hahmoja, ilmeisesti taideteoksia. Uutisartikkelin valokuva vuodelta 2005 on mikrofilmitallenteesta ja tämän vuoksi kuvanlaatu on heikotasoisen, joka vaikeuttaa perusteltujen tulkintojen tekemistä.

3.3. Aineisto vuodelta 2011

Vuoden 2011 tutkimusaineistossa kaikki lehdet käsittelevät Niinistön ehdokkuutta kuvitetusti kannessa (Helsingin Sanomat sisäkannessa) ja sisäsivujen artikkeleissa. Ehdokkuusuutiseen jollain tavoin kytkeytyviä valokuvia vuoden 2011 aineistossa on yhteensä 25, joista tässä käsittelen seuraavassa kuvatun rajauksen mukaisesti 20 kuvaa.

Aamulehdessä Niinistön ehdokkaaksi asettumiseen liittyviä uutiskuvia on yhteensä kahdeksan. Näiden lisäksi kyseisessä lehdessä on julkaistu neljä kasvokuvaa Niinistön kannattajista (Arto Merisalo, Bjarne Kallis, Mikaela Ingberg ja Kalervo Kummola) sivulla 5 ja henkilöhaastattelun yhteydessä kasvokuva Sauli Niinistön vaalikampanjan yhteyshenkilöstä Pirkko-Liisa Ollilasta sivulla 17. Yhteensä Sauli Niinistön ehdokkuuteen liittyviä kuvia 29. kesäkuuta numerossa on siis 13 kappaletta. Niinistön kannattajien kuvat ja vaalikampanjan yhteyshenkilön Pirkko-Liisa Ollilan kuvan olen rajannut pois tämän tutkimuksen aineistosta.

Aamulehti, kuva 11–1, sijainti: etusivu, mitat: 12 cm x 7,5 cm.

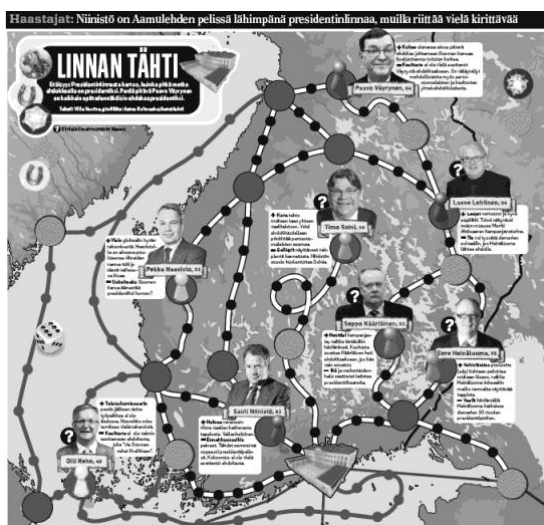

Sauli Niinistö ilmoitti tiistaina presidenttikampanjastaan rennosti farkuissa ja kauluspaidassa.

Kuvassa valkoiseen paitaan ja farkkuihin pukeutunut Sauli Niinistö, 62, hörppää kahvia kupista. Hänen takanaan on valkoisella pöytäliinalla peitetty pöytä ja tyhjä tuoli, jonka selkämyksellä on ilmeisesti takki. Muita ihmisiä ei ole näkyvissä. Niinistön hahmo on rento ja nuorekas – vaikutelma, joka on varmasti haluttukin antaa. Kuvateksti kertoo seuraavaa: *Sauli Niinistö*

ilmoitti tiistaina presidenttikampanjastaan rennosti farkuissa ja kauluspaidassa. Teksti vahvistaa sen, mitä kuvassa muutenkin näkyy. Se myös kytkee kuvaan tallennetun, muuten irrallisen kahvinhörppäyshetken presidenttikampanjaan.

Aamulehti, kuva 11–2, sijainti: etusivu, mitat: 28,5 cm x 28,5 cm.

Graafikon tekemässä kuvituskuvassa on mukailtu Afrikan tähden pelilautaa. Noin puolet koko kannen pinta-alasta vievässä kuvassa pohjana on Suomen kartta, jolle julkaisuhetkellä oletettujen presidenttikandidaattien sijainnit on merkitty sen mukaan ”kuinka pitkä matka ehdokkaalla on presidentiksi”. Lähimpänä presidentinlinnaa on Sauli Niinistö. Hänen kohdallaan kuvateksti on: *”Haluaa revanssin viime vaalien katkerasta tappiosta. Vallanhaluinen – Ennakkosuosikin*

paineet. Tähdet sammuvat nopeasti presidenttipelissä. Kokoomus ei ole vielä asettanut ehdokasta.”

Tyylikkään näköinen pelilauta visualisoi presidentinvaalit nimenomaan peliksi, jota Niinistö suvereenisti johtaa.

Aamulehti, kuva 11–3, sijainti: sivu 4 (ylempi kuva), mitat: 33 cm x 20 cm, Aamulehti, kuva 11–4, sijainti: sivu 4 (kasvokuva), mitat: 4,4 cm x 6 cm

Kuinka Sauli Niinistö...
Arvio Plusset...
Minäkäyt...

Uutisaukeaman pääkuva (11–3) levittäytyy seitsemälle palstalle. Niinistö istuu pöydän takana mikrofonien, valokuvaajien ja kameroiden piirittämänä. Hän näyttää pieneltä ja jopa hieman kärsivältä median ristitulessa. Kuvasta syntyy vaikutelma suuresta mediatapahtumasta, jossa kerrotaan jotain tärkeää. Kuvateksti kertoo: ”Sauli Niinistön tiedotustilaisuus presidenttiehdokkuudestaan veti suuren lauman mediaväkeä hikoilemaan Café Ursulan kabinettiin Helsingin

Kaivopuistossa.” Viittauksen Cafe Ursulaan, Helsingin Kaivopuistoon ja suureen laumaan hikoilevaa mediaväkeä voi kokea joko tapahtuman tärkeyttä korostavana tai hieman ironisena viittauksena porvarilliseen elämäntyyliin ja median laumasieluisuuteen.

Saman jutun yhteydessä Niinistöstä kertovan faktalaatikon yhteydessä olevassa kasvokuvassa (11–4) ehdokas hymyilee hieman ilkkurisen näköisenä. Kuvatekstinä on lyhyesti ja ytimekkäästi: ”Sauli Niinistö”. Se tuntuu alleviivaavan, että katsokaa, tällainen hän on.

Aamulehti, kuva 11–5, sijainti: sivu 5, mitat: 9,2 cm x 7 cm

Kuvassa Sauli Niinistö esiintyy ainoastaan pahvihahmona, jota kantaa kokoomuksen viestintäpäällikkö Jenni Haukio. Kuva on otettu vuonna 2006, siis paljon ennen Niinistön ja Haukion avioliittoa. Kuvateksti kertoo: ”Jenni Haukio kantoi pavhi–Saulin varastoon vuoden 2006 presidentinvaalien jälkeen”. Teksti antaa ymmärtää,

että pahvi–Sauli meni varastoon kuudeksi vuodeksi odottamaan. Haukion sylissä oleva hahmo tuntuu ainakin jälkepäin katsottuna selvältä viittaukselta pariskunnan tulevaan suhteeseen.

Aamulehti, kuvakollaasi: 11–6, sijainti: sivu 18, ylhäällä vasemmalla, mitat: 9,2 cm x 15 cm. 11–7, sijainti: sivu 18, ylhäällä oikealla, mitat: 9,2 cm x 15 cm. 11–8, sijainti: sivu 18, alhaalla, mitat: 18,8 cm x 15 cm.

Näkökulmajutun kolmen Niinistö-kuvan sarjassa ensimmäisessä (11–6) Niinistö tupakoi pöydän ääressä vuonna 1999. Savuke suupielessä näyttää viestivän kapinallisuudesta, mutta kertoo myös, miten ajat ovat muuttuneet. Enää ei sisällä tupakoida! Kuvateksti kertoo: ”Valtiovarainministerinä 1999. Tuolloin Niinistö kieltäytyi presidenttiehdokkuudesta.” Kuvan ja tekstin yhteisvaikutuksena syntyy mielikuva liian boheemista valtiovarainministeri–Niinistöstä, joka ei vielä 12 vuotta sitten ollut sovelias presidenttiehdokkaaksi.

Näkökulmajutun kolmen Niinistö-kuvan sarjassa toisena on otos vuodelta 2006. Kuvassa (11–7) Niinistö ja presidentiksi uudelleen valittu Tarja

Halonen katsovat eri suuntiin. Kuvateksti kertoo: ”Vuoden 2006 vaalissa Niinistö hävisi toisella kierroksella Tarja Haloselle.” Katseiden suunnat eivät viesti yksimielisyydestä tai yhteishengestä, vaan täpärästä vaalituloksesta. Kolmen Niinistö-kuvan sarjassa kolmantena on kuva (11–8), jonka vasemmassa laidassa on viimeisen päälle laitettua kokoomusnaista edustava Jaana Pelkonen. Hän katsoo kuvan oikeaan laitaan, jossa sijaitsee Sauli Niinistön vaalimainos. Kravattikaulaisen Niinistön vieressä lukee paitsi hänen iskulauseensa *Työväen presidentti*, myös mainostekstistä rajautuneet sanat *Aika on ohi*. Kuvateksti kertoo: ”Taas kerätään joukkoja. Viime kerralla Niinistöä tuki muuten muassa Jaana Pelkonen.” Kokonaisuuden voi tulkita joko ironiseksi viittaukseksi siihen, että eihän Niinistö ole mikään työväen presidentti tai positiivisena kertomuksena, jossa kauniit nuoret naisetkin tukevat Niinistöä.

Etelä-Saimaa, kuva 11–9, sijainti: etusivu, mitat: 9,2 cm x 5 cm.

Presidenttiehdokas Sauli Niinistö hävisi Tarja Haloselle vuoden 2006 presidentinvaaleissa. Nyt Niinistöllä on edessä uusi koitos.

Tiukasti rajatussa kuvassa tummaan pukuun pukeutunut Sauli Niinistö antaa iloiselta vaikuttavalta Tarja Haloselle käsisuudelman. Kuvateksti kertoo: ”*Presidenttiehdokas Sauli Niinistö hävisi Tarja Haloselle vuoden 2005 presidentinvaaleissa. Nyt Niinistöllä on edessä uusi koitos.*” Katsojalle syntyy käsitys, että kuva on kuuden vuoden takainen, mutta varsinaisesti sitä ei kerrota.

Etelä-Saimaa, kuva 11–10, sijainti: sivu 5, ylhäällä, mitat: 28,4 cm x 17 cm.

Sauli Niinistö kuvattiin valokuvauksessa Café Ursulassa Helsingissä 01.11.2011.

Kokoomus panttasi Niinistön ehdokkuutta viikkoja

**Presidenttiehdokkaiksi
eläitään
mahdollisuutta
Suomen
Nato-jäsenyyteen.**

Maailma ihmettelee. Sauli Niinistö (sd) ei ole vielä ilmoittanut, onko hän ehdokkaaksi ensi vuoden presidentinvaaleissa.

Niinistö on mukana ehdokaslistalla, mutta ei ole vielä ilmoittanut, onko hän ehdokkaaksi ensi vuoden presidentinvaaleissa.

niin kukaan ei ole vielä ilmoittanut, onko hän ehdokkaaksi ensi vuoden presidentinvaaleissa. Niinistö on mukana ehdokaslistalla, mutta ei ole vielä ilmoittanut, onko hän ehdokkaaksi ensi vuoden presidentinvaaleissa.

HEINONEN MATTI Niinistö on mukana ehdokaslistalla, mutta ei ole vielä ilmoittanut, onko hän ehdokkaaksi ensi vuoden presidentinvaaleissa.

NIINISTÖ SAULI Niinistö on mukana ehdokaslistalla, mutta ei ole vielä ilmoittanut, onko hän ehdokkaaksi ensi vuoden presidentinvaaleissa.

NIINISTÖ SAULI Niinistö on mukana ehdokaslistalla, mutta ei ole vielä ilmoittanut, onko hän ehdokkaaksi ensi vuoden presidentinvaaleissa.

NIINISTÖ SAULI Niinistö on mukana ehdokaslistalla, mutta ei ole vielä ilmoittanut, onko hän ehdokkaaksi ensi vuoden presidentinvaaleissa.

Niinistön vaimon, kokoomuksen viestintäpäällikkö Jenni Haukion, on kuvattu Niinistön kanssa valokuvauksessa Café Ursulassa Helsingissä 01.11.2011. Niinistö on mukana ehdokaslistalla, mutta ei ole vielä ilmoittanut, onko hän ehdokkaaksi ensi vuoden presidentinvaaleissa.

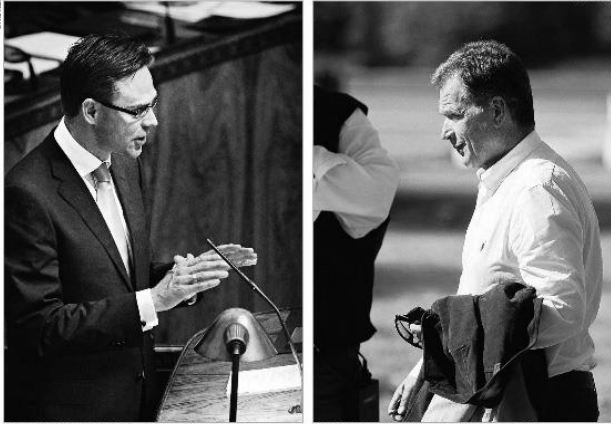
Uutisaukeaman pääkuvassa (11–10) sivulta kuvattu Sauli Niinistö istuu pöydän takana. Kuvaaja on ollut aivan Niinistön vieressä, lähes pöydän takana itsekin. Hän on saanut toimittaja- ja valokuvaajajoukon mukaan siten, että kuvan katsoja näkee miltä Niinistön lehdistötilaisuudessa Niinistön näkökulmasta näyttää. Kuvateksti kertoo: ”*Sauli Niinistö kertoi odotetun uutisen Café Ursulassa Helsingissä tiistaina*”. Siltä tilanne totisesti näyttää, koska kuva pullistelee uutista odottavia toimittajia.

Etelä-Saimaa, kuva 11–11, sijainti: sivu 5, alhaalla, mitat: 9,2 cm x 7 cm.

Uutisaukeaman kakkoskuvassa (11–11) Sauli Niinistö poseeraa yhdessä vaimonsa, kokoomuksen viestintäpäällikkö Jenni Haukion kanssa. Niinistö katsoo oikealla puolella olevaa vaimoan veikeästi. Kuvateksti kertoo: ”*Niinistön vaimo, kokoomuksen viestintäpäällikkö Jenni Haukio oli kehottanut*

miestänsä tekemään presidenttiehdokkuudesta juuri sen päätöksen, joka tuntuu parhaalta. – En ole miettinyt omaa rooliani mahdollisena presidentin puolisona. Se on liian aikaista, Haukio sanoi”.

Helsingin Sanomat, kuva 11–12, sijainti: sivu 3, alhaalla, mitat: 28 cm x 18 cm.

vasemmalle: suoraan Kataista silmiin. Kuvateksti kertoo: ”Pääministeri Jyrki Katainen (kok.) esitteli eilen uutta hallitusohjelmaa eduskunnalle. Sauli Niinistö (kok.) kertoi Helsingissä lähtevänsä ehdolle presidentinvaaleissa”. Henkilöiden välille rakennettu visuaalinen vastakkainasettelu on niin ilmeinen, että sitä ei voi olla huomaamatta.

Helsingin Sanomat, kuva 11–13, sijainti: sivu 6, mitat: 28 cm x 16 cm.

seuraavaa: ”Kokoomuksen Sauli Niinistön lähtö presidenttiehdokkaaksi varmistui tiistaina. Gallupkuningas tuskin saa haastajia puolueen sisällä.”

Satakunnan Kansa, kuva 11–14, sijainti: sivu 4, mitat: 23,5 cm x 16 cm.

Alma Media -konserniin kuului vuonna 2011 Aamulehden lisäksi esimerkiksi Satakunnan Kansa. Lehden visuaalinen ilme on hyvin samanlainen kuin Aamulehdellä. Myös Niinistö– uutisen valokuvat ovat samoja kuin Aamulehdessä käytetyt. Uutisaukeaman pääkuvan (11–1) kuvateksti on Satakunnan Kansassa erilainen: ”Kokoomuksen Sauli Niinistö ilmoitti presidenttiehdokkuudestaan tiedotustilaisuudessa eilen Helsingissä.” Tässä vaikutelmaksi muodostuu, että yksinäinen, melko epämuodollinen mies ilmoittaa tyhjästä huoneesta suostuvansa ehdolle presidentinvaaleissa.

Satakunnan Kansa, kuva 11–15, sijainti: sivu 4, mitat: 9,2 cm x 7 cm.

Kuva ja kuvateksti ovat samat kuin Aamulehden kuvassa 11–5.

Suomenmaa, kuva 11–16, sijainti: etusivu, mitat: 7 cm x 4 cm.

Myös keskustan pää-äänenkannattajan Suomenmaan kanteen on päässyt ehdokas Sauli Niinistö. Etusivun ylänurkan tiukasti rajatussa naamakuvassa Niinistö katselee hieman hölmistyneen näköisenä oikealle. Kuvatekstiä ei

ole. Mieleen hiipii ajatus, onko Niinistöstä valittu tietoisesti vähän hölmöltä näyttävä otos.

Suomenmaa, kuva 11–17, sijainti: etusivu, mitat: 20 cm x 17 cm.

Sauli Niinistön ilmoittautuminen presidenttikisaan selkeyttää ehdokasasetelmia ja kiinnosti mediaa. Kuva: Jari Laukkonen

Kannen pääkuvassa Niinistö kävelee parkkipaikalla kuvaajien ympäröimänä. Etualalla oleva valokuvaaja on kumartunut Niinistöön päin, joten hän pyllistää samalla kuvan katsojalle. Kuvateksti kertoo: ”Sauli Niinistön ilmoittautuminen presidenttikisaan selkeyttää ehdokasasetelmia ja kiinnosti mediaa”. Kuvan tunnelma on epävirallinen. Se ei hengi valtaa ja

kunniaa, vaan näyttää melko tavallisen oloisen keski-ikäisen miehen kävelemässä parkkipaikalla kuvaajien ympäröimänä.

Suomenmaa, kuva 11–18, sijainti: sivu 3, mitat: 8,2 cm x 5 cm.

Lehden pääkirjoituksessa pohditaan Sauli Niinistön presidenttiehdokkuutta. Kuvituskuva (11–18) on sama kuin kuva 11–20. Mikrofonien takaa pilkottava ehdokas Niinistö näyttää mieteliäältä kaukaisuuteen tuijottajalta. Ainoastaan kuvateksti on erilainen. Se kertoo kuvassa 11–18: ”*Sauli Niinistö lopulta aikaisti pitkään panttaamaansa ilmoitusta.*”

Suomenmaa, kuva 11–19, sijainti: sivu 4 (vasemmalla), mitat: 26,5 cm x 19 cm.

Suomenmaa on tehnyt mielenkiintoisen, mutta ymmärrettävän kuvavalinnan. Niinistön ehdokkuutta käsittelevän uutisen pääkuvana (11–19) uutisaukeamalla ei ole Niinistö, vaan joukko keskustapuolueen kansanedustajia. He istuvat pöydän ääressä eduskunnan kuppilassa. Pöydällä on papereita ja kahvikuppeja.

Kuvateksti kertoo: ”*Sauli Niinistön presidenttiehdokkuus oli takuuvarma puheenaihe eilen eduskunnan kuppilassa. Aiheesta keskustelemassa Eero Reijonen, Juha Rehula, Timo Knalli ja Sirkka–Liisa Anttila*”. Mielikuvaksi tulee, että vakavailmeiset edustajat pohtivat keskustan vastaiskua kilpailijapuolue kokoomuksen presidenttisiirtoon.

Suomenmaa, kuva 11–20, sijainti: sivu 5 (oikealla), mitat: 8,2 cm x 5 cm.

Kahteen kertaan käytetyn kuvan (11–20) kuvateksti toteaa uutisaukeamalla neutraalisti: ”*Sauli Niinistö ilmoittautui eilen mukaan presidenttikisaan.*”

3.3. Aineisto vuodelta 2017

Vuoden 2017 tutkimusaineistossa Niinistön ehdokkuutta käsitellään etusivulla kuvallisena nostona ainoastaan Aamulehdessä ja Helsingin Sanomissa. Etelä-Saimaassa ja Satakunnan Kansassa on julkaistu ehdokkuuteen liittyvä valokuva ainoastaan sisäsivuilla ja viikkolehdeksi muuttuneessa Suomenmaassa ehdokkuutta ei käsitellä vuonna 2017 lainkaan. Ehdokkuuteen liittyviä kuvia on vuoden 2017 aineistossa on yhteensä 9. Yksi näistä on kahdesta kuvasta yhdistämällä rakennettu kuvituskuva, muut tavallisia valokuvia.

Aamulehti, kuva 17–1, sijainti: etusivu, mitat: 4 cm x 5 cm

PRESIDENTIN PUUHAMIES

Ollila kiertää Niinistön asialla

Heikki A. Ollila lähti Sauli Niinistön valitsijayhdistyksen asiamieheksi. Yhdistys hakee kannattajia Suomen kesätahtumissa.

● UUTISET A5

Aamulehden etusivulla kerrotaan yhden palstan uutisena Sauli Niinistön presidenttiehdokkuudesta, mutta uutinen on yllättävästi kuvitettu Heikki A. Ollilan kasvokuvalla. Hän on pukuun ja kravattiin sonnustautunut myöhäiskeski-ikäinen mieshenkilö, joka toimii Niinistön valitsijayhdistyksen asiamiehenä. Varsinaista kuvatekstiä ei ole, mutta iskusanana käytetään muotoilua ”*Presidentin puuhamies*”.

Aamulehti, kuva 17–2, sijainti: sivu 3, mitat: 9 cm x 5 cm

SAULI Niinistö päätti maanantaina median ja kansan pitkän odotuksen odotetulla pää-

maanantaina median ja kansan pitkän odotuksen odotetulla pää-”. Ilmeisen taittovirheen vuoksi kuvatekstin toinen rivi on jäänyt pois lehdestä.

Aamulehti, kuva 17–3, sijainti: sivut 5–6, mitat: 25 cm x 30 cm

Uutisaukeaman kuvassa Niinistö seisoo mikrofonin takana samassa asussa ja ympäristössä kuin lehden pääkirjoitusaukeamalla. On ilmeistä, että tämä ja kuva 17–2 on otettu lähes peräkkäin tiedotustilaisuudessa. Uutisaukeaman kuvassa Niinistön kasvoilla on vaikeasti tulkittava, myhäilevä ilme. Eteen nostetut kädet hypistelevät silmälaseja. Kuvateksti kertoo ”*Tasavallan presidentti Sauli Niinistö kertoi presidentin virka-asunnossa Mäntyniemessä, että hän pyrkii seuraavalle*

kaudelle, mutta mittauttaa kannatuksensa valitsijayhdistyksen kautta”.

Etelä-Saimaa, kuva 17–4, sijainti: sivut 2–3, mitat: 30 cm x 21 cm

Etelä-Saimaan uutisaukeaman pääkuvassa ehdokas Niinistö poseeraa alaviistosta kuvattuna samassa Mäntyniemen tiedotustilaisuudessa mikrofonin takana, silmälaseja hypistellen. Aamulehden kuviin (17–2, 17–3) verrattuna tunnelma on vähemmän harras, koska kuvaaja on sijainnut eri kohdassa. Kuvateksti kertoo ”*Presidentti*

Sauli Niinistö ilmoitti halukkuudestaan toiselle kaudelle virka-asunnossaan Mäntyniemessä maanantaina. Niinistö kertoi, että valitsijayhdistystä on suunniteltu jo viime kesästä alkaen”.

Etelä-Saimaa, kuva 17–5, sijainti: sivu 4, mitat: 9 cm x 7 cm

Presidentti Sauli Niinistöllä on vankka kansan suosio tukenaan. Kuva viime kesän Imatran-vierailulta.

viime kesän Imatran vierailulta”.

Uutisaukeaman pienemmässä kuvassa presidentti Niinistö seisoo innokkaalta vaikuttavan väkijoukon keskellä. Hänen vieressään sijaitsee selin katsojaan oleva, univormuun pukeutuneen adjutantti. Toisella puolella Niinistöä on harmaahiuksinen herra, joka pitelee sylissään pientä lasta. Kuvateksti kertoo ”*Presidentti*

Sauli Niinistöllä on vankka kansan suosio tukenaan. Kuva

Helsingin Sanomat: kuva 17–6, sijainti: uutisetusivu, mitat: 16 cm x 21 cm

Helsingin Sanomien etusivulla on kuvituskuva, joka on rakennettu kahdesta eri valokuvasta. Vasemmalla on tasavallan presidentin mustavalkoinen muotokuva ja oikealla tiedotustilaisuudessa otettu puolilähikuva Niinistöstä. Molemmissa edestäpäin kuvattu Niinistö katsoo kohti katsojaa. Vasemmalla oleva kuvateksti kertoo ”Tasavallan presidentin virallinen valokuva vuodelta 2012”. Oikeanpuoleisen kuvatekstin mukaan ”Sauli Niinistö ilmoitti halukkuudestaan jatkokaudelle maanantaina”.

30.5.2017. Helsingin Sanomat: kuva 17–7, sijainti: sivut 6–7, mitat: 26 cm x 20 cm

Uutisaukeamalla on iso kuva, joka muistuttaa Etelä-Saimaassa julkaistua. Ehdokas Niinistö poseeraa alaviistosta kuvattuna Mäntyniemen tiedotustilaisuudessa mikrofonin takana, silmälasia hypistellen. Päällään hänellä on tumma puku ja kravatti, kasvoilla myhäilevä ilme. Kuvatekstin mukaan ”Presidentti Sauli Niinistö kertoi jatkohaluistaan tiedotustilaisuudessa Mäntyniemessä maanantaina”.

30.5.2017. Satakunnan Kansa: kuva 17–8, sijainti: sivut 6–7, mitat: 32 cm x 21 cm

Pääkuva on sama kuin Aamulehden kuva 17–3, mutta Satakunnan Kansassa kuvaa ei ole rajattu taittovaiheessa yhtä tiukasti kuin Aamulehdessä. Uutisaukeaman kuvassa Niinistön kasvoilla on vaikeasti tulkittava, myhäilevä ilme. Eteen nostetut kädet hypistelevät silmälasia. Miljöö on tunnistettavissa Mäntyniemeksi, mutta näin rajattuna kuvaan muodostuu harras tunnelma, joka synnyttää mielikuvan esimerkiksi seurakuntasalista. Kuvatekstin mukaan ”Tasavallan presidentti Sauli Niinistö kertoi

presidentin virka-asunnossa Mäntyniemessä, että hän pyrkii seuraavalle kaudelle, mutta mittauttaa kannatuksensa valitsijayhdistyksen kautta”.

30.5.2017. Satakunnan Kansan kuva 17–9, sijainti: sivut 6–7, mitat: 8,5 cm x 6 cm

TASAVALLAN presidentti Sauli Niinistön virkaanastujaisissa 1.3.2012 uuden presidentin virkaanastujaispuhetta kuuntelivat hänen edeltäjänsä Tarja Halonen sekä eduskunnan puhemies Eero Heinäluoma.

Arkistokuva on presidentti Niinistön virkaanastujaisista vuodelta 2012. Kuvassa hänen vasemmalla puolellaan eduskunnan puhemies Eero Heinäluoma ja oikealla presidentti Tarja Halonen. Presidenteillä on hartioillaan kunniakäädyt ja tunnelma on niin kuninkaallinen kuin tasavallan eduskuntatalossa olla voi. Kuvatekstin mukaan ”*Tasavallan presidentti Sauli Niinistön virkaanastujaisissa 1.3.2012 uuden presidentin virkaanastujaispuhetta kuuntelivat hänen edeltäjänsä*

Tarja Halonen sekä eduskunnan puhemies Eero Heinäluoma”.

3.5. Tutkimusmetodi

Tiedonvälitystä voi tutkia informaatiokäsitteen kautta: miten ja millaista informaatiota välittyy. Tämän, sinänsä hedelmällisen, tutkimustavan rinnalla keskeistä on informaation merkityksen tulkinta. Lähtökohtana on huomio siitä, että erilaisilla ilmiöillä ja tapahtumilla ei ole ”luontojaan merkityksiä, joita sanoilla ja muilla merkeillä vain välitettäisiin, vaan että vasta kielen ja muiden merkkijärjestelmien käyttö antaa niille näitä tai noita merkityksiä”. (Pietilä 1996, 11.)

Ihmisen kehityshistoriassa puheen jälkeen tuli kuva, asioiden kuvaaminen ja sitten kirjoitettu sana. Kirjoitustaidon iäksi arvioidaan noin 7 000 vuotta, mutta kuvallista viestintää on harjoitettu ainakin 30 000 vuoden ajan. Luolamaalaukset olivat kuvaamista joko metsästys- tai naimaonnon takaamiseksi tai initaatoriittien vahvistamiseksi. (Hietaharju 2010, 10.) Ensimmäiset kirjoitusmuodot olivat kuvakirjoitusta, eräänlaisia sarjakuvia. Visuaalinen viestintä, toisin sanoen kuvat, ovat siis vanhin merkitysten tallennus- ja välityskeino (Hietala 1996, 9), mutta viestintäteknologian kehitys on etenkin viime vuosikymmeninä mahdollistanut valokuvien ja muiden visuaalisten sisältöjen tallentamisen ja hyödyntämisen aivan uudella tavalla ja mittasuhteissa. Visuaalisten sisältöjen asema erilaisissa

medioissa kasvaa etenkin digitaaliteknologian tarjoamien mahdollisuuksien ansiosta jatkuvasti. Näin myös tarve visuaalisten sisältöjen luomien ja välittämien merkitysten tutkimukselle kasvaa.

Jälkistrukturalistisessa tutkimuksessa lähdetään siitä ajatuksesta, ettei meillä ole pääsyä 'reaalitodellisuuteen', koska todellisuutemme on väistämättä kielen ja kielellisten esitysten välittämää. Maailma on perustavalla tavalla tekstuaalinen: liikumme esitysten ja niiden tuottamisen tapojen keskellä semioottisessa merkityskehässä, josta ei ole tietä ulos. Tämä ei kuitenkaan estä merkitysten kulttuurista analyysia vallan ja poliittisuuden näkökulmista. Oleellista on huomioida ja tunnistaa se, että yksillä on enemmän mahdollisuuksia tuottaa, julkistaa ja levittää representaatioita kuin toisilla. Lisäksi representointi on aina valintojen tulosta, ja se tapahtuu sosiaalisesti ankkuroituneesta näkökulmasta. (Sihvonen 2006, 129–130.)

Tämän pro gradu -tutkielman keskeinen tutkimusmenetelmä on semiotiikka. Semiotiikka tutkii merkkejä ja merkityksiä sekä niiden välisiä suhteita. Semioottisen tradition mukaan teksti, kuva tai muu sanoma saavat merkityksiä vasta, kun ne ovat vuorovaikutuksessa vastaanottajien kanssa. Lukeminen ja kuvan katsominen ovat prosesseja, jossa lukija tai katsoja on ikään kuin neuvottelevassa vuorovaikutuksessa sisällön kanssa. Teksti tuo neuvotteluun mukaan ne merkit ja koodit, joista se on rakentunut. Lukija taas tuo siihen merkkejä ja koodeja koskevat kulttuuriset kokemuksensa. (Fiske 1996, 16.) Tekstianalyysin lisäksi kiinnostus visuaalisten sisältöjen tutkimiseen on 1990-luvulta alkaen kasvanut voimakkaasti. ”Jos pidättäydymme vain verbaalisten diskurssien tutkimuksessa, ymmärrämme ainoastaan pientä osaa meihin jatkuvasti vaikuttavista symboleista”. (Foss 2004, 303.)

3.5.1. Semiotiikka ja merkitysten muodostuminen

Merkityksiä ja niiden muodostumista tutkivaa tiedettä kutsutaan semiotiikaksi. Sen juuret ulottuvat antiikin kreikkalaisfilosofien ajatuksiin, mutta ensimmäisen varsinaisen määritelmän merkkien tieteestä esitti englantilainen John Locke (1632–1704) teoksessaan *An Essay Concerning Human Understanding* vuonna 1690. Locken mukaan semiotiikka oli tiedon kehittymistä ja välittymistä tutkiva tiede, joka sijoittui luonnonfilosofian ja etiikan rinnalle. Varsinaisesti semiotiikka syntyi vasta 1900-luvulla Ferdinand de Saussuren ja Charles Peircen urauurtavien töiden perustalle. Heidän näkemystensä pohjalta ovat syntyneet semiotiikan tutkimuksen kaksi pääsuuntausta: strukturalistinen ja pragmaattinen semiotiikka. (Veivo & Huttunen 1999, 170.)

Kielitieteilijä Saussuren ajatuksiin pohjautuvan strukturalistisen semiotiikan päähuomio kohdistuu erilaisten merkkijärjestelmien rakenteen ja sääntöjen erittelyyn. Saussurella oli varma käsitys kielen olemuksesta: vaikka jokainen puhuja käyttää kieltä omalla tavallaan, kielessä on oltava yhteinen perusta, joka mahdollistaa kielellisen kommunikaation. Kielen yhteistä perustaa hän kutsui ”kielen järjestelmäksi”, kielen yksilöllistä vaihtelua ”puhunnokseksi”. Strukturalistisen semiotiikan voidaan katsoa olevan Saussuren kielikäsitteiden soveltamista muiden merkkijärjestelmien tutkimiseen. Perusajatuksena on, että merkki on kahden elementin, ”merkityn” ja ”merkitsijän”, yhteenliittymä. Merkitty tarkoittaa käsitteisisältöä, joka liittyy merkitsijään eli merkkivälineeseen. Merkki kattaa molemmat elementit tai paremminkin näkökulmat. Tämä tarkoittaa, että merkillä on kaksi erottamatonta puolta: käsitteellinen merkitty ja materiaallinen, konkreettinen merkitsijä. Esimerkiksi äänneyhdistelmä on merkitsijä vain merkin osana, jos siihen liittyy käsitteisisältö eli merkitty. Toisaalta käsitteellisen merkityn on tultava havaittavaksi merkitsijän, materiaallisen merkkivälineen avulla. (Veivo & Huttunen 1999, 170.)

Charles Peircella puolestaan oli, Saussuresta poiketen, luonnontieteellinen tausta. Hän tahtoi rakentaa loogisen, tieteellisen metodin merkityksien tutkimukseen (Hill & Helmers 2004, 13–16). Peircen ajattelun pohjalta syntyi pragmaattiseksi kutsuttu semiotiikka, joka on kiinnostunut merkityksen ja tulkintatilanteiden välisestä yhteydestä. Ero strukturalismin lähtökohtiin on selvä: pragmaattisessa semiotiikassa merkkiä ei lähestytä pelkästään vastaavuutena, vaan myös sen vaikutus otetaan huomioon. Kun merkin aiheuttama tulkinta mielletään merkin osaksi, muuttuu merkityksen käsite oleellisesti. Merkkisuhde ei olekaan kahdenvälinen vastaavuus, vaan se koostuu merkkivälineestä eli merkin edustamasta käsitteellisestä, konkreettisesta objektista sekä merkin aikaansaamasta vaikutuksesta. Yhden merkkisuhteen sijaan voidaankin puhua merkin kahdesta funktiosta: esittävydestä ja tulkittavuudesta. (Veivo & Huttunen 1999, 40.)

Kansainvälisen asemansa semiotiikka vakiinnutti etenkin humanististen ja yhteiskuntatieteiden tutkimusmenetelmänä 1960-luvulla. Kuvajournalismin akateemista jatko- ja perustutkimusta on myös Suomessa 1990-luvulta lähtien hallinnut semioottinen tutkimusmetodi. Valokuvan ja muun kuvallisen viestinnän tutkimuksessa käytetään usein peircelaista eli pragmaattista semiotiikkaa. Siinä tutkitaan merkityksen prosessia, *semiosista*. (Vanhanen 2002, 25.) Myös tämän tutkimuksen metodina hyödynnetään peircelaista semiotiikkaa.

Eero Tarastin määritelmän mukaan semiotiikka on oppi merkityksistä ja niiden muodostumisista erilaisissa merkityksiä tuottavissa järjestelmissä. Tutkimuskohteista katsotaan löytyvän rakenteita, merkkien muodostamia kieliä. Hän määrittelee semiotiikan olevan ”merkkejä, merkkijärjestelmiä ja niiden tuottamista sekä käyttöä tarkasteleva tiede”. (Tarasti 1992, 5.) Ruotsalaisen visuaalisen semiotiikan tutkijan Göran Sonessonin määritelmän mukaan semiotiikka tutkii merkkien toiminnan säännönmukaisia ja toistuvia piirteitä. Merkki yksin ei voi olla tutkimuksen kohteena, vaan merkin toiminnan ymmärtäminen vaatii sen suhteuttamista merkkijärjestelmään tai johonkin muuhun toistuvuutta luovaan tekijään. (Veivo & Huttunen 1999, 18.)

3.5.2. Merkityksen prosessi

Semiosiksen voi sanoa olevan kaksisuuntainen prosessi, joka liittää aistihavainnon ja käsitteellisen ajattelun toisiinsa. Se välittää meille jatkuvaa tietoa todellisuudesta, mutta myös muokkaa todellisuuden käsitystemme mukaiseksi maailmaksi. Ihmisen fysiologialle ominaiset havaitsemistavat ja opitut kulttuurilliset ajattelumallit määrittävät tapaamme hahmottaa ja käsittää ympäröivä materiaallinen todellisuus. Aistihavainnot välittävät tietoa todellisuudesta, joka on havaitsijasta riippumaton, mutta tajuntamme konstruoi siitä käsityksen opittujen ajatusmallien mukaisesti. Kun tutkitaan semiosista, tutkitaan siis ihmisen tietoisuutta. (Veivo & Huttunen 1999, 14–15.)

Aivot eivät kiinnity suoraan objektiiviseen todellisuuteen, vaan ne prosessoivat jatkuvasti valtavan määrän aistien välittämää informaatiota ja luovat sen perusteella yhtenäiseltä vaikuttavan käsityksen ympäröivästä maailmasta. Näennäisestä helppoudesta huolimatta kyseessä on valtava ponnistus: pelkästään visuaalisten signaalien tulkitsemiseen käytetään kolmasosaa ihmisaivoista (Freeman & Freeman 2010, 75). On oikeastaan ihme, että edes samassa kulttuurissa elävät ihmiset hahmottavat ympäröivän visuaalisen merkkimaailman jotakuinkin yhtenäisellä tavalla.

Veivo ja Huttunen (1999, 14–15) muotoilevat asian niin, että havainnot ja tuntemukset välittyvät aivoille hermoratojen kautta ja hermoimpulssitkin ovat merkkejä. Ne viittaavat esimerkiksi kuuman tai kylmän tuntemuksen aiheuttajaan ja välittävät näin tietoa mielelle. Mieli tulkitsee merkit ja tekee niistä ajattelua ja toimintaa ohjaavia päätelmiä. Yksi merkki aktivoi mielessä toisen merkin ja tämä taas kolmannen merkin, kenties loputtomiin. Pelkkä tuntemus ei ole vielä merkki, mutta kun

tuntemus aiheuttaa meissä toimintaa tai kun tiedostamme tuntemuksen syyn, olemme semiosiksen piirissä. Ilman semiosista ei voisi olla tietoisuutta maailmasta.

Todellisuuden semioottisen välittymisen ja merkitysten rakentumistapojen ymmärtäminen auttaa analysoimaan tapoja, joilla esimerkiksi tiedotusvälineet muokkaavat käsityksiämme todellisuudesta: tietoja, uskomuksia ja mielikuvia, jotka miellämme tekstien, kuvien tai muiden merkkien oikeiksi käsitteiksi. Mutta vaikka todellisuus onkin suhteellinen käsite, ei ole hedelmällistä pitää merkityksiä kokonaan relativistisina tai subjektiivisina. Tietynä aikana tietystä kulttuurissa on kulttuurisia, varsin yhtenäisiä käsityksiä. Niiden ansiosta meillä voi olla yhteneviä käsityksiä merkkien niin sanotuista oikeista tulkintatavoista, vaikka ne eivät perustuisikaan universaaliin totuuteen. Myös semiotiikka on konteksti muiden joukossa. Sen käsitteet ovat konteksteja, joista voidaan saada esiin niitä tai näitä viestejä koskevia tulkitsimia. Nämä puolestaan saattavat johtaa uusiin tulkintoihin ja vaikuttaa tuleviin kielenkäytön tapoihin. (Kunelius 1997, 161.)

3.5.3. Ikonit, indeksit ja symbolit

Kuvallisen viestinnän tutkimuksessa käytetään usein sitä Charles Peircen teorian osaa, jossa määritellään kohteen ja merkin suhde joko ikoniksi (näköismerkki), indeksiksi (jälki) tai symboliksi (sopimuksenvarainen merkki).

”On olemassa kolmenlaisia merkkejä. Ensiksi on kaltaisuuksia tai ikoneita, joiden funktio on välittää ideoita esittämistään asioista yksinkertaisesti imitoimalla niitä. Toiseksi on indikaatioita tai indeksejä, jotka näyttävät jotain asioista olemalla fyysisesti yhdistettyjä niihin. Tällainen on tienviitta, joka osoittaa tien suuntaan, relatiivipronomini, joka on asetettu juuri sen asian nimen jälkeen, johon aiotaan viitata, tai huudahdus, kuten ”Hei siellä!”, joka vaikuttaa puhutellun henkilön hermostoon ja vetää väkisin hänen huomionsa puoleensa. Kolmanneksi on symboleita tai yleisiä merkkejä, jotka ovat assosioituneet merkityksiinsä käytön perusteella. Sellaisia ovat useimmat sanat sekä ilmaisut, puheet, kirjat ja kirjastot.” (Peirce 1894, 6.)

Journalistisen kuvan kategorisoimista vaikeuttaa valokuvan joustavuus: samaa kuvaa voidaan käyttää ja julkaista mitä erilaisimmissa konteksteissa ja diskursseissa (Seppänen 2003, 175–178). On myös tärkeää muistaa, että käsitteet eivät ole hierarkkisia, vaan ne kuvaavat erilaisia tapoja, joilla sama kuva voidaan tulkita (Hill & Helmers, 2004).

Indeksisyyden voi katsoa olevan valokuvan semioottisista funktioista selkein. Se tarkoittaa suoraa, todellisuudessa olevaa kytköstä kohteeseen. Savu on tulen ja sade pilven indeksi – ne ovat keskenään

kausalisuhteessa. Kameran avautuessa valo piirtää kohteen kuvan filmin valoherkälle emulsiolle. Näin syntyneen kuvan ja sen kohteen välillä on suora kausaaliyhteys. (Seppänen 2003, 178)

Ikonisuus tarkoittaa, että valokuva myös muistuttaa kuvauksen kohdetta. Suhde ei ole ainoastaan indeksiskausaalinen. Kohde ja kuva ovat jollakin asteella toistensa kaltaisia. Passikuva on jokaiselle tuttu esimerkki. (Hietala 1996, 33.) Osa semiootikoista kokee, että ikonisuus ei sovellu koskemaan valokuva. Heidän mielestään valokuvan ja sen kohteen välillä on enemmän eroja kuin yhtäläisyyksiä. Silti on vaikea kiistää, etteikö valokuva koirasta muistuttaisi enemmän fyysisistä koiraa kuin ääneen lausuttu tai kirjoitettu sana koira. (Seppänen 2003, 179–180.) Uutiskuvien voi katsoa olevan autenttisia dokumentteja, ”aikakautensa ikoneja” (Vanhanen 1994, 41).

Symboli on konventionaalinen merkki, jonka merkitys perustuu sopimukseen. Merkkiin liittyy tietty merkityssisältö yhteisen kulttuurisen sopimuksen perusteella. Lehtikuvan kohdalla symbolisuus tarkoittaa sitä, että kuvan ja tapahtuman vastaavuudesta sekä merkityksestä syntyy ”yhteisesti hyväksytty ja laajasti tunnettu ja tunnustettu kulttuurinen sopimus. Kuva on silloin saanut semioottisen symbolin statuksen ja vakiintunut merkitsemään tiettyä historiallista tapahtumaa”. Visuaalisista merkeistä symboli on lähimpänä verbaalista kieltä ja sen yleiskäsitteitä. (Salo 2000, 31.)

Todellisuudessa kohtaamme harvoin merkkiä, joka edustaisi puhtasrajaisesti vain jotakin näistä kolmesta lajista. Useimmiten ikoni, indeksi ja symboli esiintyvät toisiinsa sekoittuneina. Esimerkiksi myrkkypullo, jonka kyljessä loistaa pääkallon kuvalla varustettu lappu on ”a) ikoni: pääkallo on pääkallon kaltainen, b) indeksi: merkki tarkoittaa: vaara! älä juo! ja c) symboli: kuoleman ja katoavaisuuden vertaustauskuva, esim. esiintyessään elokuvassa tai maalaustaiteessa”, kirjoittaa Eero Tarasti (1992, 30).

3.5.4. Firstness, secondness ja thirdness

Charles Peircen merkkifilosofiassa on kolme kategoriaa (firstness, secondness ja thirdness), jotka kuvaavat kolmea erilaista todellisuuden kokemistapaa. Kolme kategoriaa eivät kuitenkaan ole täysin erillisiä toisistaan, vaan ne limittyvät ja vaikuttavat toisiinsa. Eero Tarastin (1992, 26) mukaan termejä ei voi suomentaa, joten käytän tässä tutkimuksessa englanninkielisiä alkuperäisversioita.

Firstness on välitön tunnevaltainen havainto, joka vaatii kaiken huomion. Se edustaa ajatonta nykyhetkeä koettuna tunteenomaisena kokonaisuutena. Firstnessin ominaisuuksia ovat välitön, suora, tosi, pysäyttävä, ennennäkemätön. Kuvajournalismissa firstness toteutuu selkeimmin lehtien uutisvalokuvissa. Ne avaavat katsojalle vertauskuvallisen ikkunan uutispaikalle. Merja Salo käsittelee uutiskuvia peircelaisen firstnessin ilmentyminä. (Salo 2000, 12–14). Enemmistö tutkimusaineistoni kuvista on juuri uutiskuvia.

Secondness on välittyneempi ja etäännytetymmpi kokemus todellisuudesta. Siihen liittyy tulkinta, eikä se ole kaiken huomion valtaava tunnekokemus. Secondness on reaktio johonkin, kun taas firstness on Peircen määritelmän mukaan silkkää tunnetta. Secondness siirtää tapahtuman aikaulottuvuuteen. Se on jotakin todella olemassa olevaa, johon sisältyy myös asioiden väliset suhteet. Kaikki journalismi on tavallaan secondnessia: reagointia maailman tapahtumiin ja niistä syntyneiden kokemusten välittämistä. Erityisesti journalismissa secondnessina voidaan pitää akuuttia uutisointia laajempia todellisuuden tulkintoja ja havaintoja. Niiden arvona on reaaliaikaisuuden sijasta reagoiva tulkinta. Kuvajournalismissa tällaisia ovat Salon mukaan kuvareportaasit ja valokuvaesseeet. (Mt., 15.)

Thirdness edustaa kaikkein etäisintä kokemuksellista suhdetta todellisuuteen. Se on loogista päättelyä ja intellektuaalista toimintaa, tuntemisen ja toiminnan yleisiä sääntöjä. Thirdness on analyttistä ja järjestää maailmassa vallitsevaa kaaosta. Ajallisesti se on irti reaaliaikaisuuden ja ajankohtaisuuden arvoista. Journalismissa Salon tulkinnan mukaan thirdnessia edustaa tutkiva journalismi sekä ilmiöiden taustoja ja syitä selittävät kirjoittaminen. Visuaalisessa journalismissa thirdnessia edustavat kuvituskuvat ja symbolikuvat. (Mt., 15.)

3.5.5. Denotaatio, konnotaatio ja myytti

Roland Barthesin vuonna 1961 luomat denotaation ja konnotaation käsitteet muodostavat erään yleisesti käytetyn semioottisen parivaljakon, jota myös valokuvantutkimuksessa hyödynnetään. Kolmas tärkeä barthesilainen käsite on myytti. Barthes itse ehti muuttaa käsityksiään moneen kertaan ja koki myöhemmissä tutkimuksissaan kyseisen erottelun keinotekoiseksi. (Seppänen 2005, 110–112.) Siitä huolimatta se on jäänyt elämään ja kuvatutkijoiden aktiiviseen käyttöön, joten tässäkin tutkimuksessa hyödynnän denotaation, konnotaation ja myytin käsitteitä.

Denotaatiolla tarkoitetaan merkin ensisijaista, ilmeistä tai pinnallista merkitystä ilman tulkitsijan muodostamia subjektiivisia lisämerkityksiä. Kuva-analyysissä denotaatio viittaa valokuvan ilmeisiin merkityksiin. Valokuva katunäkymästä denotoi kyseistä katua ja sana 'katu' denotoi rakennusten reunustamaa tietä kaupungissa. (Fiske 1993, 113.) Valokuvan kissa tunnustetaan kissaksi, jänis jänikseksi. Se on totta, se on denotaation taso, mutta jänis ei ole kuitenkaan pelkkä jänis, vaan myös hellyttävä, pehmeä olento. Konnotaatio perustuu tähän merkityksen ylijäämään. (Seppänen 2003, 182.)

Konnotaatio ”kuvaa vuorovaikutusta, joka syntyy, kun merkki kohtaa käyttäjiensä tuntemukset tai mielenliikkeet sekä kulttuuriset arvot”. Valokuvalla, kuten myös verbaalikielen merkeillä, on denotaatio ja lukuisia konnotaatioita, jotka riippuvat käyttötilanteesta ja vastaanottajasta. Konnotaatio liittyy nimenomaan kulttuurisiin arvoihin ja se tekee siitä tärkeän semioottisen käsitteen. Kuva voi esittää taloa, mutta talo voi mieltyä mielessämme esimerkiksi kummitustaloksi. Konnotaatio muodostuu katsojan kohteeseen liittämien tuntemusten ja kulttuuristen arvojen pohjalta. (Fiske 1993, 113). Tässä työssä oletan, että konnotaatiot ovat saman kulttuurin jäsenille ainakin jossakin määrin samantapaisia, vaikkakin erittäin subjektiivisia.

Myytti ja konnotaatio kiertyvät tiukasti yhteen. Konnotatiiviset arvot ymmärretään helposti, ja virheellisesti, denotatiivisiksi tosiasioiksi. ”Terävästi tarkennettu mustavalkoinen kolkko katunäkymä voi aivan liian usein tulla luetuksi denotatiiviseksi merkitykseksi: kadut *ovat* tällaisia” (Fiske 1993, 115). Myytit ovat – enemmän tai vähemmän – kulttuurisia itsestäänselvyyksiä, kuten vaikkapa miehen ja naisen roolit. Myytti muuttaa historiallista luonnolliseksi: sen vahvin piirre on itsestäänselvyys. Siksi myyttiä on usein vaikea havaita, se on näkymätön, sisäänrakennettu. Visuaaliset järjestykset ovat usein tässä mielessä sangen myyttisiä. (Seppänen 2003, 182–183.)

”Myytti on luonnoksi muuttanut historiaa. Yhteiskunnan myytit ovat niin vakiintuneita merkityksiä, ettei maailmaa oikeastaan voisi ajatella ilman niitä”, kirjoittaa Janne Seppänen. Hänen mukaansa semiotiikan tehtävä on paljastaa, miten myyttiset merkitykset toimivat ja historiallisen tutkimuksen on osoitettava, mistä myyttiset merkitykset tulevat. Konkreettisessa myyttianalyysissä nämä kaksi merkityksen ulottuvuutta on saatava pelaamaan yhteen toisen hallitsematta toista. (Seppänen 2005, 112–113.)

3.5.6. Visuaalisten merkitysten rakennustavat

Visuaaliset rakenteet tuottavat todellisuuden kuvia, jotka saattavat vaikuttaa aivan satunnaisilta, mutta visuaalisen kulttuurin kuvastot ovat aina pohjimmiltaan myös poliittisia. Katsojan puolesta on jo tehty päätöksiä ja valintoja: esimerkiksi käytetty kuvakulma vaikuttaa kuvan tulkintaan kuten myös ehdokkaan katseen suunta. Näiden elementtien yhdistelmä luo visuaalisen viestin, joka herättää tulkintoja ja tunteita katsojassa.

”Kuvaan valitut vaatteet, henkilöt, kuvauspaikka tai esineet voivat ylläpitää ja vahvistaa tiettyjä merkityksiä toisten kustannuksella. Toisaalta ne voivat myös rikkoa vallitsevia sääntöjä ja totuttuja kuvaustapoja. Koolla, asettelulla, kontrastilla, värivalinnoilla ja näkyvyydellä voidaan osoittaa ehdokkaan merkityksellisyyttä tai merkityksettömyyttä.” (Virkki 2019, 42.)

Analysoitaessa lehtikuvien merkityksiä ja niiden muodostumista semioottisin metodein on oleellista tunnistaa konkreettiset keinot, joilla näitä voidaan kuviin tietoisesti tai tiedostamatta rakentaa. Merkitykset voivat syntyä valokuvan eri elementtien, kontekstin ja katsojan kokemusmaailman kautta. Seuraavassa kooste keinoista, joilla henkilöä esittävän valokuvan viestiä voidaan rakentaa Virkin (2019) ja Hietaharjun (2010) mukaan:

Kuvauspaikka ja rajaus: Kuvan tila viittaa kaikkeen, mikä sijoittuu kuvattavan henkilön ympärille: ympäristön esiintyminen kuvassa riippuu siitä, miten kuva on rajattu. Tiukasti rajatuissa lähikuvissa katsojan huomio keskittyy vain kuvattuun henkilöön. Studiokuvauksessa ympäristö on ulkotiloja paremmin hallittavissa. Valokuvassa päähenkilön lisäksi esiintyvät asiat voivat antaa katsojalle tietoa esimerkiksi kuvattavan taustasta, ammatista, harrastuksista tai arvoista.

Kuvakulma: Kuvakulma vaikuttaa siihen, millainen mielikuva kuvattavasta syntyy, ja samalla se voi antaa viitteitä valokuvaajan asenteesta kuvattavaa kohtaan. Kun kohdetta kuvataan suoraan edestä, sekä kohde että katsoja ovat samassa maailmassa ja tasavertaisia osapuolia siinä. Vinosti kuvattu henkilö sen sijaan loittonee omaan todellisuuteensa, johon katsoja ei suoranaisesti kuulu. Ylhäältä alaspäin otettu kuva saa kohteen vaikuttamaan pienemmältä ja vaatimattomammalta, antaen katsojalle enemmän valtaa suhteessa kohteeseen. Alhaalta ylöspäin kuvattu kohde puolestaan näyttää suurelta ja vaikuttavalta, luoden mielikuvan, että kohteella on enemmän valtaa kuin katsojalla.

Kuvankäsittely: Kuvankäsittelyyn sisältyy esimerkiksi värien korostaminen, kuvan terävyyden tai epäterävyyden säätäminen, kontrastien muuttaminen tai joidenkin osien poistaminen vaikkapa sommittelun parantamiseksi. Näillä jälkikäteen tehtävillä muokkauksilla alkuperäisen tilanteen luonnetta voidaan muuttaa merkittävästikin.

Katsekontakti: Suoran katseen avulla voidaan luoda yhteys kuvattavan ja katsojan välille. Katse ikään kuin pyytää huomiota ja luo näin vaikutelman aktiivisuudesta, läsnäolosta ja yhteyden tunteesta. Jos kuvattava katsoo pois päin tai viistoon, hän vaikuttaa passiivisemmalta katsojan silmissä.

Kehonkieli: Sanattomaan eli nonverbaaliseen kommunikaatioon kuuluvat esimerkiksi eleet, kehon asennot sekä silmien ja kasvojen ilmeet, joita olemme taitavia tulkitsemaan. Hymyileminen, katsekontakti, kulmien nostaminen ja pään sekä kehon erilaisten asentojen käyttö auttavat ilmaisemaan hienovaraisiakin tunteita. Tällaisen kehollisen viestinnän avulla voidaan ohjata vuorovaikutusta ja vaikuttaa kuvattavasta henkilöstä syntyvään vaikutelmaan.

Pukeutuminen: Kuvattavan pukeutuminen on merkittävä osa valokuvan välittämää tarinaa, sillä vaatteet voivat kertoa esimerkiksi yksilön identiteetistä ja taustasta. Asu luo katsojalle käsityksen kuvan kohteesta ja tukee katsojan kykyä tunnistaa henkilön sosiaalinen identiteetti. Lisäksi vaatetus voi haastaa tai muuttaa katsojan ennakko-odotuksia kuvattavasta.

Sommittelu: Kuvan asettelulla saadaan ohjattua katsojan mielenkiinto kohteeseen tai aiheeseen ja luotua yhteyksiä kuvan eri osien välillä. Kulttuurissamme lukusuunta on vasemmalta oikealle, mikä liittyy vasemmalle menneisyyden ja oikealle tulevaisuuden. Tätä alitajuista kuvan lukemisen tapaa hyödynnetään sommittelussa tietoisesti.

Valon määrä: Kuvauskohteen havaittavuuteen ja kuvan tunnelmaan vaikuttaa suuresti kuvanottohetken valon määrä ja sen suunta. Jos kuvassa on voimakkaita kontrasteja, katse siirtyy tummista osista vaaleampiin. Valaistus vaikuttaa siihen, miten katsoja havaitsee kuvan hahmot.

Sosiaalinen etäisyys: Etäisyyden avulla voidaan korostaa vallan tunnetta ja lähikuvalla puolestaan hakea samaistumista tai intiimiyttä. Intiimillä etäisyydellä henkilö on esitetty kasvokuvassa, henkilökohtaisella etäisyydellä olkapäät tulevat mukaan kuvaan ja puolilähikuvasta puhutaan kuvattavan näkyessä vyötäröstä ylöspäin. Etäisyys muuttuu sosiaalisesti kaukaiseksi, kun kuvassa näkyy kuvattavan henkilön lisäksi myös ympäristö.

Tarkennus: Tarkennuksen avulla katsojan huomio voidaan kohdistaa haluttuun kohteeseen: pääkohde voidaan nostaa esiin taustasta sopivalla tarkennuksella. Valokuvan tarkennus on ratkaisevan tärkeä kuvan onnistumisessa ja sen muodostamassa viestissä: sameaa, epäterävää kuvaa ei voida korjata jälkikäteen teräväksi edes kuvankäsittelyn keinoin.

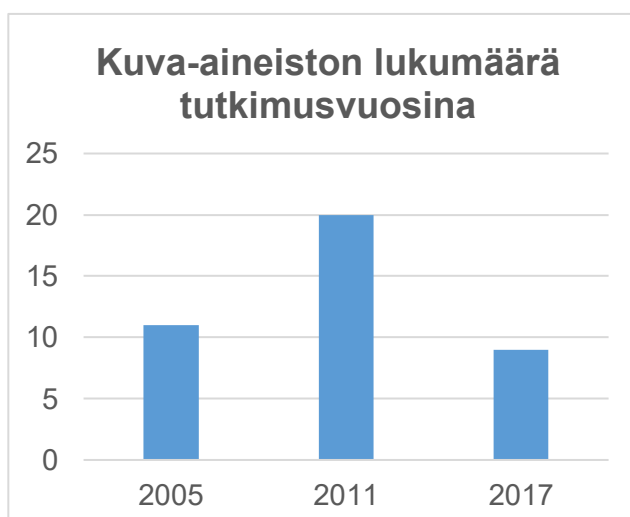
Värimaailma: Värit synnyttävät erilaisia tunteita, ja tätä ominaisuutta hyödynnetään esimerkiksi markkinoinnissa ja brändäyksessä. Värimaailma toimii tiedostamattomana symbolina ja on tästä syystä tehokas viestinnän väline. Valokuvan värimaailmaa voidaan muuttaa kuvaushetkellä esimerkiksi taustan, valon määrän ja kamera-asetusten avulla sekä jälkikäteen rajattomasti kuvankäsittelyn keinoin.

4. Analyysia apuvälinein

4.1. Denotatiivisia havaintoja

Tutkittaessa visuaalisia sisältöjä denotatiivisella tasolla analysoidaan niiden ensisijaista, pinnallista tai ilmeistä merkitystä ilman tulkitsijan antamia subjektiivisia lisämerkityksiä (Fiske 1993). Tulkintani mukaan denotatiivisella tasolla tehtävän analyysin voi tietyiltä osin rinnastaa kvantitatiiviseen tutkimukseen. Niinistön ehdokkuuteen liittyviä kuvia on tutkimusaineistoon kuuluvissa sanomalehdissä vuosina 2005, 2011 ja 2017 yhteensä 40. Niistä 23:ssa Niinistö esiintyy fyysisenä hahmona, kahdessa pahvisena (kuvat 11–5 ja 11–15), yhdessä piirroshahmona (05–8), ja yhdessä hänen kasvonsa erottuvat julisteesta (11–8). Olen rajannut varsinaisesti analysoitavan tutkimusmateriaalin joukosta pois Aamulehdessä julkaistut kasvokuvat Sauli Niinistön kannattajista.

Tutkimusmateriaaliin kuuluvien kuvien määrä vaihtelee eri vuosina selvästi: 2005 kuvia oli 11, 2011 kuvia oli 20 ja 2017 vain 9. Kuva-aineiston pinta-ala on vuonna 2005 yhteensä 4 328 cm², 2011 yhteensä 5 097 cm² ja 2017 yhteensä 3 363 cm². On perusteltua olettaa, että muutos kuvien määrässä ja pinta-alassa kertoo tapahtuman uutisarvosta. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna Niinistön ehdokkuuden voidaan katsoa olleen uutisarvoltaan merkittävin vuonna 2011.

Vuonna 2005 kaikkien lehtien kuvituksessa esiintyy Sauli Niinistö, silloinen Euroopan investointipankin varapääjohtaja ja kokoomuksen juuri julkistettu presidenttiehdokas. Kuvia on yhteensä 11. Ainoastaan Satakunnan Kansan pienikokoisessa kansikuvassa (kuva 05–5) Niinistö on

yksin. Kolmessa kuvassa (kuvat 05–2, 05–4 ja 05–6) Niinistö poseeraa kokoomuksen puheenjohtajan Jyrki Kataisen kera. Aamulehden, Etelä-Saimaan ja Helsingin Sanomien kuvissa (05–1, 05–3, 05–9) hän on useiden nimeämättömien henkilöiden joukossa. Naisia kuvissa näkyy vaan etäisinä hahmoina taustalla. Kaikkien lehtien kuvissa esiintyy ainoastaan siististi pukeutuneita ihmisiä julkisissa tiloissa. Tutkimusaineistoon kuuluvista lehdistä vuonna 2005 Aamulehti, Etelä-Saimaa ja Satakunnan Kansa ovat kuvittaneet artikkelinsa yhdellä kuvalla kannessa ja yhdellä sisäsivun kuvalla. Denotatiivisella tasolla kuvat ja kuvitukset ovat sangen samanlaisia, joskin eroavaisuuksia on kuvissa olevien henkilöiden sukupuolella ja lukumäärässä. Denotatiivinen eroavaisuus verrattuna muuhun materiaaliin on myös kuvassa 05–3, jossa Niinistö on selin. Helsingin Sanomien kuvitus on vuonna 2005 monipuolisempaa: kansikuvassa Niinistö on yksin, pääkirjoitussivulla piirroshahmona (05–8), uutisaukeamalla toimittajiksi identifioituvien henkilöiden keskellä (05–10) sekä poseeraamassa Riitta ja Topi Uosukaisen kanssa. Helsingin Sanomien kuvissa Niinistö on ainakin puoliksi sivuttain, eikä katse kohdistu kameraan. Suomenmaa puolestaan on kuvittanut Niinistön ehdokkuuden ainoastaan yhdellä pienellä kuvalla, jossa hän esiintyy rintamasuunta kohti katsojaa.

Vuonna 2011 kaikissa tutkimusaineiston viidessä lehdessä (Aamulehti, Etelä-Saimaa, Satakunnan Kansa, Helsingin Sanomat ja Suomenmaa) on uutinen Sauli Niinistön presidenttiehdokkuudesta. Lehdet kertovat ehdokkuudesta kannessa (Helsingin Sanomat sisäkannessa), mutta Satakunnan Kansa tekee poikkeuksen jättämällä uutisvinkistä Niinistön kuvan pois. Jokaisessa sanomalehdessä on kuitenkin ainakin yksi kuva ehdokas Niinistöä. Lisäksi vuoden kuvista on löydettävissä myös monta muuta henkilöä: valokuvaajia, kannattajia, kilpailevan puolueen poliitikkoja, tasavallan presidentti Tarja Halonen ja Sauli Niinistön vaimo Jenni Haukio. Presidentti Halonen esiintyy kahdessa kuvassa (11–7 ja 11–9) yhdessä Niinistön kanssa. Ensin mainitussa kuvassa Niinistö ja Halonen katsovat yrmeän näköisinä eri suuntiin, jälkimmäisessä Niinistö suutelee Halosen kättä. Niinistön nykyinen vaimo, kokoomuksen viestintäpäällikkö Jenni Haukio on esillä kolmessa kuvassa. Samaa Haukiota esittävää valokuvaa käytetään kahdessa lehdessä (Aamulehti 11–5 ja Satakunnan Kansa 11–15). Kuva on otettu vuoden 2006 vaalien jälkeen, jolloin Haukiolla ja Niinistöllä ei vielä tiettävästi ollut suhdetta. Tunnistettavina henkilöinä kuvissa on lisäksi pääministeri Jyrki Katainen (11–12), kokoomuksen nykyinen kansanedustaja Jaana Pelkonen (11–8) ja Suomenmaan jutussa keskustapuolueen poliittikoryhmä, johon kuuluvat Eero Reijonen, Juha Rehula, Timo Kalli ja Sirkka-Liisa Anttila (11–19).

Vuoden 2017 aineistossa merkittävä ero muihin tutkimusvuosiin on se, ettei Suomenmaa uutisoi Niinistön ehdokkuudesta millään tavoin. Kaikissa muissa lehdissä on etu- tai sisäsivuilla kuva, jossa

istuva tasavallan presidentti Niinistö poseeraa Mäntyniemessä. Kuvallisena uutisena Niinistön ehdokkuutta käsitellään ainoastaan Helsingin Sanomien ja Aamulehden etusivuilla. Helsingin Sanomien uutisetisivun kuvituskuva (17–6) on rakennettu kahdesta valokuvasta, Aamulehden kansiuutisen yhteydessä poseeraa ehdokas Sauli Niinistön sijaan hänen valitsijayhdistyksensä asiamies Heikki A. Ollila (17–1). Denotatiivisesti muusta 2017 aineistosta eroavat Etelä-Saimaan toinen uutiskuva (17–5) ja Satakunnan Kansan kuva (17–9), joissa useampia henkilöitä. Etelä-Saimaan kuvassa Niinistö on väkijoukon keskellä, Satakunnan Kansassa vuoden 2012 virkaanastujaisissa presidentti Tarjoa Halosen ja puhemies Eero Heinäluoman kanssa. Kaikissa vuoden 2017 kuvissa Sauli Niinistöllä on päällään siisti puku.

Aineiston valokuvat voidaan jakaa historiallisiin arkistokuviin ja tiedotustilaisuudessa otettuihin tuoreisiin uutiskuviin. Analysoiduista 40 kuvasta 13 voi tulkita olevan tuoreita uutiskuvia ja seitsemän arkistokuvia. Puolet kuvista ei asetu selkeästi kumpaankaan näistä luokista. Kuvat voidaan myös luokitella autenttisiin valokuviin (37 kpl) ja jälkikäteen rakennettuihin kuvituskuviin, joita aineistossa on kolme. Helsingin Sanomien mustavalkoinen pilapiirros vuonna 2005 (05–8) on tehty tussilla. Aamulehden kannessa 2011 julkaistu Afrikan tähti -mukaelma (11–2) on kuvia ja grafiikkaa yhdistelemällä luotu kuvituskuva. Helsingin Sanomien uutisetisivun kuva (17–6) on rakennettu yhdistämällä kaksi kasvokuvaa: tasavallan presidentin virallinen mustavalkoinen muotokuva ja Mäntyniemen tiedotustilaisuudessa 2017 otettu lähikuva.

Enemmistö kuvissa esiintyvistä hahmoista on miehiä, mikä selittyy ehdokas Sauli Niinistön ja kokoomuksen puheenjohtajana toimineen Jyrki Kataisen sukupuolella. Kuva-aineistossa esiintyy toisaalta useita tunnettuja naisia: Tarja Halonen, Riitta Uosukainen, Jenni Haukio, Jaana Pelkonen ja Sirkka-Liisa Anttila. Lähes poikkeuksetta kuvissa esiintyy ainoastaan siististi pukeutuneita ihmisiä julkisissa tiloissa. Poikkeuksen sääntöön tekee Suomenmaan kansikuva, jossa Niinistö kävelee parkkipaikalla. Toinen denotatiivinen poikkeus samassa kuvassa (11–17) on etualalla pyllistelevä valokuvaaja, jolla on jalassa shortsit ja sandaalit. Arkistokuvassa vuodelta 1999 (11–6) erottuu eräs mielenkiintoinen eroavaisuus kaikkiin muihin kuviin verrattuna: savuke.

Kuva-aineistoa voitaisiin luokitella denotatiivisesti myös esimerkiksi käytettyjen kuvakulmien, kuvien rajausten, ehdokkaan katseen suuntien tai kuvissa esiintyvien henkilöiden määrrien perusteella. Tulkintani mukaan näiden numeerista taulukointia ei voida kuitenkaan pitää erityisen oleellisena kuvatutkimuksen näkökulmasta.

4.2. Aineistosta muodostuvia konnotaatioita

Konnotaatioita synnyttäviä rakenteita aineiston kuvamateriaaliin voidaan ajatella muodostuneen esimerkiksi valokuvia otettaessa, valittaessa, rajattaessa ja kuvankäsittelyä tehtäessä. Lopulliset konnotaatiotasot syntyvät kuitenkin nähdäkseni lähinnä vastaanottajan oman, subjektiivisen tulkinnan sekä kokemuksen perusteella. Kuitenkin on perusteltua olettaa, että saman kulttuurin jäsenille konnotaatiot ovat ainakin jossakin määrin samantapaisia, ja ne muodostuvat yhteiskunnassa vallitsevan ideologian tai kulttuurin ehdoilla (Oksanen 1992, 39).

Etenkin ihmisten kuvaamisessa kuvakulma vaikuttaa kohteen arvovaltaan: alaviistosta kuvattu henkilö vaikuttaa kookkaalta ja arvokkaalta, kun taas yläviisto kuvakulma pienentää ja vähättelee kohdetta (Ekonoja & Lahtonen & Myllylä, 2011). Vuonna 2005 Niinistö esitetään suurimmassa osassa aineistoa kuten valta-asemassa olevia usein kuvataan, kokoa kasvattavasti alaviistosta. Voimakkaimmin alaviisto kuvakulma korostuu kuvassa 05–2. Näissä kuvissa voidaan nähdä uusinnettavan stereotypiaa valtaapitävästä miehestä. Tätä rikkovat erityisesti kuvat 05–1 ja 05–3, joiden kuvakulma ja osittain sen vuoksi myös tunnelma ovat hieman yllättäviä. Vuoden 2011 aineistossa vallitseva kuvaustapaa on vaihtunut: enemmistönä ovat yläviistosta otetut kuvat ja osittain tämän vuoksi kuviin muodostuu rennompi tunnelma. Mielenkiintoista onkin, että vuoden 2017 kuvissa tasavallan presidentti Niinistöä kuvataankin jälleen pääasiassa alaviistosta.

Seuraavaksi tarkastelen vuoden 2005 aineiston konnotaatioita. Valokuvassa 05–3 on kerrottu huonoja uutisia, syntyvä mielikuva on vahvasti negatiivinen. Huomionarvoista on, että uutiskohde Niinistö esitetään kuvassa takaa. Hän on kääntänyt selkensä lehden lukijalle eli kuvan katsojalle. Tämä otos on kuin kriisikokouksesta. Kyseessä voisi olla vaikkapa suuronnettomuuden uhreista kertova tiedotustilaisuus. Läsnäolijoilla on päällä tummat puvut. Heidän päänsä roikkuvat alaspäin, tai kenties kyseessä onkin viimeinen ehtoollinen, taluspappi-Niinistö kertoo pää tutisten opetuslapsille uhraavansa itsensä kansan edessä. ”Tällä kertaa asetun oikeasti ehdolle.” Väriskaala on kylmä ja kalsea, lähes mustavalkoinen. Kuva 05–1 on edellistä positiivisempi, mutta silti ristiriitainen ja hieman hämmäntävä. Tämän kuvan tulkinta avaa monia mahdollisuuksien maailmoja. Päällisin puolin se on erikoinen valinta etusivun pääjutun kuvitukseksi: paljon miehiä, jotka katselevat eri suuntiin. Harhailevat katseet ja kännykän näpertely merkityksellistävät kuvan tunnelman epämääräiseksi. Niinistö itse katsoo kyllä kameraan, mutta ei missään harkitussa, huolella haetussa edustuspotrettiasennossa. Mielestäni avainsana on kuvatekstin ”peliin”. Se vahvistaa

pelimiesmetaforaa, josta lisää luvussa 4.5. Kuvan mies ei näytä potentiaaliselta presidentiltä, paremminkin pankin hallintoneuvoston sökökerhon pelihailta. Yhteisiä tekijöitä kuville 05–1 ja 05–3 ovat niiden hivenen yläviisto kuvakulma ja ihmisten runsas määrä. Nämä seikat muuttavat ehdokas Niinistön asemaa radikaalisti. Etenkin kuvassa 05–1 Sauli Niinistö on lähes pelkkä pukumies muiden kaltaistensa harhailevassa joukossa. Ei mikään presidentiaalinen erikoistapaus.

Kuvassa 05–4 on mustaa enemmän kuin muuta väriä. Vaikka Kataisen ja Niinistön ilmeet ovat sinänsä iloiset, heidän naamansa ovat niin harmaan kelmeitä, että iloisuus ei välity katsojalle. Tunnelma on kuin juuri naurahdettaisiin puujalkavitsille puoluetoverin hautajaisissa, tai sitten pankin korttikerho on paraikaa Karibian risteilyllä — herrat eivät ole edellisiltana jättäytyneet puolivallattomiksi, vaan heittäytyneet aivan kokovallattomiksi: kalpeat miehet pahoinvointinsa keskellä nauravat väkinäisiä narinoita kireät kravatit kaulaa kuristaen.

On mielenkiintoista huomata, miten erilaisen mielikuvan synnyttää kuva 05–6, joka on sisällöltään identtinen edellisen (kuva 05–4) kera. Kuvassa 05–6 värit ovat lämpimät ja tunnelma sellainen, että kuvassa punakat, vasta saunoneet herrasmiehet riemuitsevat tuoreessa presidenttihuumassa. Kuvan rajaus on hieman erilainen, mutta eniten konnotaatioihin vaikuttaa sävy maailman eroavaisuus. Sinänsä samanlaiseen sisältöön rakentuu erilaisia merkityksiä pelkällä väriskaalan vaihtelulla.

Kuvassa (05–7) pohdiskelevalta vaikuttava Niinistö hieroo leukaansa ja kannattelee toisella kädellä kahvikuppia. Hän katsoo alaviistoon ja poispäin kuvaajasta, mikä saa hänet on passiivisemmaksi katsomisen kohteeksi. Kuvaa on helppo lukea siten, ettei Niinistöä aidosti kiinnosta ehdokkuus, kunhan velvollisuuden tunnosta on tällä kertaa ehdolle suostunut. Vastaavan tulkinnan voi tehdä myös pilapiirroksesta (05–8), jossa Niinistö rullaluistelee kaukaloön ärtyneen näköisenä.

Kuvassa 05–10 Sauli Niinistö ja Toivo Uosukainen osoittavat toisiaan etusormilla sivuttain katsojaan nähden. Heidän välissään seisoo edellisissä presidentinvaaleissa (2000) kokoomusta edustanut Riitta Uosukainen ja nauraa iloisesti. Miehet voi nähdä tappelukukkoina, jotka haastavat riitaa rauhoittleva nainen taustallaan tai vaihtoehtoisesti hassuttelevina ystävyksinä. Jälkimmäistä tulkintaa Toivo Uosukaisen hymy vahvistaa.

Vahvimmin presidenttimyyttiin vuoden 2005 aineistosta istuvat konnotaatioiltaan alaviistosta otetut kuvat 05–2 ja 05–5 Suomen vaakunoineen. Kuvassa 05–2 pääosassa näyttää olevan keskipisteessä sijaitseva vaakuna. Kansan johtajat katsovat yläviistoon, Suomen kunniakkaaseen tulevaisuuteen.

Nuorempi lakeija, Katainen, virnistää viistosti ja hallitusti etualalla. Ylipäällikkö valvoo taempaa. Viitoskuvassa on presidenttismies: vaakuna, kuvakulma, kravatti ja ilme ovat juuri oikeilla myyttisillä paikoillaan.

Tarkastelen seuraavaksi vuoden 2011 aineistoa, jolloin Sauli Niinistön presidenttiehdokkaaksi asettuminen on jo tuttu juttu. Kun aiemmin ei käytetty arkistokuvia presidenttiehdokas Niinistöstä, nyt niitä riittää. Muutoinkin ehdokkuuden uutisointi muodostaa erilaisia konnotaatioita lukijoiden, toimittajien, valokuvaajien ja mielessä kuin kuusi vuotta aiemmin.

”Minä juon kahvia nyt”, totesi pääministeri Harri Holkeri 1980-luvulla. Ehdokas Niinistön hörppäämä kahvi (kuva 11–1, Aamulehti & Satakunnan Kansa) assosioituu tuohon hokemaksi muodostuneeseen lausahdukseen. Muodostuva konnotaatio on hieman äkäinen, jääräpäinen poliitikko, joka tekee sitä, mitä itse tahtoo. Koska Niinistö on kuvassa yksin, hänet on helppo mieltää muista riippumattomana oman tiensä kulkijana. Kuva Jenni Haukiosta kannattelemassa pahvista Niinistöä (11–5) vuonna 2006 on herkullinen. Se tuntuu viittaavan parivaljakon välille syntyvään suhteeseen. Toisaalta kuvan luomien konnotaatioiden voi tulkita kertovan, että kaiken takana on nainen: vaimo kannattelee ja tukee pahvisen miehensä presidenttitaivalta. Lisämerkityksen kuvalle antaa kuvateksti, jonka mukaan Niinistö kiikutetaan varastoon odottamaan. Aivan kuin jo kuusi vuotta sitten olisi haudottu Haukion ja Niinistön yhteistä revanssia vuoden 2012 vaaleissa.

Aamulehden kuvakollaasin ensimmäisessä kuvassa (11–6) valtiovarainministeri Niinistö tupakoi ilmeisesti kokouspöydän ääressä vuonna 1999. Kuvateksti kertoo, että ”*Tuolloin Niinistö kieltäytyi presidenttiehdokkuudesta.*” Kokonaisuus synnyttää mielikuvan siitä, että vielä tuolloin Niinistö oli liian nuori ja boheemi lähteäkseen mukaan vakavamieliseen taistoon tasavallan presidentin virasta. Hän halusi keskittyä tupakoimaan rauhassa sen sijaan, että joutuisi edustamaan presidentin pönäköissä virkatehtävissä. Tupakointikuvat ovat osa Niinistön persoonan ympärille rakentunutta myyttiä oman tiensä kulkijasta. Sauli Niinistön imagossa on ripaus Marlboro-miestä ja entisaikojen James Bondia, joten hänelle sallitaan erilaisia asioita kuin esimerkiksi Tarja Haloselle. Jos presidentti Halonen kuvattaisiin savuke kädessä, suhtauduttaisiin siihen todennäköisesti hyvinkin tuomitsevasti. Kun ehdokas Niinistöstä näytetään vanhoja tupakointikuvia, ne vaan vahvistavat hänelle rakentunutta henkilöbrändiä. Mielenkiintoinen on myös tupakointikuvan alapuolella oleva kuva Jaana Pelkosesta. Se on osa samaa kolmen kuvan kollaasia. (11–8) Pelkonen edustaa valokuvassa kauniin, viimeisen päälle laitetun kokoomusnaisen stereotypiaa. Tupakoiva Niinistö näyttää vilkaisevan alapuolelle

asetettua Jaana Pelkosta. Heidän välilleen voi tulkita jopa miehen ja naisen välisen seksuaalissävyytteisen konnotaation.

Kollaasin kolmannessa kuvassa (11–7) Niinistö ja Halonen katsovat eri suuntiin. Presidentti Halosen katse on tuima. Kuva tuntuu alleviivaavan, että parivaljakko on eri puusta veistetty. Puku, savuke, valta ja kauniit naiset, niistä on myös vanhat Bond-elokuvat tehty. Samoihin herrasmiespelimieskonnotaatioihin sopii myös Etelä–Saimaan kannessa julkaistu kuva, jossa Niinistö suutelee Halosen kättä vuonna 2006 (11–9). Aivan toisenlaisia konnotaatioita syntyy Helsingin Sanomien (11–13), Aamulehden (11–4), Etelä–Saimaan (11–10) ja Suomenmaan (11–17) uutiskuvista, jotka on otettu lehdistötilaisuudessa. Etenkin Aamulehden ja Helsingin Sanomien kuvissa Niinistö näyttää pieneltä yksin jätetyltä mieheltä, joka on suuren median tähtäimessä. Tuoreen presidenttiehdokkaan sijaan kuvassa saattaisi olla yhtä hyvin vaikkapa Hiihtoliiton puheenjohtaja selittelemässä dopingkäryä.

Etelä-Saimaan kuva on täysin samasta tilanteesta, mutta kuvaaja on ollut ehdokas Niinistön vieressä. Niinpä Niinistö näyttää suuremmalta ja median edustajat pienemmiltä. Myös tässä kuvassa voi nähdä vastakkainasettelua, mutta Niinistön asemat ovat vahvemmat. Hän pärjää yksin toimittajien sopulilaumaa vastaan. Keskustan pää-äänenkannattajan Suomenmaan kansikuva (11–17) poikkeaa muista lehdistötilaisuuden yhteydessä otetuista kuvista siinä, että se on otettu ulkona. Parkkipaikalla, kuvaajien piirittämänä takki kainalossa kävelevä ehdokas Niinistö on riisuttu jotakuinkin kaikista arvovallan symboleista. Asiaa alleviivaa lisäksi se, että etualalla oleva valokuvaaja on kumartunut räpsäyttämään kuvaa alaviistosta. Joka yhteen suuntaan kumartaa, toiseen pyllistää. Näin tämäkin kuvaaja tulee pyllistäneeksi Suomenmaan kansikuvan katsojalle, siis todennäköiselle keskustan jäsenelle. Tämän voi tulkita viestiksi ehdokas Niinistölle ja hänen edustamalleen kilpailevalle porvaripuolueelle.

Toisenlaista vastakkainasettelua edustaa Suomenmaan uutiskuva (11–18), jossa Niinistön sijaan esiintyykin Keskustan poliitikkoja istumassa eduskunnan kahvilassa. Syntyy mielikuva pöydästä, jonka ääressä pidetään palaveria vastastrategiasta, siitä millaisia siirtoja keskusta tekee vastatakseen Niinistön ja kokoomuksen esittämään haasteeseen. Pelikonnotaatioita ruokkii myös Aamulehden kannen pääkuva, Afrikan tähteä mukailleen tehty Linnan tähti -peli (11–2). Se visualisoi presidentinvaalit peliksi, jonka päämääränä on Mäntyniemi. Pelissä pärjätäkseen pelaaja tarvitsee taitoa, mutta myös hyvää tuuria. Toisaalta Niinistö on asemoitu pelilaudalla niin lähelle maalia, että jokainen Afrikan tähteä pelannut tietää, ettei sellaisista asemista voi enää epäonnistua.

Helsingin Sanomien sisäkannessa (11–12) Niinistö ja kokoomuksen puheenjohtaja, pääministeri Jyrki Katainen on asetettu vastakkain tuijottamaan toisiaan. Tämän selvempää visuaalista alleviivausta ei puoluetovereiden vastakkainasettelusta voi luoda. Kuvakollaasissa puku päällä olevan Kataisen kädet ovat hiukan kohollaan, ilman takkia olevan Niinistön pää aavistuksen verran kumarassa. Kuvaa voi tulkita puoluejohtaja Kataisen nuhteluksi arvoasteikossa alempana olevalle entiselle puoluejohtajalle, joka panttasi lopullista tietoa presidenttiehdokkuudestaan huomattavan pitkään.

Vuoden 2017 kuvamateriaali synnyttää merkittävästi kahta edeltävää aineistovuotta virallisempia ja arvovaltaisempia konnotaatioita. Aineiston yhdeksästä kuvasta viisi (17–2, 17–3, 17–4, 17–6 ja 17–8) on otettu tasavallan presidentin virka-asunnossa Mäntyniemessä, jossa Niinistö piti tiedotustilaisuuden ehdokkuudestaan. Taustana näkyvä Mäntyniemen miljöö luo kaikkiin näihin kuviin seurakuntasalia muistuttavan hartaan tunnelman. Niinistö esiintyy kuvissa yksin ja etäältä kuvattuna pukeutuneena tummaan pukuun ja kravattiin, jotka myös rakentavat virallista ja arvokasta tunnelmaa. Ilmeisenä konnotaationa onkin presidentin sosiaalinen etäisyys katsojaan ja institutionaalinen asema valtakunnan protokollan ylimmäisenä.

Kuva 17–3 on poikkeus linjaan, sillä Imatran vierailuilla otetussa arkistokuvassa Niinistö on väkijoukon keskellä. Tässäkin hän edustaa perinteistä johtajahahmoa, joka puku päällä tervehtii kansaa ja syliin nostettua lasta. Presidentin taustalla seisoo univormuun pukeutunut adjutantti, joka korostaa hänen erityistä asemaansa. Mielikuvatasolla kuva yhdistyy erilaisten poliittisten johtajien jo 1900-luvun alkupuolella rakentamiin propagandatilaisuuksiin, joiden kuvatallenteissa he lempeästi hymyillen halailevat lapsia ja kansaa. Mielenkiintoinen visuaalinen ratkaisu on kuvassa 17–6, jossa Sauli Niinistön kasvot on rakennettu kahdesta kuvasta: presidentin virallisesta muotokuvasta vuodelta 2012 ja tiedotustilaisuudessa otetusta kasvokuvasta vuodelta 2017. Kuvan kertoma tarina on ilmeinen: ensimmäinen kausi on takana, kuvan toista puolikasta eli jatkokautta haetaan seuraavaksi. Myös tämä kuva on tunnelmaltaan arvokas ja presidentti-instituutioon soveltuva.

Etenkin vuosien 2005 ja 2017 aineistojen voi tulkita henkivän maskuliinista valtaa. Se luonnollisesti selittyy ensisijaisesti uutiskohde Sauli Niinistön sukupuolella, mutta myös kuvissa 05–1 ja 05–3, joissa on paljon nimettömiä henkilöitä, miehet ovat yliedustettuina. Nainen häämöttää sumeasti Kataisen ja Niinistön välistä kuvissa 05–4 ja 05–6 (joiden sisältö on sama). Kuvassa 05–1 on siinäkin yksi nainen, mutta takimmaisena, sumeasti erottavana ja kumartuneena. Myös kuvan 05–3:n toimittajajoukossa on naisia, mutta selkeästi miehiä vähemmän ja taempana. Ainoat naiset vuoden

2017 aineistosta löytyvät kasvottomina hahmoina kuvasta 17–5 ja kuvasta 17–9, jossa Eero Heinäluoman ja presidentti Niinistön rinnalla seisoo aiempi presidentti Tarja Halonen virkaanastujaisissa vuonna 2012.

Myös vuoden 2011 aineistossa enemmistö henkilöistä on miehiä. Tämä johtuu siitä, että tiedotustilaisuudessa otetuissa kuvissa näkyy tiedotusvälineiden edustajina lähinnä miehiä. Kuitenkin tässä aineistossa naisetkin ovat päässeet aidosti näkyville. Heitä edustavat tunnistettavat henkilöt: Tarja Halonen, Jenni Haukio, Jaana Pelkonen ja Sirkka-Liisa Anttila. Kyseessä on varsin nimekäs joukko. Naishahmojen rooleja ja niiden konnotaatioita voidaan tulkita esimerkiksi seuraavasti: Halonen symboloi kuvissa presidentti-instituutiota, Jenni Haukio menestyvän miehen nuorta vaimoa, Jaana Pelkonen viimeisen päälle tärkättyä viehättävää kokoomusnaista ja Sirkka-Liisa Anttila vastapuolen edustajaa. Kuvassa 11–19 esiintyvä Anttila nojaa tuolissa taaksepäin, joten hänen voisi tulkita olevan ulkopuolinen eteenpäin kumartuneiden miesten heteropatriarkalisessa valtapiirissä. Mutta kun asiaa ajattelee yhtään syvemmin, on huomattavasti perustellumpaa olettaa hänen vetäytyneen taaksepäin antaakseen tilaa valokuvaajalle.

Uutisjournalismin voidaan väittää olevan geneerisesti sukupuolittunutta diskurssia. Sen voidaan katsoa nostavan esiin ja nivovan yhteen maskuliinisen, hegemonisen ja 'tärkeän' alueen. Journalismissa käsiteltävät asiat yhdistyvät yhteiskunnan institutionalisoituneen vallan representaatioihin. (Halonen 1999, 286.) Naiset ja naisellisuuden konnotaatiot esitetään lehtikuvissa usein passiivisina, miehet ja maskuliinisuus aktiivisena. Rosy Martinin (1993, 14) mukaan perinteisessä ekshibitionistisessa roolissaan naiset ovat myös valokuvissa katsottavina ja näytteillä; heidän ulkonäkönsä on koodattu vaikuttamaan voimakkaan visuaalisesti ja eroottisesti.

4.3. Myyttiset itsestänselvyydet aineiston kuvissa

Poliittisen journalismin kuvittamista hallitsevat vakiintuneet käytännöt. Pidetään itsestään selvänä, että arvostetussa sanomalehdessä julkaistavat uutiskuvat presidenttiehdokkaista näyttävät arvostetussa sanomalehdessä julkaistavilta uutiskuvilta. Tällainen ajattelu on helppoa, paljastavaa ja osoittaa myyttien vallan. Fiskin (1993, 117) mukaan myytit mystifioivat ja pimittävät oman alkuperänsä ja siten myös poliittisen tai yhteiskunnallisen ulottuvuutensa.

Presidentillä on viisi osittain toisensa kattavaa roolia, jotka vaikuttavat käsitykseen myyttisestä presidenttiydestä. Hän on valtion symboli, valtiollisen vallan käyttäjä, sovittelija, poliittinen päätöksentekijä ja yhteiskunnallinen vaikuttaja (Wiberg 2006, 196). Monet kansalaiset kaipaavat tasavallan presidentiltä edelleen vahvaa johtajuutta, mutta vuonna 2000 voimaan astunut perustuslakiuudistus kavensi presidentin valtaoikeuksia rajusti. Se sisälsi luopumisen vuosisataisesta hallitsijaperinteestä ja presidentti-instituution sovittamisen osaksi parlamentaarista vallankäyttöjärjestelmää. Tasavallan presidentin instituutionaalinen hallitsemisvalta on siis muuttunut lähemmäs kansalaismielipiteiden kautta vaikuttavaa, retorista johtajuutta. (Hallberg ym., 2009, 379.) Presidentin persoonasta julkisuuden kautta syntyvällä käsityksellä on entistä suurempi merkitys myös hänen vallankäyttömahdollisuuksiensa näkökulmasta.

Ihmisillä on sisäänrakennettu visuaalinen malli poliitikon ulkonäöstä. Erityisesti presidentiksi pyrkivän henkilön esiintymiseen heijastuu erityisodotuksia. Häneltä odotetaan erilaisia ominaisuuksia kuin vaikkapa osuuskaupan vaaleissa ehdolla olevalta henkilöltä. Äänestäjillä on vaihtelevia mielikuvia siitä, millainen presidentin tulisi olla. Näihin luomiinsa ideaaleihin he vertaavat ehdokkaita harkitessaan äänestyspäätöstään. (Ruonala 1998, 42–43.) Varteenotettavan ehdokkaan täytyy pyrkiä myös näyttämään siltä, että hän vastaa mahdollisimman monen äänestäjän myyttistä käsitystä varteenotettavasta poliitikosta. Vastaanottajien heterogeenisuuden vuoksi mitään yksiselitteistä tapaa tällaisen mielikuvan välittämiseksi ei kuitenkaan ole.

Tiedotusvälineet uutisoivat kohokohdat ja tiivistävät maailman tapahtumat omiin konsepteihinsa ja muotteihinsa. Sanomalehden kirjoitus- ja kuvitustapa ovat itsestäänselvyyksiä, joita harvoin perustaltaan kyseenalaistetaan. Kuvat ovat tietenkin dramaattisimmista tilanteista. Harmaa arki ja tapahtumien taustat jäävät pimentoon. Tiedotustilaisuus, jossa kerrotaan presidenttiehdokkaaksi asettumisesta, on kohokohta, joka täytyy sanomalehdessä kuvittaa. Olisi mahdotonta, että uutislehtenä itseään pitävä suomalainen sanomalehti jättäisi esimerkiksi Sauli Niinistön ehdokkuuden kokonaan uutisoimatta. Mutta miksi valokuvaaja ei ole käynyt Niinistön luona saunomassa? Minkä vuoksi kuvia ei ole rajattu esimerkiksi ympyrän muotoisiksi? Toisin sanoen miksi tutkimuksen kohteena olevat lehtikuvat näyttävät siltä kuin näyttävät. Mikäänhän ei periaatteessa estäisi presidenttiehdokas Sauli Niinistöä poseeraamasta kyykyssä, makuulla tai irvistämästä kameralle dramaattisesti aamutakissa.

Vuoden 2005 aineiston kuvissa 05–6, 05–4, 05–2 ja 11–12 ovat sekä Sauli Niinistö että puoluejohtaja Jyrki Katainen. Heidän habituksensa ilmentävät esimerkillisesti visuaalista myyttistä käsitystä

kokoomuspolitiikosta. Kravatit, kampaukset ja sileät leuat ovat kohdallaan. Poliitikko myy koko pakettia: pelissä ovat taustat, persoonallisuus, ulkonäkö, mielipiteet ja yksityiselämä (Eklund, 2010). Samalla he uusintavat ja vahvistavat sitä. Niinistö yrittää näyttää ja hänen myös pitää näyttää presidentiltä päästäkseen tasavallan presidentiksi. Vuoden 2005 kuvista parhaiten myyttistä presidenttikuvaa voidaan ajatella edustavan Satakunnan Kansan kansikuvan (kuva 05–5), joka olisi helppoa ajatella vaikkapa vaalimainokseen. Sen voi nähdä ilmentävän käsitystä presidentin ylhäisestä yksinäisyydestä ja johtoasemasta muiden yläpuolella. Tällaista mielikuvaa laittavat kampoihin sekä Aamulehden että Etelä-Saimaan riitasointuiset etusivut (kuvat 05–1 ja 05–3). Ne eivät uusinna traditionaalista presidenttimyyttiä, vaan poikkeavat siitä hieman. Tämän vuoksi ne ylittävät huomiokynnyksen ja niiden pohjalta voi helposti muodostaa negatiivisia konnotaatioita Sauli Niinistöstä presidenttiehdokkaana.

Myyttistä presidenttikäsitystä vuoden 2005 kuvat vastaavat paremmin kuin enemmistö vuoden 2011 kuvista. Kuusi vuotta aiemmin otetuissa kuvissa ehdokas Niinistö esiintyy puku päällä arvokkaissa, virallisissa olosuhteissa. Vuoden 2011 otoksissa hän sen sijaan on paitahihhasillaan, polttaa tupakkaa (11–6), hörppii kahvia (11–1) tai kävelee farkut jalassa parkkipaikalla kameralle pyllistävän kuvaajaan edessä (11–17). Nämä ovat tilanteita, joiden synnyttämät konnotaatiot eivät tue perinteistä käsitystä arkipäivän yläpuolella olevasta kansakunnan johtajasta. Tämä muutos voi kertoa median ja presidentti-instituution aseman muutoksen lisäksi myös siitä, että Niinistö oli vuonna 2011 jo yli 60-vuotias. Hän oli riittävän arvovaltainen ja täytti presidenttimyytin vaatimukset jo valmiiksi, joten kampanjakoneisto pyrkii tietoisesti laajentamaan ehdokkaan julkikuvaa: rakentamaan 62-vuotiaasta ehdokkaasta kansanomaisempaa ja nuorekkaampaa. Farkut ja kauluspaita eivät suinkaan olleet sattumalta Niinistön päällä, vaan ne ovat tarkkaan harkittu osa ehdokkaan imagoa. On mielenkiintoista, kuinka vuoden 2017 aineistossa tehdään täyskäännös takaisin uusintamaan myyttistä, etäistä ja arvovaltaista presidentti-instituutiota. Poissa ovat farkut, savukkeet ja rullaluistimet. On kiinnostavaa pohtia, kuinka suuri osa tästä on ehdokkaan itsensä tietoisesti harjoittamaa brändin rakentamista, johon kuuluu sopivien puitteiden järjestäminen, esimerkiksi tiedotustilaisuuden sijainti Mäntyniemessä. Osa muutoksesta saattaa myös johtua journalistien presidentti-instituutioon kohdistamasta kunnioituksesta.

Persoonasta on tullut julkisuuden kauppatavaraa. Poliitikot ja yritysjohtajat ovat huomanneet tämän jo kauan sitten. Pietilän (2007, 32) mukaan pääministeri Mauno Koivisto otti ensimmäisenä suomalaisena poliitikkona koko perheensä osaksi presidenttikampanjaansa vuonna 1982. Tellervo-vaimo ja Assi-tytär olivat tiiviisti mukana myös valtiovierailuilla, joilla Assista kehittyi julkisuuden

hellimä tasavallan prinsessa. Niinistön nuori vaimo, vuonna 2011 34-vuotias Jenni Haukio on aineistossa esillä kahdessa erilaisessa kuvassa (11–5 ja 11–11). Hän muokkaa ehdokas-Niinistön julkikuvaa pehmeämpään, nuorekkaampaan suuntaan. Toisaalta Haukion mukanaolossa piilee myös vaara: kun vieressä on kolmekymppinen nainen, kuusikymppinen mies näyttää väistämättä vanhalta ukolta.

Vuoden 2017 aineiston linja on hämmästyttävän selkeä: presidenttimyyttiin sopii ja sitä uusintaa aivan jokainen presidentti Niinistöä esittävä kuva. Vuoden 2011 aineistosta tähän sopinevat parhaiten Etelä-Saimaan kuva (11–9) ja Helsingin Sanomien kuva (11–12). Etelä-Saimaan arkistokuvassa pukuun pukeutunut Niinistö suutelee charmantisti presidentti Halosen kättä vuoden 2006 vaalituloksen selvittyä. Asetelma on hienostunut ja presidenttimyyttiin sopiva hymyistä huolimatta. Helsingin Sanomien kuvassa Katainen ja Niinistö on asetettu vastakkain. Vakavamielisen näköiset herrat henkivät myyttien poliitikkokäsityksen mukaista virallisuutta ja arvokkuutta. On mielenkiintoista verrata kuvan 11–12 synnyttämiä konnotaatioita kuvaan 05–2 tai kuvaan 05–4. Kataisen ja Niinistön välinen asetelma on kääntynyt kuvien perusteella kuudessa vuodessa pääläelleen. Vuonna 2005 vuotta herrat olivat iloisia ystävyksiä, nyt he ovat vakavamielisiä kiistakumppaneita.

4.4. Kohde, merkki ja suhde todellisuuteen

Kuvissa Niinistön kasvot ovat ikonisena merkinä hänen henkilöstään. Hänen fyysinen asentonsa on tunteiden ja tuntemusten indeksi. Koska kumpikin merkkityyppi (ikoni ja indeksi) on suorassa yhteydessä kohteeseensa, vaikkakin eri tavoin, ne näyttävät ankkuroivan kuvan todellisuuteen. Ne esittävät väitteen: kohde on oikeasti tällainen. Esimerkiksi kuvassa 05–1 ankkuroituu vinkeä pelimies, joka osallistuu kuvassa 11–2 peräti Linnan tähti -presidenttipeliin. Kuvissa 05–2 ja 05–5 esiintyy kaukokatseinen ehdokashahmo. Kuvat 11–1 ja 11–6 ankkuroivat Niinistön hahmoa boheemiksi oman tiensä kulkijaksi. Ne tuovat mieleen myös Kolmannen naisen kappaleen *Tästä asti aikaa*, jossa riittää ”mielin määrin kahvia tupakkaa”. Vuoden 2017 aineisto kokonaisuudessaan asemoituu istuvan tasavallan presidentin asemaan sitä vahvistaen.

Jokin kuvista voisi muodostua symboliksi hänen presidenttiehdokkuudelleen. Ylipäätään voisi väittää, että poliitikko lehtikuvassa on politiikan symboli. Lehtikuva tiivistää kaksiulotteiseksi muistoksi jonkin ohikiitävän välähdyksen tapahtumasta, joka on jo tapahtunut ja jonka televisio on

mahdollisesti näyttänyt (Salo 2000, 24). Tämä omalta osaltaan vahvistaa käsitystä painetun kuvan symbolifunktiosta. Kuitenkaan mielestäni uutiskuva ei voi olla täysin symbolinen, puhtaasti sopimuksen- ja tulkinnanvarainen. Sen olemukseen kuuluu väistämättä myös tietty indeksisyys ja ikonisuus, koska uutiskuvan ajatellaan kertovan jotain todellista.

Kuvan 05–2 tekstissä mainitun termin ”puolivallattomuus” voisi katsoa olevan Niinistön verbaalinen symboli. Sillä ei ole indeksistä, saati ikonista, suhdetta Sauli Niinistön henkilöhaamoon, mutta ahkerasti tiedotusvälineissä toisteltuna termi on liimautunut symboloimaan häntä. Toisaalta myöhempien vuosien kuvateksteissä tähän termiin ei enää viitata. Vuoden 2017 aineistossa taustalla näkyvä virka-asunto Mäntyniemi, virkaanastujaisien kultakäädyt (17–9) ja univormuun pukeutunut adjutantti (17–5) voidaan tulkita presidenttiyden fyysisiksi symboleiksi.

Charles Peircen merkkifilosofiassa firstness on välitön tunnevaltainen havainto, joka vaatii kaiken huomion. Secondness on välittyneempi ja etäännytetymmpi kokemus todellisuudesta. Thirdness edustaa kaikkein etäisintä kokemuksellista suhdetta todellisuuteen. (Tarasti 1992, 26.) Kuvajournalismissa firstness toteutuu selkeimmin lehtien uutisvalokuvissa, sillä ne avaavat katsojalle ikään kuin ikkunan uutispaikalle (Salo 2000, 12–14). Vuoden 2005 aineistossa kaikki kuvat (05–1 – 05–6) edustavat firstnessia, sillä ne ovat puhtaita uutiskuvia: Niinistön ehdokkuuden julkistustilaisuuden yhteydessä otettuja, seuraavan päivän lehdessä julkaistuja. Vuoden 2011 kuva-aineistossa firstnessia edustaa 11 kuvaa 20:sta. Ero vuoteen 2005 johtuu ainakin osittain siitä, että sanomalehdillä on ollut nyt mahdollista käyttää kuuden vuoden takaisia arkistokuvia. Niinistö presidenttiehdokkaana on vuonna 2011 vanhan kertausta, ei uutta ja ennennäkemätöntä. Toisaalta vuoden 2017 aineistossa palataan jälleen firstnessiin: viisi kuvaa yhdeksästä on Mäntyniemen tiedotustilaisuudessa otettuja uutiskuvia. Tämän voi tulkita aiheutuvan ainakin osittain siitä, että kahdella aiemmalla kerralla Niinistö oli ainoastaan ehdokas, ja nyt asema on muuttunut: hän on istuva tasavallan presidentti.

Lehdissä julkaistut arkistokuvat edustavat joko secondnessia tai thirdnessia. Kuvajournalismissa secondnessia ovat Salon mukaan esimerkiksi kuvareportaasit ja valokuvaesseeet. (Mt., 2000, 15) Vuosien 2011 ja 2017 kuva-aineistoihin arkistoista kaivetut kuvat voi mielestäni parhaiten laskea secondness-kategoriaan, sillä ne edustavat välitettyä ja etäännytettyä suhdetta kohteeseen. Parhaiten Salon secondness-määritelmää vastaa Aamulehden kuvakollaasi (kuvat 11–6:sta 11–8:aan) ja Satakunnan Kansan arkistokuva virkaanastujaisista vuonna 2012 (17–9).

Thirdness edustaa kaikkein etäisintä kokemuksellista suhdetta todellisuuteen. Ajallisesti se on irti reaaliaikaisuuden ja ajankohtaisuuden arvoista. Visuaalisessa journalismissa thirdnessia edustavat kuvituskuvat ja symbolikuvat (Salo 2000, 15). Vuoden 2005 aineistosta tähän kategoriaan kuuluvaksi voidaan laskea Helsingin Sanomien pilapiirros (05–8), jossa yleisön hurratessa kaukaloon rullaluisteleva Sauli Niinistö -hahmo ilmoittautuu presidenttipelin pelaajaksi. Vuoden 2011 aineistosta thirdness-kategoriaan kuuluu Salon ajattelua mukailleen Aamulehden kansikuva (11–2): Afrikan tähden mallin mukaisesti rakennettu kuvituskuva, Linnan tähti -presidenttipeli, kytkee presidenttiehdokkaiden naamat pelikonnotaatioon. Vuoden 2017 aineistossa thirdnessia edustaa Helsingin Sanomien kahdesta eri valokuvasta rakentama kuvituskuva (17–6). Siinä kerrotaan visuaalisesti tarina, jossa ensimmäinen puolikas presidentille mahdollisista 12 vuodesta on takana ja toinen siintää edessä.

4.5. Kuvatekstien synnyttämät merkitykset

Kuvatekstin tunnistaa yleensä jo sijainnista. Sanomalehden sivulta kuvateksti löytyy tavallisimmin kuvan alta, toisinaan sen vierestä. Se erottuu muusta lehtitekstistä myös typografialtaan: kuvateksti on tavallisesti eri kirjasintyyppiä ja pistekokoa kuin jutun leipäteksti, tai se on painettu puolilihavalla tai kursiivilla. Kuvat kuvateksteineen ovat sanomalehden luetuinta tai ainakin silmäilyintä aineistoa. (Heikkilä 2006, 13.) Yksi kuva saattaa kertoa enemmän kuin tuhat sanaa, mutta sanat voivat kääntää kuvan kertomuksen toiseksi. Lienee perusteltua olettaa, että aineiston kuvissa on esitetty Niinistö siten, että ne kuvaavat toimituksen näkemystä tapahtuneesta ehdokkaaksi asettumisesta. Kuvateksti puolestaan vahvistaa kertomusta, luo siihen uusia aspekteja ja varmistaa tahdotun tulkinnan perille menon.

Vuoden 2005 aineiston kuvatekstissä 05–1 viimeistään lihavoitu viittaus ”*peliiin*” ankkuroi kuvan pelimiesten, pelailun ja ehkä myös kasinotalouden kontekstiin. Peli on avainsana – pelimies lähtee pelaamaan presidenttipeliä. Toinen vielä selvemmin ironinen yhteys syntyy konnotaatioiltaan haudanvakavan, arjesta irtautuneen kuvan (kuva 05–3) ja sen tekstin (”*Hänen mielestään presidentin on oltava ajassa elävä mielipidejohtaja. Omaksi johtoajatukseksi hän nostaa suomalaisen elämänmuodon puolustamisen*”) välille. Kuvasta on myyttinen suomalainen elämänmuoto kaukana. Tämän voisi tulkita edustavan barthesilaista vuorottelua: vievän tarinaa eteenpäin, tuovan siihen uuden elementin. Myös saman kuvatekstin lause ”*Niinistö on kisassa innostuneesti mukana ja lähtee siihen voittaakseen*” luo vahvan kontrastin mustapukuisen Niinistön haudanvakavalle asennolle.

Kuvatekstissä 05–1 on peliin lähdön lisäksi toinen mielenkiintoinen viittaus: *”Niinistö pitää kiinni presidentin valtaoikeuksista, muun muassa ylipäällikkyydestä”*. Miten kyseinen poiminta, mahdollisesti sivulauseessa lausuttu kommentti ylipäällikkyydestä, liittyy oheiseen kuvaan ja itse tapahtumaan, presidenttiehdokkaaksi asettumiseen? Ainakin se liittyy siten, että näin Niinistöstä saadaan luotua autoritaarinen pelimiesupseeri. Samalla saatetaan uusintaa monen äänestäjän kokoomusstereotypioita.

Tekstin ratkaiseva rooli siinä, mitkä kuvan lukuisista merkityksistä aktualisoituvat, näkyy erinomaisesti esimerkiksi tekstissä 05–6. *”Kokoomuksen riemastunut puheenjohtaja Jyrki Katainen loisti tyytyväisyyttä Sauli Niinistön ilmoittauduttua presidenttipeliin”* ja ankkuroi riemastuneet ilmeet presidentinvaalitaisteluun liittyvään iloon ja intoon. Tuntuu luonnolliselta ymmärtää kuva tässä kontekstissa. Mutta mikäli kuvan ohessa lukisikin yllättäen *”Satojen miljoonien eurojen talousrikosvyyhdestä syytteessä olevat af Ursinin veljekset eivät peitelleet huvittuneisuuttaan matkalla oikeustaloon”*, olisi konteksti ja sen tuottamat konnotaatiot perin erilaiset. Toki tässä tapauksessa tämä hypoteettinen esimerkki ei olisi käytännössä mahdollista hahmojen yleisen tunnettuuden vuoksi.

Kuvaan 05–2 teksti tuo rentoutta, vaikka toisaalta se kuulostaa vanhan äänilevyn toistolta: *”Puolivallattomuus on oikeastaan pikkuisen virheellinen muistikuva. Äitini kutsui minua puolettomaksi, joka on ehkä varsinaissuomalainen ilmaisu ja siitä tämä puolivallattomuus, Sauli Niinistö naureskeli.”* Puolivallattomuus on ollut Sauli Niinistöön yhdistetty mainesana vuoden 2000 presidentinvaaleista saakka. Se ei ole pelkästään ankkuroitu adjektiivi, vaan suorastaan ankkuriketjulla Niinistön nilkkaan kiinnitetty. Sanan merkityssisällön voi kokea vaalitaistelun yhteydessä kaksijakoisesti. Rentoa ja letkeää kenties, mutta istuuko presidenttimyyttiin moinen puolivallattomuus? Oireellisesti Niinistö jo selitteleekin puolivallattomuuden olevan väärä muistikuva: lähtökohtana onkin äidin lanseeraama varsinaissuomalainen ilmaisu ”puoleton”. Tämäkin kuvatekstissä on barthesilaista vuorottelua, ei pelkkää kuvan selitystä vaan lisäelementin tuomista.

Kuvatekstit ovat kaikissa kolmessa lehdessä sinänsä sängen positiivisia. Niistä löytyvät esimerkiksi sanat *riemastua, loistaa, onnitteluja, mieluisa, voittaakseen, ajassa elävä, naureskella*. Tekstien pituus vaihtelee Satakunnan Kansan (kuva 05–5) olemattomasta Etelä-Saimaan (kuva 05–3) yhteensä 35 sanan pituiseen mahtitekstiin.

Vuoden 2011 aineistossa Aamulehden kuvatekstin 11–1 mukaan ”*Sauli Niinistö ilmoitti tiistaina presidenttikampanjastaan rennosti farkuissa ja kauluspaidassa*”. Aivan samaa kuvaa uutisaukeamallaan käyttäneen (11–4) Satakunnan Kansan mukaan ”*Kokoomuksen Sauli Niinistö ilmoitti presidenttiehdokkuudestaan tiedotustilaisuudessa eilen Helsingissä*”. Kahden samaa kuvaa ankkuroivan kuvatekstin ero on pieni, mutta Aamulehden avainsanat *rento* ja *farkut* muuttavat merkitystä paljon epävirallisempaan suuntaan kuin Satakunnan Kansan käyttämät virallisen kuivakka kuvaus *ilmoitti presidenttiehdokkuudestaan tiedotustilaisuudessa*. Tiedotustilaisuus ei järin rentoja konnotaatioita synnytä.

Linnan tähti -pelin yhteydessä (11–2) on ehdokas Niinistön kohdalla teksti ”+ (*plus*) *Haluaa revanssin viime vaalien katkerasta tappiosta. Vallanhaluinen. – (miinus) Ennakkosuosikin paineet. Tähdet sammuvat nopeasti presidenttipelissä. Kokoomus ei ole vielä asettanut ehdokasta.*” Pelin, jossa voittona on tasavallan presidentin tehtävä, näkökulmasta Niinistön plussiksi lasketaan Aamulehdessä revanssin ja vallan halu. Miinuspuoliksi Niinistölle lasketaan ennakkosuosikin paineet ja tähtien nopea sammuminen. Näin Sauli Niinistö ankkuroidaan tässä kuvatekstissä vallanhimoiseksi, katkerana hyvitystä hakevaksi peluriksi.

Kuvissa 11–3, 11–10 ja 11–13 Niinistö istuu valokuvaaja- ja toimittajalauman edessä. Kuvat on otettu jotakuinkin samalla hetkellä samassa paikassa, mutta erilaisilla objektiivilla eri kuvakulmista. Ensimmäisen (11–3, Aamulehti) kuvateksti kertoo ”*Sauli Niinistön (kok.) tiedotustilaisuus presidenttiehdokkuudestaan veti suuren lauman mediaväkeä hikoilemaan Café Ursulan kabinettiin Helsingin Kaivopuistossa.*” Toisen (11–10, Etelä-Saimaa) kuvatekstin mukaan ”*Sauli Niinistö kertoi odotetun uutisen Café Ursulassa Helsingissä tiistaina.*” ja kolmannen (11–13, Helsingin Sanomat) mukaan ”*Kokoomuksen Sauli Niinistön lähtö presidenttiehdokkaaksi varmistui tiistaina. Gallupkuningas tuskin saa haastajia puolueen sisällä*”. Näin samasta tilanteesta jotakuinkin samalla hetkellä otettujen kuvien konnotaatiot ankkuroituvat paitsi kuvakulmien myös kuvatekstien kautta varsin erilaisiksi. Kuvailu Kaivopuiston Cafe Ursulassa presidenttiehdokkaan perässä hikoilevasta mediaväestä muodostaa toisenlaisia mielikuvia kuin kuivakka toteamus presidenttiehdokkaaksi lähtemisen varmistumisesta. Lisäksi *Kaivopuiston Café Ursulassa hikoileva mediaväki* toimii myös barthesilaisena vuorotteluna: se lisää kuvaan aivan uuden tason muuttamalla siinä näkyvän hyvin arkipäiväiseltä näyttävän tilan hienostuneen helsinkiläisravintolan kabinetiksi, jonne mediaväki on tunkeutunut suuren uutisen perässä.

Jenni Haukio kantaa pahvi-Saulia varastoon sekä Aamulehden kuvassa 11–5 että Satakunnan Kansan kuvassa 11–15. Myös kuvateksti on molemmissa Alma Median julkaisemissa lehdissä täysin sama: ”*Jenni Haukio kantoi pahvi-Saulin varastoon vuoden 2006 presidentinvaalien jälkeen*”. Päällisin puolin teksti vain selittää kuvassa näkyvän tapahtuman, mutta siitä huolimatta Jenni Haukio kantamassa nimenomaan *pahvi-Saulia* myös ankkuroi konnotaatioita ehdokas Niinistöstä vaimonsa kuljeteltavana kuivakkaan pahvisena tyyppinä. Riippuu näkökulmasta, kokeeko kuvan konnotaatiot ehdokas Niinistön kannalta hauskoina ja positiivisina vai häntä halventavina.

Kuvat 11–6, 11–7 ja 11–8 muodostavat kolmen kuvan kokonaisuuden. Ensimmäisessä kuvassa (11–6) poseeraa kaksitoista vuotta nuorempi Sauli Niinistö rennossa asennossa, tupakka suussa pöydän ääressä vuonna 1999. Jos henkilöä ei tuntisi, eikä kuvateksti henkilöllisyyttä paljastaisi, kuvassa voisi kuvitella olevan vaikkapa amerikkalainen elokuvatähti. Kuvateksti paitsi ankkuroi hänet valtionvarainministeriksi, myös tuo vuorottelufunktion mukaisesti lisäinformaatiota kertomalla, että hän kieltäytyi presidenttiehdokkuudesta. ”*Valtionvarainministerinä 1999. Tuolloin Niinistö kieltäytyi presidenttiehdokkuudesta.*” Syy kieltäytymiseen näyttää ilmeiseltä – näin boheemi mies ei ollut vielä valmis lähtemään tavoittelemaan niin arvovaltaista tehtävää.

Kuvateksti 11–7 kertoo, että ”*Vuoden 2006 vaalissa Niinistö hävisi toisella kierroksella Tarja Haloselle.*” Kuvateksti 11–8 jatkaa tarinaa: ”*Taas kerätään joukkoja. Viime kerralla Niinistöä tuki muiden muassa Jaana Pelkonen*”. Kuusi vuotta sitten hävittiin, mutta se oli vasta sodan ensimmäinen taistelu – taas kerätään joukkoja. Kuvatekstien voi kokea kytkevän tasavallan presidentin tehtävästä kamppailun osaksi sotilaallista retoriikkaa. Kuvassa 11–11 Niinistön vaimo Jenni Haukio on etualalla. Niinistö katselee häntä virnistäen. Kuvatekstin mukaan ”*Niinistön vaimo, kokoomuksen viestintäpäällikkö Jenni Haukio oli kehottanut miestänsä tekemään presidenttiehdokkuudesta juuri sen päätöksen, joka tuntuu parhaalta. – En ole miettinyt omaa rooliani mahdollisena presidentin puolisona. Se on liian aikaista, Haukio sanoi*”. Kuvatekstin voi lukea perinteistä miehen ja vaimon suhdetta uusintavana – mies päättää suuret asiat, vaimo mukautuu päätöksiin. Toisaalta Haukio kieltää edes miettineensä omaa rooliansa presidentin puolisona. Sen voi myös tulkita luovan sellaisen kontekstin, jossa Haukio ei pidä mitenkään itsestään selvänä perinteiseen presidentinrouvan rooliin asettumista. Joka tapauksessa kuvateksti ankkuroi Haukion, 34, mahdolliseksi tasavallan presidentin puolisoiksi. Hän olisi roolissa huomattavasti totuttua nuorempi.

Helsingin Sanomien kuvateksti 11–12 vahvistaa myös visuaalisesti rakennettua vastakkainasettelua pääministeri Kataisen ja presidenttiehdokas Niinistön välillä. ”*Pääministeri Jyrki Katainen (kok.)*

esitteli eilen uutta hallitusohjelmaa eduskunnalle. Sauli Niinistö (kok.) kertoi Helsingissä lähtevänsä ehdolle presidentinvaaleissa.” Samaan aikaan kun Katainen esittelee hallitusohjelmaa, Niinistö pitää tiedotustilaisuutta toisaalla. Barthesilaisen vuorottelufunktion mukaisesti ulkona takki käsivarrella seisova Niinistö muuttuukin eduskunnassa puhuvan Kataisen kilpailijaksi. Kuva ja kuvateksti tekevät yhdessä selväksi, että Niinistö ja Katainen eivät ole parhaita kavereita. Vuonna 2005 puheenjohtaja Katainen oli läsnä Niinistön tiedotustilaisuudessa, mutta nyt Niinistö päätti pitää tiedotustilaisuuden yhtä aikaa Kataisen tärkeän linjapuheen kanssa.

Suomenmaa on keskustan pää-äänenkannattaja, joten ei ole ihme, että sen kuvatekstit eivät Niinistön ehdokkuutta ylistä. Kuvatekstin 11–17 mukaan ”*Sauli Niinistön ilmoittautuminen presidenttikisaan selkeyttää ehdokasasetelmia ja kiinnosti mediaa*”. Huomionarvoista on, että Niinistöä ei kutsuta esimerkiksi ennakkosuosikiksi: hänen ehdokkuutensa nyt vaan sattuu *selkeyttämään ehdokasasetelmia* ja siksi myös kiinnostamaan mediaa. Kuvateksti 11–18 jatkaa samaa linjaa: ”*Sauli Niinistö lopulta aikaisti pitkään panttaamaansa ilmoitusta.*” Termiin *panttaaminen* liittyvät konnotaatiot ovat negatiivisia. Kuvassa 11–19 ei ole Sauli Niinistö, vaan joukko keskustalaisia vaikuttajia istumassa pöydän ääressä. Kuvasta muodostuu konnotaatio neuvottelutilanteesta, mutta kuvatekstin mukaan tuoma vuorottelu ankkuroi neuvottelun koskemaan nimenomaan Niinistön ehdokkuutta. ”*Sauli Niinistön presidenttiehdokkuus oli takuuvarma puheenaihe eilen eduskunnan kuppilassa. Aiheesta keskustelemassa Eero Reijonen, Juha Rehula, Timo Kalli ja Sirkka-Liisa Anttila.*” Kuvateksti ankkuroi konnotaation palaverista, jossa suunnitellaan keskustan vastastrategiaa Niinistön pään menoksi siitä, miten Niinistön gallupsuosio saadaan pysäytettyä ja keskustan ehdokas hänen tilalleen mielipidetutkimusten kärkisijan kautta Tasavallan presidentiksi.

Vuoden 2017 aineistossa Aamulehden kannessa (17–1) on Pirkanmaalla asuva Heikki A. Ollila ja ohessa iskusanoina ytimekkäästi ”*Presidentin puuhamies*”. Näin Aamulehti on paikallistanut valtakunnan uutisen omalla levikkialueellaan vaikuttavaan henkilöön. Terminä puuhamies on monimerkityksellinen, sen voi lukea aktiivisena tekemisenä tai hieman ivallisena viittauksena kaikenlaiseen puuhasteluun. Saman lehden pääkirjoitussivulla (17–2) kuvateksti kertoo, että ”*Sauli Niinistö päätti maanantaina median ja kansan pitkän odotuksen odotetulla pää-*”. Ilmeisen taittovirheen vuoksi kuvatekstin toinen rivi on jäänyt pois lehdestä. Mielenkiintoista on, että lehti kuvailee median ja kansan odottaneen pitkään. Halutessaan tämän voi tulkita kritiikiksi Niinistölle turhanpäiväisestä vetkuttelusta tai vaihtoehtoisesti ylistäväksi arvioksi: viimein saimme odotetun tiedon rakastetun johtajan jatkohaluista.

Aamulehti uutisaukeamalla (17–3) kuvatekstin mukaan ”*Tasavallan presidentti Sauli Niinistö kertoi presidentin virka-asunnossa Mäntyniemessä, että hän pyrkii seuraavalle kaudelle, mutta mittauttaa kannatuksensa valitsijayhdistyksen kautta*”. Tämä on neutraalia ja asiallista uutiskieltä, jossa ainakin pintapuolisesti tarkasteltuna tiukan objektiivisesti kuvaillaan tapahtunutta. Toisaalta tekstissä korostuvat avainsanat tasavallan presidentti ja Mäntyniemi, jotka ankkuroivat uutistapahtuman presidentti-instituution ja sen myyttiseenkin merkitykseen. Samaan Alma Media -konserniin kuulunut Satakunnan Kansa käyttää pilkulleen samaa tekstiä kuvan 17–8 yhteydessä.

Hyvin vastaavaa muotoilua käytetään Etelä-Saimaassa (17–4), jonka kuvateksti on: ”*Presidentti Sauli Niinistö ilmoitti halukkuudestaan toiselle kaudelle virka-asunnossaan Mäntyniemessä maanantaina. Niinistö kertoi, että valitsijayhdistystä on suunniteltu jo viime kesästä alkaen*”. Etelä-Saimaan kuvatekstissä 17–5 kerrotaan ilmoitusluontoisesti ”*Presidentti Sauli Niinistöllä on vankka kansan suosio tukenaan. Kuva viime kesän Imatran vierailulta*”. Kuvateksti sisältää paitsi väitteen suosiosta myös viittauksen kansaan vastaavasti kuin Aamulehden kuvassa 17–5. On ilmeistä, että Niinistö nautti keväällä 2017 merkittävää kansansuosiota, mutta kertoessaan tämän faktana lehti samalla uusintaa ja vahvistaa mielikuvaa suositusta presidentistä.

Helsingin Sanomien uutiset sivulla kahdesta valokuvasta yhdistetyssä kuvassa (kuva 17–6) on kaksi kuvatekstiä. Vasemmalla oleva kuvateksti kertoo ”*Tasavallan presidentin virallinen muotokuva vuodelta 2012*”. Oikeanpuoleisen kuvatekstin mukaan ”*Sauli Niinistö ilmoitti halukkuudestaan jatkokaudelle maanantaina*”. Kuvateksti ankkuroi ja toisintaa visuaalisen merkityksen: ensimmäinen kausi on takana, toista puolikasta eli jatkokaudesta haetaan seuraavaksi. Lehden uutisaukeaman kuvateksti (17–7) on neutraali: ”*Presidentti Sauli Niinistö kertoi jatkohaluistaan tiedotustilaisuudessa Mäntyniemessä maanantaina*”. Myös Satakunnan Kansan arkistokuva 17–9 on tekstitetty korostetun asiallisesti. ”*Tasavallan presidentti Sauli Niinistön virkaanastujaisissa 1.3.2012 uuden presidentin virkaanastujaispuhetta kuuntelivat hänen edeltäjänsä Tarja Halonen sekä eduskunnan puhemies Eero Heinäluoma*”.

Myös kuvatekstit vuoden 2017 aineistossa vastaavat aiemmin visuaalisesta materiaalista tehtyjä havaintoja: istuvan presidentin ehdokkuutta jatkokaudelle käsitellään arvokkaalla, joko positiiviseksi tai neutraaliksi luettavalla tavalla. Toisaalta lähestymistapaa voisi kuvailla myös tylsäksi ja tasapaksuksi: kielen monimerkityksellisyydellä ei leikitellä, eikä kuvien sisältöihin rakenneta lisätasoja.

5. Johtopäätöksiä ja pohdintaa

5.1. Mitä tutkimusaineisto kertoi?

Tavoitteenani on ollut selvittää, kuinka suomalaiset sanomalehdet ovat kuvittaneet uutisen Sauli Niinistön asettumisen presidenttiehdokkaaksi vuosina 2005, 2011 ja 2017: miten ja millaista todellisuutta artikkeleiden kuvat ovat luoneet ja representoineet Niinistön ehdokkaaksi asettumista. Tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt semioottista kuva-analyysia. Lisäksi olen hyödyntänyt Seppäsen (2001 & 2003) korostamaa visuaalista lukutaitoa aineiston tulkinnassa pyrkien havainnoimaan kulttuurin ja yhteiskunnan merkitystuotannon mekanismeja ja tapoja.

Tutkimusmateriaaliin kuuluvien kuvien määrä vaihteli eri vuosina selvästi: 2005 kuvia oli 11, 2011 kuvia oli 20 ja 2017 vain 9. Kuva-aineiston pinta-ala on vuonna 2005 yhteensä 4 328 cm², 2011 yhteensä 5 097 cm² ja 2017 yhteensä 3 363 cm². On perusteltua todeta, että muutos kuvien määrässä ja pinta-alassa kertoo tapahtuman uutisarvosta: mitä laajemmin aihetta käsitellään, sitä oleellisempänä sitä pidetään. Myös näillä mittareilla tarkasteltuna Niinistön ehdokkuus oli uutisarvoltaan merkittävin vuonna 2011, jolloin Tarja Halosen toinen kausi oli päättymässä. Kun Niinistö pääsi vuoden 2006 vaaleissa toiselle kierrokselle hänen voidaan ajatella nousseen tavallisten poliitikkojen kategoriasta omiin korkeuksiinsa ja presidenttipörssin selvään kärkeen. Ilmoittauduttuaan ehdokkaaksi vuonna 2011 hänessä nähtiinkin välittömästi todennäköisin seuraavaa presidentti. Vuonna 2017 puolestaan tiedotusvälineet ja kansa osasivat jo odottaa uutista ehdokkuudesta toiselle kaudelle, joten tapahtuman uutisarvo ei ollut niin merkittävä.

Aineistot tutkimusvuosilta muodostavat kolme selkeää kokonaisuutta, joiden visuaalisuudessa on havaittavissa yllättävänkin paljon lehtien välistä yhtenäisyyttä. Vuoden 2005 aineistossa Sauli Niinistön ehdokkuutta käsitellään kaikissa lehdissä varsin asiallisesti ja arvokkaasti. Lehtien kuvakokonaisuuksien synnyttämiä konnotaatioita voi luonnehtia siten, että Satakunnan Kansa on sävyiltään positiivinen, Aamulehti monivivahteinen ja Etelä-Saimaan kuvista on löydettävissä näkyvästi negatiivisimmat konnotaatiot. Helsingin Sanomien kuvakokonaisuudessa esiintyy epäröivä pelimies, kun taas Suomenmaa kuvittaa ehdokkuuden kuivan asiallisena pikku-uutisena.

Vuoden 2011 aineistossa kuvien määrä kasvoi selvästi aiempaan verrattuna. Etelä-Saimaan, Satakunnan Kansan ja Helsingin Sanomien kuvat muistuttavat toisiaan, mutta kuvien synnyttämissä

vaikutelmissa on löydettävissä eroja. Etelä-Saimaan kuvakokonaisuudessa on positiivinen sävy, Helsingin Sanomien kuvaparissa hieman negatiivinen. Satakunnan Kansassa Sauli Niinistö on yksinäinen mies. Aivan omia polkujaan kulkee keskustan pää-äänenkannattaja Suomenmaa, jonka uutisaukeaman pääjutussa käsitellään Niinistön ehdokkuutta, mutta kuvassa esiintyvät Niinistön sijaan keskustapoliitikot. Sitä ei voine pitää keskustalaisen lehden kohdalla yllättävänä.

Vuoden 2017 aineistossa kuvien määrä puolestaan laski ja käsittelytapa muuttui etäisen asialliseksi. Enemmistö aineiston kuvista on otettu tasavallan presidentin virka-asunnossa Mäntyniemessä, joka miljöönä luo kuviin seurakuntasalia muistuttavan hartaan tunnelman. Niinistö esiintyy kuvissa yksin ja etäältä kuvattuna pukeutuneena tummaan pukuun ja kravattiin, mitkä myös rakentavat virallista ja arvokasta tunnelmaa. Suomenmaa ei käsitellyt vuonna 2017 Niinistön ehdokkuutta laisinkaan.

Tutkimuskohteena olleet lehdet ovat Suomenmaata lukuun ottamatta oman ilmoituksensa mukaan sitoutumattomia, mutta herää kysymys, missä määrin ne heijastelevat asenteiltaan ja uutisointipainotuksiltaan esimerkiksi omistajien, toimituksen tai alueensa väestöpohjan poliittista jakaumaa. Voidaan myös kysyä, miten ylipäätään voisivat olla mahdollisia sellaiset ideaalikäsitteet kuin neutraali sanomalehti ja lähestymistapa tai objektiivinen uutinen. Neutraalia objektiivisuutta on usein suositeltavaa tavoitella, mutta on perusteltua ajatella, ettei sitä ole mahdollista edes teoriassa saavuttaa.

Aamulehdessä innostuttiin vuonna 2011 uutisoimaan Niinistön ehdokkuudesta huomiota herättävän laajasti. Lehden ilakoiva Niinistö-huuma poikkesi selvästi muista tutkimusaineiston lehdistä. Suomenmaata lukuun ottamatta tutkimusaineiston lehdet ovat virallisesti sitoutumattomia, mutta Aamulehden Niinistö-myönteisyys herättää kysymyksiä siitä, onko vuoteen 1992 kokoomuksen äänenkannattajana ollut lehti vielä nytkään täysin irti kokoomuksesta.

Kiinnostavan draaman kaaren voi nähdä siinä, että vuosina 2005 ja 2017 Niinistöä käsiteltiin asiallisena pukumiehenä, mutta vuoden 2011 kuvissa hän esiintyy paitahihasillaan, polttaa tupakkaa, hörppii kahvia tai kävelee farkut jalassa parkkipaikalla – nämä tilanteet eivät rakenna perinteistä mielikuvaa arkipäivän yläpuolella olevasta kansakunnan johtajasta. Mielenkiintoinen havainto on myös se, että vuonna 2005 Niinistöä kuvattiin alaviistosta. Vuoden 2011 aineistossa hän esiintyy monissa kuvissa yläviistosta laajakulmaobjektiivilla kuvattuna, joka saa kohteen näyttämään pienemmältä ja ikään kuin altavastaajalta. Vuonna 2017 alaviisto kuvakulma on jälleen palannut vallitsevaksi kuvaformaatiksi.

Kuvien muutokselle voi löytää monta syytä. Se kertonee paitsi lehdistön muutoksesta ja ennakkosuosikiksi nousseen Niinistön aseman muuttumisesta, mutta myös Niinistön tietoisesta kampanjastrategiasta: hän halusi julkistaa ehdokkuutensa vuonna 2011 aiempaa nuorekkaammassa ja rennommassa hengessä. Aivan ilmeistä on myös presidentti-instituution ylevöittävä vaikutus käsittelytapaan vuonna 2017, jolloin jopa arkistokuvina käytetään ainoastaan myyttistä presidenttiyttä uusintavia otoksia.

5.2. Kuvien ja median muutoksesta

Digitaalitekniikan kehitys on mullistanut perinteisen median toimintaympäristön ja tämä muutos heijastuu myös tutkimusaineiston paperilehtiin. Tiedotusvälineet ovat joutuneet sopeutumaan uuteen kilpailutilanteeseen, jolloin visuaalisuus ja viihteellisyys ovat nousseet entistä tärkeämmiksi.

Hyvä esimerkki kehityksestä kohti iltapäivälehtimäisempää kuvankäyttöä löytyy Aamulehdestä. Vuonna 2005 Niinistön ehdokkuus uutisoitiin Aamulehdessä kahdella kuvalla, kuusi vuotta myöhemmin samassa lehdessä on seitsemän Niinistö-aiheista kuvaa, Linnan tähti -peli ja vielä niiden lisäksi neljä kasvokuvaa Niinistön kannattajista. Myös kuvien tyyli on muuttunut: vuonna 2005 Niinistöstä julkaistut kuvat olivat huomattavasti virallisempia ja asiallisempia kuin vuoden 2011 lehtikuvat. Aiemmin laajasti käsitellyn asiallisuuden paluun vuonna 2017 voi tulkita osaltaan johtuvan myös paperilehden roolin ja lukijaprofiilin muutoksesta. Paperilehdet ovat ohentuneet ja niiden lukijakunta on ikääntynyt. Suomenmaa jopa ehti tutkimusjakson aikana muuttua päivälehdestä viikkolehdeksi.

Johtuuko tutkimusaineistossa havaittava kuvien muutos ehdokkaan muutoksesta, hänen asemansa muutoksesta, ajan muutoksesta vai median muutoksesta? Luultavasti syitä on useampi kuin yksi. Ei ole sattumaa, että Sauli Niinistö on vuoden 2011 tiedotustilaisuudessa jättänyt kravatin kotiin ja pukeutunut farkkuihin ja kauluspaitaan. Kyseessä on tietoinen ratkaisu, jolla ehdokas tahtoo muuttaa hänestä syntynyttä mielikuvaa aiempaa epävirallisempaan suuntaan. Viime vuosina poliitikot ylipäättään ovat astuneet ahnaasti viihteen areenoille. Olemme jo tottuneet näkemään presidenttiehdokkaita, ministereitä ja puoluejohtajia hupailuohjelmissa. Jäyhinkin kansanedustaja joutuu käärimään hihansa ja pyöräyttämään avokadopastan suorassa lähetyksessä, jos mahdollisuus suinkin tarjoutuu. (Torkki 2014, 231.)

Henkilöön menevän avoimuuden tavoitteena on kertoa yleisölle, millainen poliitikko 'todella' on ihmisenä. Julkisuuden kautta hän pyrkii kasvattamaan itseään kohtaan tunnettua luottamusta ja vetovoimaa. Jos puolueet ovatkin 'yhtä ja samaa', politiikassa näkyvät persoonat voivat nousta symboloimaan esimerkiksi tietynlaista arvomaailmaa; kuka tahansa voi nähdä eroja henkilöiden välillä. Persoonan esiintuminen antaa äänestäjille tunteisiin vetoavan samaistumisinnan, mutta julkisen persoonan pohjana on oltava ehdokkaan aito identiteetti. Jos imagolle ei löydy ehdokkaan persoonasta katetta, on se vaarassa romahtaa. (Niemi, 2006, 229–230.)

Sanomalehtien laskevat myyntitulot aiheuttavat muutospaineita, sillä journalismin on yritettävä sopeutua uudenlaiseen toimintaympäristöön (Väliverronen 2009, 13). Kovassa kilpailutilanteessa sähköistä mediaa vastaan painivat sanomalehdet pyrkivät tuottamaan aiempaa elämyksellisempää ja ihmisläheisempää journalismia. Presidenttiehdokkaatkin halutaan esittää myös visuaalisesti aiempaa elämyksellisemmin. Esitystapoihin vaikuttanee myös se, että vuonna 2011 Niinistö ei ollut enää presidentinvaalien haastaja, vaan ylivoimainen ennakkosuosikki. Etenkin Aamulehden aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että lehdessä on päädytty jo 29. kesäkuuta 2011 siihen käsitykseen, että uutisoimme nyt Suomen seuraavasta presidentistä. Tutkimusaineiston pohjalta olisi myös mahdollista kysyä, kunnioitettiinko presidentti-instituutiota ja sitä kautta myös presidenttiehdokkaita kuusi vuotta aiemmin enemmän kuin vuonna 2011, mutta tällaista tulkintaa vastaan sotivat havainnot vuoden 2017 aineistosta. Istuvan tasavallan presidentin ehdokkuudesta jatkokaudelle uutisoitiin jälleen viralliseen ja kunnioittavaan sävyyn.

5.3. Kulttuurin käsivarret vallankahvassa

Kun sosialismi romahti, ihmiset ryntäsivät kaduilla ja kaatoivat Leninin patsaat jalustoiltaan. Patsaiden kaataminen ei ollut uutta: aina vallan kumoutuessa ensimmäiseksi murtuvat vallan näkyvät osoittimet, kuvat ja kuvastot eli vallan visuaaliset järjestykset. Myös arkisen visuaalisen kulttuurin kuvastot ovat poliittisia kuvastoja. Jokainen uutiskuva tai mainos tuotetaan yhteiskunnassa, ja siihen kytketään aina joitakin merkityksiä sulkemalla joitakin merkityksiä ulkopuolelle. (Seppänen 2003, 14.) Toimituksissa tehdään jatkuvasti päätöksiä siitä, millaiseksi arjen visuaalinen todellisuus muodostuu.

Lehtikuvia ja muuta visuaalista journalismia tutkiessa merkittävä kysymys on, kuinka suuri vaikutus visuaalisuudella on ihmisten käsityksiin ja käyttäytymiseen. Joukkoviestinnän ja journalismin vaikutukset nähdään yleensä ennen kaikkea pitkäaikaisina ja kasautuvina. Viestintä vaikuttaa siihen, millä tavalla miellämme todellisuuden: mistä näkökulmasta sitä katsomme, millä kielellä siitä puhumme ja millaiseksi ymmärrämme muut ihmiset, pohtii Kunelius (1997). Hän toteaa: ”Jos joukkoviestinnän vaikutuksia haluaa *mitata*, jää kysymys vaikutuksista helposti avoimeksi. Jos asiaa *ajattelee* tovin, on vaikea epäillä vaikutuksen laajuutta” (Kunelius 1997, 132).

Ihmiskunnan historiassa on tapahtunut kaksi merkittävää käännekohtaa: kirjoitus- ja valokuvaustaidon keksiminen. Ensimmäisestä on aikaa tuhansia vuosia, mutta toista, ’teknisten kuvien keksimistä’, olemme paraikaa todistamassa. Näin väittää kommunikaation filosofian professori Vilém Flusser. (Vanhanen 1991, 25.) Vaikka Flusserin näkökantaan ei varauksetta yhtyisikään, lienee joka tapauksessa selvää, että kuvilla ja niin sanotuilla teknisillä kuvilla on suuri merkitys ihmisten kokemusmaailmaan, tapaan jäsentää, kokea ja arvottaa todellisuutta.

On perusteltua sanoa, että informaation jakelussa on siirrytty viime vuosikymmeninä typografian aikakaudesta kohti visuaalisuuden ja kuvallisuuden aikakautta. Historiallisessa tarkastelussa kulttuurin kuvallistumista on lähes mahdotonta erottaa kahdesta modernin kulttuurin piirteestä: teknologian kehityksestä ja kulttuuriteollisuuden synnystä. Väitetään jopa, että kuvat ovat saaneet teknologisen kehityksen myötä kulttuurissamme niin hallitsevan aseman, että raja reaali-todellisuuden ja kuvien välillä on hämärtynyt: todellisuus on latistunut eräänlaiseksi esitykseksi 'todellisuudesta'. (Seppä 2007, 14–17.) Instagramin kaltaisten visuaalisten palveluiden nousu on merkittävä osa tätä pitkä linjan kehityskulkua, jota se on entisestään kiihdyttänyt ja voimistanut: visuaalinen sisältö kertoo oleellisen, kirjoitettu teksti on ainoastaan sivuroolissa.

Mielikuvayhteiskunnan logiikka pätee yhtä hyvin presidentin valintaan kuin tuotteen ostamiseenkin. Vaaleissa monet ihmiset tekevät äänestyspäätöksensä televisioesiintymisten, uutiskuvien ja väittelyistä syntyneiden vaikutelmien perusteella. Yllättävän harva jaksaa todella paneutua siihen, mitä ehdokkaat sanovat, mitä hän itse on kirjoittanut tai mitä hänestä on kirjoitettu. Vain harva on tavannut esimerkiksi ketään presidenttiehdokkaista henkilökohtaisesti, mutta enemmistö täysi-ikäisistä suomalaisista on nähnyt kuvia heistä.

Kun puhutaan perinteisestä lehdistöstä, muistetaan usein mainita, että sanomalehden linja on luettavissa pääkirjoituksesta. Siellä se virallisesti määritelläänkin, mutta luultavasti huomattavasti

suurempi osa lehden lukijoista kiinnittää huomiota lehden julkaisemiin kuviin kuin lukee lehden pääkirjoituksen. Päätoimittajat ovat taustaltaan lähes poikkeuksetta kirjoittavia toimittajia, joten oletettavasti he näkevät sanojen merkityksen korostuneena. Mielenkiintoista onkin, kuka päättää sanomalehden visuaalisesta linjasta esimerkiksi presidenttiehdokkaiden kuvien valinnassa ja käsittelyssä. Kuvatoimittajilla ja taittajilla voi olla tätä kautta paljonkin valtaa.

On selvää, että kuvalla, tekstillä ja kuvatekstillä voi vaikuttaa, luoda ja uusintaa mielikuvia ja merkityksiä: valokuvaajalla, kuvatoimittajalla, taittajalla ja muilla ammattimaisilla visuaalisten ja verbaalisten järjestysten tuottajilla on siis periaatteessa huomattavasti valtaa. Kyse on Michel Foucaultin korostamasta vallasta, joka ei perustu fyysiseen pakkoon vaan kykyyn keskittää, muokata ja käyttää kulttuurisia voimavaroja.

”Vallankäyttö ei ole ilmeinen tosiasia, eikä se ole rakenne, joka kestää tai murskataan; se on jotakin, jota on kehitetty, muutettu ja organisoitu; se liittyy prosesseihin, jotka ovat enemmän tai vähemmän sopeutuneet tilanteisiin. Valtasuhteet ovat juurtuneet sosiaalisen koko verkostoon.” (Foucault 2000, 345.)

Mutta kuinka usein ja millaisissa tilanteissa valtaa käytetään tietoisesti? Ovatko esimerkiksi tässä tutkimuksessa löytämäni ja käsittelemäni moniulotteiset merkitykset huolella harkittuja, onko niillä tietoisesti pyritty johonkin selkeään päämäärään. Olisiko sittenkin niin, että kuvavirrasta on poimittu jollakin tavalla kiinnostavilta näyttäviä, muiden uutisten muodostamaan kontekstiin ja taittotilaan helposti sopivia otoksia. Käännyn sille kannalle, että julkaistavia kuvia valittaessa ei yleensä erityisen syvällisiin, tiedostaviin ja monimutkaisiin pohdintoihin tai vaikutuspyrkimyksiin heittäydytä. Ripeässä työtahdissa kasattavassa julkaisussa harvoin on aikaa pyrkiä kovin tietoisesti luomaan kuvien ja kuvatekstien avulla suuria, lukijoita piilomerkityksiin johdattelevia rakenteita. Erään suurehkon sanomalehden päätoimittaja valitteli Seppäsen (2005, 256) mukaan joidenkin kuvaajien olevan niin leipääntyneitä työhönsä, etteivät he viitsi kuvauspaikalle tullessaan edes nousta autosta, vaan roiskivat kuvansa sivuikkunasta.

Mielestäni on myös ainakin osittain harhaanjohtavaa puhua sitoutumattomien sanomalehtien kohdalla linjasta. Ei ole yhtenäistä tietoista toimijaa nimeltä lehti, vaan on olemassa ryhmä subjektiivisia ihmisiä, jotka kulkevat kukin omia polkujaan. Kokonaisuutta ideoi, tuottaa ja levittää suuri joukko ihmisiä, jotka tekevät päätöksiä ja luovat alati muuttuvia sisältöjä yhdessä. Esimerkiksi valokuvaaja saattaa olla vasemmistolainen, kuvatoimittaja keskustalainen ja päätoimittaja kokoomuslainen. Heillä jokaisella voi olla omat reittinsä ja tavoitteensa, joiden tuloksena lehteen

painettava kokonaisuus syntyy. Päätoimittajan mielipide toki periaatteessa ratkaisee, mutta käytännössä nykyaikainen sanomalehti on erilaisten mielipiteiden ja henkilöiden mosaiikki.

Pietilän (1996) mainitsema kulttuurin pitkä käsivarsi on siis kirjoittanut – ja piirtänyt! – suuren osan näistä merkityksistä ihan huomaamatta. Kenties voisikin muotoilla asian niin, että osan merkityksistä kyseinen käsivarsi asettelee jo toimituksessa, osan sitten vasta yksittäisten kuvia tulkitsevien yksilöiden aivokuoressa. Mediasisältöihin ei rakenneta tietoisesti hirvittävää määrää piilomerkityksiä ja vilttejä konnotaatioita odottamaan yhteiskuntatieteilijän tulkintaa. Ja hetkinen, eihän ainakaan tavallisen lukijan lehdenlukuhetki sisällä paneutunutta kuva-analyysia. Aamukahvin ääressä paperilehteä tai sen digitaalista versiota silmäiltäessä tuskin etsitään, saati löydetään hurjaa määrää syviä, hyviä tai huonoja representaatioita, merkityksiä, konteksteja ja konnotaatioita.

Tätä tutkielmaa laatiessa itseäni on toistuvasti vaivannut perustavaa laatua oleva kysymys: onko kuva-analyysissä ja merkitysten kaivelemisessa enemmän kysymys tieteestä vai pääasiassa mielikuviusharjoituksesta. Kertovatko esimerkiksi tämän tutkimuksen aineistosta tekemäni tulkinnat eniten minusta itsestäni, oman pääni sisäisestä subjektiivisesta maailmasta vai jollakin objektiivisemmalla tasolla kuvien sisällöstä. Myös Charles Peirce puhui loputtomasta merkitysten synnystä kaikkien merkkien kohdalla (Hietala 1996, 39).

Selvää on, että vaikka niin sanottu tavallinen lehdenlukija ei koeta hahmottaa kuvista monimutkaisia merkitysrakenteita, saati pura niitä akateemiseksi sivistysnaviidakoksi, hän ottaa joka tapauksessa vastaan kuvien välittämiä vaikutteita ja merkityksiä. Tässä Pietilän (1996) mainitsema kulttuurin pitkä käsivarsi piirtää puumerkkinsä, luo ja muokkaa mielikuvia työvälineenään tiedotusvälineet. Olen vakuuttunut, että tätä prosessia on syytä analysoida ja havainnoida, vaikka kuva-analyysi ei eksakteja, täysin havainnoijasta riippumattomia tulkintoja voikaan muodostaa. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa visuaalisen maailman tutkimista ei pitäisi väheksyä, saati unohtaa. Viime aikoihin saakka kuvat ovat jääneet usein hieman kuin lapsipuolen asemaan, yhteiskuntatieteiden lingvistisen käänteen ja verbaaliseen tekstianalyysiin keskittymisen jalkoihin. Samalla on jätetty syrjään valtaisa siivu pääasiassa näköaistin kautta todellisuutta hahmottavan biologisen olennon, ihmisen, kokemusmaailmaa.

Mielestäni voidaan perustellusti sanoa, että Sauli Niinistö ei olisi tasavallan presidentti ilman median hänestä välittämiä kuvia ja niiden rakentamia mielikuvia. Paperilla, digitaalisesti ja televisioruudussa

esityksillä kuvilla on ollut oma käsivartensa mielikuvien palapelissä, valtapelissä ja lopulta poliittisen järjestelmän muotoutumisessa.

Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen kohde olisi vertailla, millaisin kuvin, pinta-aloin ja painoituksin muiden presidenttipeliin osallistuneiden ehdokkuudesta uutisoitiin eri sanomalehdissä. Samoin tutkimusta olisi perusteltua laajentaa otsikkojen ja artikkelien sisältöihin. Helsingin Sanomien entinen vastaava päätoimittaja Kaius Niemi onkin toivonut akateemista tutkimusta siitä, ovatko tiedotusvälineet suorastaan sylkioiria suhteissaan Niinistöön: ”Onhan sellainen mahdollisuus olemassa, että voimakkaan kansansuosion omaavaa henkilöä kohdellaan enemmän silkkihansikkain kuin pienempää suosiota nauttivaa” (Mörttinen & Nurmi 2018, 159–160). Päätoimittaja on pohdinnassaan epäilemättä oikeassa. Hyvä esimerkki pidäkkeettömästä Niinistö-huumasta löytyy tästäkin aineistosta Aamulehden visuaalisesta ilotulittelusta vuonna 2011.

Tutkimusaineistoni pohjalta ei voida perustellusti tehdä erityisen pitkälle meneviä tulkintoja tai johtopäätöksiä siitä, millaisin visuaalisin keinoin tiedotusvälineet esittivät Sauli Niinistön presidenttiehdokkaana. Presidentti-instituutioon liittyvä arvokkuus heijastuu vuoden 2017 aineistosta, jossa Niinistön hahmoa kohdellaan selvästi kunnioittavammin kuin aiempina vuosina. Kuluneina vuosina hän on kasvanut kiharatukkaisesta pelimiehestä myyttiseksi presidenttihahmoksi. Tästä huolimatta kuva-aineisto on omiaan vahvistamaan käsitystäni siitä, että eräs selitys Niinistön kansansuosiolle ja hänen nousullaan tasavallan presidentiksi on henkilöbrändiin kuuluva boheemi riippumattomuus ja sopivasti rosoinen historia. Niinistön julkisessa hahmossa on nähtävissä ripaus menneen maailman sankarihahmoa, Camel-bootseilla omia polkujaan kulkevaa yksinäistä Marlboro-miestä. Tätä tarinaa paitsi hän itse, myös media on rakentanut innokkaasti ja halulla. Annetaan kuitenkin viimeinen sana Sauli Niinistölle itselleen, joka teoksensa *Hiljaisten historia* (2007, 5) esipuheessa pohtii seuraavaa:

”Jokaisen ihmisen takana on tarina, jokaisella tapahtumalla on merkitys ainakin jollekin. [...] Niiltäkin osin kuin päänäyttämönä on tsunami tai presidentinvaalit, olen yrittänyt etsiä pikemminkin pieniä inhimillisiä havaintoja kuin suuria selityksiä.”

Aineisto- ja lähdeluettelo

Primääriaineisto

Sanomalehdet

Aamulehti, 1.4.2005

Etelä-Saimaa, 1.4.2005

Satakunnan Kansa, 1.4.2005

Helsingin Sanomat, 1.4.2005

Suomenmaa, 1.4.2005

Aamulehti, 29.6.2011

Etelä-Saimaa, 29.6.2011

Helsingin Sanomat, 29.6.2011

Satakunnan Kansa, 29.6.2011

Suomenmaa, 29.6.2011

Aamulehti, 30.5.2017

Etelä-Saimaa, 30.5.2017

Helsingin Sanomat, 30.5.2017

Satakunnan Kansa, 30.5.2017

Kirjallisuus

Airola Anu & Koskinen Heikki J. & Mustonen Veera (toim.), *Merkillinen merkitys*. Helsinki: Gaudeamus 2000.

Ekonoja Antti & Lahtonen Tommi & Mäntylä Jukka, *Videokuvaus: suunnittelu, sisällöntuotanto ja kuvaaminen*. Saatavissa <<http://appro.mit.jyu.fi/ope/luennot/luento3>>, luettu 10.8.2012.

Eklund Marja, *Poliittisen johtajan imagon rakentuminen sanomalehdissä*. Tampereen yliopisto, Puheopin laitos 2010.

Eskola & Suoranta, *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino 2003.

Fiske John, *Merkkien kieli*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino 1993.

Forsberg Tuomas & Raunio Tapio (toim.), *Politiikan muutos*. Tampere: Vastapaino 2014.

Foss Sonja K. (2004), Framing the Study of Visual Rhetoric: Toward a Transformation of Rhetorical Theory. Teoksessa Hill Charles A. & Helmers Marguerite (toim.), *Defining Visual Rethorics*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 303–313.

Foucault Michel (2002), The Subject and Power. Teoksessa Faubion James D. (toim.) *Power: Essentials Works of Foucault 1954–1984 vol. 3*. New York: The New Press 2002, 777–795.

Freeman Daniel & Freeman Jason, *Use your head*. Lontoo: John Murray 2010.

Gunther Richard & Mughan Anthony (2000), The Political Impact of the Media: A Reassessment. Teoksessa Gunther Richard & Mughan Anthony toim.), *Democracy and the Media*. Cambridge: Cambridge University Press, 402–448.

Haaparanta Leila & Niiniluoto Ilkka, *Johdatus tieteelliseen ajatteluun*. Helsinki: Gaudeamus 2017.

Hallberg Pekka, Martikainen Tuomo, Nousiainen Jaakko & Tiikkainen Päivi, *Presidentin valta – hallitsijanvallan ja parlamentarismien välinen jännite Suomessa 1919–2009*. Juva: Werner Söderström 2009.

Halonen Irma Kaarina, *Matka journalismin sukupuolittumisen strategisille alueille*. Acta Universitatis Tamperensis; 669. Tampere: Tampereen yliopisto 1999.

Hartley John, *The Politics of Pictures*. Lontoo: Routledge 1992.

Herkman Juha, *Politiikka ja mediajulkisuus*. Tampere: Vastapaino 2011.

Hietala Veijo, *Kuvien todellisuus*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu 1993.

Hietala Veijo, *Ruudun hurmaa*. Helsinki: YLE-opetuspalvelut 1996.

Hill Charles A. & Helmers Marguerite (toim.), *Defining Visual Rethorics*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates 2004.

Hietaharju Mikko, *Kuuntele kuvaa – Näkökulma valokuvan tulkintaan*. Porvoo: WS Bookwell 2010.

Hollander Barry A. (2007), Media Use and Political Involvement. Teoksessa Preiss Raymond W., Gayle Barbara Mae, Burrell Nancy, Allen Mike & Bryant Jennings (toim.), *Mass Media Effects Research*. Lontoo: Lawrence Erlbaum Associates, 377–390.

Honkanen Seppo, *Kuusivuotias ymmärtää digimaailmaa 45-vuotiaasta paremmin*. Saatavissa <<https://honkanen.wordpress.com/2014/08/12/kuusivuotias-ymmartaa-digimaailmaa-45-vuotiaasta-paremmiin/>>, luettu 15.4.2023.

Isotalus Pekka, *Kaveri vai peluri – Poliitikko mediassa*. Jyväskylä: Atena Kustannus 1998.

Kestilä-Kekkonen Elina (2014), Puoluedemokratian haasteet Euroopassa: syrjäyttävätkö uudet poliittisen osallistumisen muodot edustuksellisen demokratian?. Teoksessa Tuomas Forsberg & Tapio Raunio (toim.), *Poliitiikan muutos*. Tampere: Vastapaino, 41–76.

Koskinen Jari, *Kuvien takana*. Helsinki, RPS-yhtiöt 2005.

Kunelius Risto, *Viestinnän vallassa*. Helsinki, WSOY 1997.

Kupiainen Reijo (2007), Voiko kuvaa lukea? Teoksessa Rossi Leena-Maija & Seppä Anita (toim.), *Tarkemmin katsoen*. Tampere: Gaudeamus 2007, 36–54.

Lappalainen Pertti, *Poliitiikan mahdollistuminen: osallistuminen, suvereniteetti ja pluralistinen valtiokäsitys*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 348, 1992.

Lappalainen Tuomo, *Väyrynen: muotoilin sanani huonosti*. Saatavissa <<http://suomenkuvalehti.fi/blogit/polkomfi/vayrynen-muotoilin-sanani-huonosti>>, luettu 10.8.2012.

Lehtonen Jaakko, *Ikuisuuskysymys – Miten viesteillä vaikutetaan* teoksessa *Viestinnän jäljillä*, (toim.) Kivikuru Ullamaija & Kunelius Risto. Juva: WSOY 1998, 11–26.

Martin Rosy (1993), Katse takaisin?. Teoksessa Järvinen Jukka & Siitari Pirkko (toim.), *Kuva, katse, keho*. Helsinki: Pohjoismainen valokuvakeskus 1993, 39–41.

Mikkonen Kai, *Kuva ja sana*. Helsinki: Gaudeamus 2005.

Mälkiä Matti (1997), Kieli, yhteisöllisyys ja valta. Teoksessa Mälkiä Matti & Stenvall Jari (toim.), *Kielen vallassa*. Tampere: Tampere University Press, 1997, 17–48.

Mörttin Matti & Nurmi Lauri, *Sauli Niinistö, Mäntyniemen herra*. Helsinki: Into 2018.

Niemi, Mari K. (2006), Onko yksityiselämästä presidentintekijäksi?. Teoksessa Ville Pernaa & Ville Pitkänen (toim.), *Poliitikot taistelivat – media kertoo*. Jyväskylä: Gummerus 2006, 228–271.

Oksanen Annukka, *Hillityt ja harmaat suomalaispoliitikot*. Tampere: Tampereen yliopisto 1992.

Paloheimo & Wiberg, *Poliitiikan perusteet*. Helsinki: WSOY 1996.

Paunonen Timo, *Kuka kaivaa pääministerin poliittisen haudan? Poliitikkojen ja toimittajien suhteet viiden pääministerin aikana 1987–2010*. Tampere: Tampereen yliopisto 2021.

Pernaa Ville (2007), Miksi politiikan mediajulkisuus on tärkeää?. Teoksessa Pernaa Ville, Niemi Mari K. & Pitkänen Ville (toim.), *Mielikuvavaalit*. Keuruu: Kirja-Aurora, 29–42.

Peirce Charles, *Mikä merkki on?*, 1894. Saatavissa <<http://www.helsinki.fi/science/commens/papers/sfmerkki.html>>, luettu 18.12.2014.

- Pienimäki Mari, *Valokuvien kriittinen tulkitseminen medialukutaitona ja lajityypittely sen kehittäjänä*. Porvoo: Suomen valokuvataiteen museo 2013.
- Pietilä, A.-P., *Uutisista viihdettä, viihhteestä uutisia*. Helsinki: Art House 2007.
- Pietilä Veikko, *TV-uutisista hyvää iltaa*. Tampere: Vastapaino 1996.
- Puustinen & Seppänen, *Luottamuksen kuva – Lukijoiden näkemyksiä uutiskuvan luotettavuudesta*. Tampere: Tampereen yliopisto 2010.
- Rossi Leena Maija & Seppä Anita (toim.), *Tarkemmin katsoen – Visuaalisen kulttuurin lukukirja*. Tampere: Gaudeamus 2007.
- Ruoho Iiris & Torkkola Sinikka, *Journalismin sukupuoli*. Tampere: Vastapaino 2010.
- Ruonala Katri Mari (1998), Presidenttiehdokkaat televisiohaastattelussa. Teoksessa Isotalus, Pekka (toim.), *Kaveri vai Peluri. Poliitikko mediassa*. Jyväskylä: Atena Kustannus, 38–68.
- Salo Merja, *Imageware*. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu 2000.
- Saves Seppo, *Kuvajournalismi sellaisena kuin olen sen kokenut*. Espoo: Weilin + Göös 1986.
- Seppä Anita (2007), Kulttuurin kuvallistuminen. Teoksessa Rossi Leena-Maija & Seppä Anita (toim.), *Tarkemmin katsoen*. Tampere: Gaudeamus 2007, 14–36.
- Seppänen Janne, *Valokuvaa ei ole*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Musta Taide 2001.
- Seppänen Janne, *Katseen voima*. Tampere: Vastapaino 2003.
- Seppänen Janne, *Visuaalinen kulttuuri: teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle*. Tampere: Vastapaino 2005.
- Sihvonen Tanja (2006), Representaatio ja simulaatio, esityksestä toimintaan ja takaisin. Teoksessa Ridel, Väliaho & Sihvonen (toim.), *Mediaa käsittämässä*. Tampere: Juvenes Print, 129–152.
- Strömbäck Jesper & Frank Esser (2009), Shaping Politics: Mediatization and Media Interventionism. Teoksessa Knut Lundby (toim.), *Mediatization: Concept, changes, consequences*. New York: Peter Lang Publishing, 205–223.
- Sumiala Johanna, *Median rituaalit – Johdatus media-antropologiaan*. Helsinki: Vastapaino 2010.
- Tarasti Eero, *Johdatusta semiotiikkaan. Esseitä taiteen ja kulttuurin merkkijärjestelmästä*. Helsinki: Gaudeamus 1992.
- Tarasti Eero, *Esimerkkejä – Semiotiikan uusia teorioita ja sovelluksia*. Tampere: Gaudeamus 1996.
- Torkki Juhana, *Tarinan valta*. Keuruu: Otava 2014.
- Uimonen Risto, *Puolivallaton presidentti*. Helsinki: WSOY 2012.
- Uimonen Risto, *Sauli Niinistö – tasavallan presidentti*, Helsinki: WSOY 2018.
- Vanhanen Hannu, *Kuoleman kuvat*. Tampere: Tampereen yliopisto 1991.

- Vanhanen Hannu, *Kuvan journalismi*. Helsinki: Sanomalehtien liitto 1994.
- Vanhanen Hannu, *Kuvareportaasin (r)evoluutio*. Tampere: Tampereen yliopisto 2002.
- Vanhanen Hannu, *Paljastavat kuvat*. Tampere: Valokuvakeskus Nykyaika 2010.
- Veivo Harri & Huttunen Tomi, *Semiotikka – Merkeistä mieleen ja kulttuuriin*. Helsinki: Edita 1999.
- Wiberg Matti, *Politiikka Suomessa*. Helsinki: WSOY 2006.
- Wiio Juhani, *Media uudistuvassa yhteiskunnassa – Median muuttuvat pelisäännöt*. Helsinki: Sitra 2006.
- Viitala Jussi, *Älykäs eläin*. Porvoo: Atena Kustannus 2010.
- Virkki Susanna, *Politiikan kuvat*. Helsinki: Avain 2019.
- Väliverronen Esa, *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus 2009.
- Yli-Huttula Tuomo, *Puolivallaton puolue*. Keuruu: Otava 2006.
- Yli-Huttula Tuomo, *Presidentti ja porvarivalta*. Helsinki: Otava 2018.